CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU

BÖLÜM 1

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNA GİRİŞ

I. CEZA MUHAKEMESİ KANUNU

Bir suçun işlenip işlenmediğini, işlenmişse bunun kim tarafından ve hangi şartlar altında işlendiğini araştıran hukuk dalına "*ceza muhakemesi hukuku"* denir.

1929 tarih ve 1412 sayılı önceki Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Almanya'dan alınmış idi. Bu Kanun 2004 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan ve 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır.

II. CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNA HAKİM OLAN İLKELER

A. Maddi gerçeğin re'sen araştırılması ilkesi

Ceza muhakemesi hukukunda şekli gerçeklik değil, maddi gerçeklik aranır.

Mahkeme tarafların iddia ve savunmaları ile bağlı değildir. Örneğin sanık hakkındaki tüm iddiaları kabul etmiş olsa bile dava son bulmaz. Mahkeme sanığın ikrarının doğru olup olmadığını araştırmak zorundadır. Yine, mahkeme savcının beraat talebiyle bağlı değildir. Savcı beraat talep etse bile mahkeme mahkûmiyet kararı verebilir[1].

Deliller mahkemeyi bağlamaz, mahkeme delilleri serbestçe değerlendirir ve vicdani kanaatine göre karar verir. Mahkeme tarafların sunduğu delillerle yetinmek zorunda değildir, kendiliğinden delil toplayabilir.

Ceza muhakemesinde ispat yükü de yoktur. Örneğin sanığın susma hakkını kullanması suçu kabullendiği anlamına gelmez.

B. Derhal uygulanırlık ilkesi

Yürürlüğe giren yeni ceza muhakemesi normu, failin lehine veya aleyhine olmasına bakılmaksızın derhal uygulanır, yani tamamlanmamış olan bütün işlemlere uygulanır (Ceza hukukunun aksine).

C. Şüpheden sanık yararlanır ilkesi

Anayasa'nın 38/4. maddesine göre, "*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılmaz*". Eğer maddi olay kuşkulu ise bundan sanık yararlanır. Mahkeme sanığın suçu işlediğine kesin (% 100) kanaat getirmemişse beraat kararı vermelidir. Kesin kanaate ulaşılmadan mahkûmiyet kararı verilemez.

Bu ilke sadece maddi olaya ilişkin olup, hukuk normunun kuşkulu olması halinde uygulanmaz. Hakim hukuk normunun en doğru anlamını bulmak zorundadır.

D. Çelişme yöntemi ilkesi

Savunma makamı ile iddia makamı serbestçe tartışabilmelidirler. Maddi gerçeklik tez-antitez çatışması ile bulunur.

E. Delil serbestisi ilkesi

Ceza muhakemesi hukukunda her şey delil olabilir, her şey her şeyle ispat edilebilir. Her zaman (hüküm kesinleşinceye kadar) delil ileri sürülebilir.

Ancak "delil serbestisi" ilkesinin aşağıdaki istisnaları bulunmaktadır:

(1) D*uruşma tutanağının ispat gücü:* Duruşmanın nasıl yapıldığı, kanunda belirtilen usul ve esaslara uygun olarak yapılıp yapılmadığı, ancak tutanakla ispat olunabilir. Tutanağa karşı yalnız sahtecilik iddiası yöneltilebilir (CMK m.222)[2].

(2) Kanuna aykırı elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez. Örneğin işkence sonucu elde edilen bir ifade delil olmaz.

(3) Akla uygun olmayan şeyler delil olarak kullanılamaz. Örneğin medyum veya falcı kehaneti delil olamaz.

---

[1] Sanığın ikrarının veya savcının beraat talebinin mahkemeyi bağlamamasına "*tasarruf edilemezlik ilkesi"* de denmektedir.

[2] Tutanak, mahkeme başkanı veya hakim ile zabıt kâtibi tarafından imzalanır. Mahkeme başkanının mazereti bulunursa tutanak, üyelerin en kıdemlisi tarafından imzalanır.

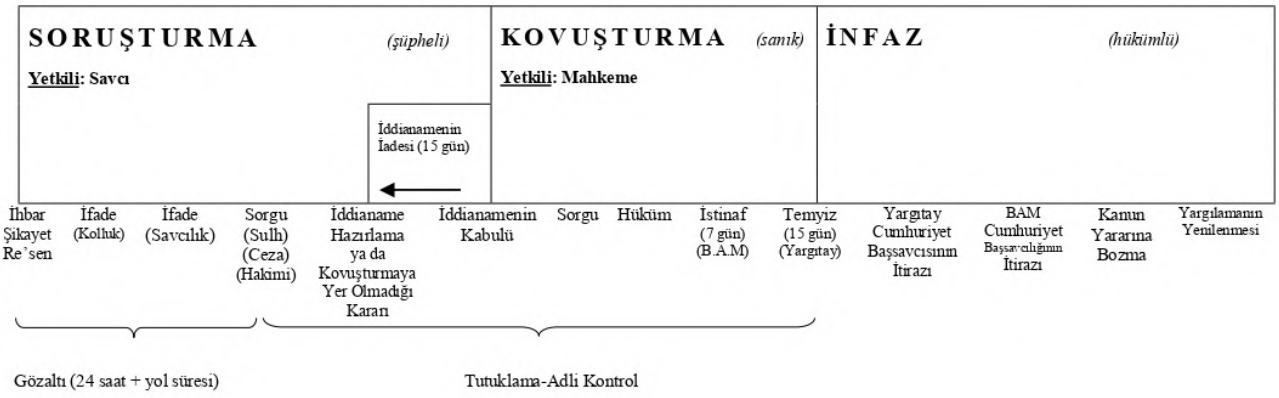
F. Kamu davasının mecburiliği

Suçun işlendiği hususunda ***yeterli delil*** varsa, savcı kamu davasını açmak zorundadır. Bu kuralın istisnaları vardır. Bazı durumlarda savcı kamu davasını açma konusunda takdir yetkisine sahiptir. Bu istisnalara ileride değinilecektir.

G. Kıyasın yasak olmaması

Ceza muhakemesi hukukunda kıyas mümkündür (Ceza hukukunun aksine).

CEZA MUHAKEMESİNİN YÜRÜYÜŞÜ

III. CEZA MUHAKEMESİ KANUNUNDA YER ALAN TANIMLAR

- *Şüpheli*: Soruşturma evresinde, suç şüphesi altında bulunan kişi.
- *Sanık*: Kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişi.
- *Müdafi*: Şüpheli veya sanığın ceza muhakemesinde savunmasını yapan avukat.
- *Vekil*: Katılan, suçtan zarar gören veya malen sorumlu kişiyi ceza muhakemesinde temsil eden avukat.
- *Soruşturma*: Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre.
- *Kovuşturma*: İddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evre.
- *İfade* alma: Şüphelinin kolluk görevlileri veya Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesi.
- *Sorgu*: Şüpheli veya sanığın hakim veya mahkeme tarafından soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesi.
- *Malen* sorumlu: Yargılama konusu işin hükme bağlanması ve bunun kesinleşmesinden sonra, maddi ve mali sorumluluk taşıyarak hükmün sonuçlarından etkilenecek veya bunlara katlanacak kişi[3].
- *Suçüstü*:

  1. İşlenmekte olan suç.

  2. Henüz işlenmiş olan fiil ile fiilin işlenmesinden hemen sonra kolluk, suçtan zarar gören veya başkaları tarafından takip edilerek yakalanan kişinin işlediği suç.

  3. Fiilin pek az önce işlendiğini gösteren eşya veya delille yakalanan kimsenin işlediği suç.

- *Toplu suç*: Aralarında iştirak iradesi bulunmasa da *3 veya daha fazla kişi* tarafından işlenen suç.

[3] Örneğin kusursuz sorumluluk hallerinden birini düzenleyen Borçlar Kanununun 66/1. maddesine göre, "*Adam çalıştıran, çalışanın, kendisine verilen işin yapılması sırasında başkalarına verdiği zararı gidermekle yükümlüdür*". Çalışan kişinin, işin görülmesi sırasında suç işleyerek birilerine zarar verdiğini düşünelim. Burada hukuk mahkemesinde haksız fiilden dolayı tazminat davası işçiyi çalıştırana (adam çalıştırana) açılabilir. Buna karşılık ceza mahkemesindeki kamu davası sadece işçiye açılır. (Çünkü ceza hukukunda kusursuz sorumluluk olmaz). İşte bu ceza davası bakımından adam çalıştıran malen sorumlu sayılır. Özetle, sanığın işlemiş olduğu suçtan dolayı tazminat sorumluluğu taşıyan kişi, malen sorumlu sayılır.

● *Disiplin hapsi*: Kısmi bir düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınmış olan fiil dolayısıyla verilen, seçenek yaptırımlara çevrilemeyen, önödeme uygulanamayan, tekerrüre esas olmayan, şartla salıverilme hükümleri uygulanamayan, ertelenemeyen ve adli sicil kayıtlarına geçirilmeyen hapsi ifade eder.

BÖLÜM 2

CEZA MUHAKEMESİ MAKAMLARI

I. İDDİA MAKAMI

A. Savcılık

Savcı (Cumhuriyet savcısı) kamusal iddia makamıdır. Kamu davasını açma yetkisi savcılık makamına aittir. CMK'da "şahsi dava" kabul edilmemiştir. Savcının görevi idari niteliktedir. Her mahkeme makamının yanında savcılık örgütü bulunur.

Adalet Bakanı, savcıya "dava aç" veya "dava açma" emri veremez.

Soruşturma ve kovuşturma evresindeki savcıların aynı kişi olması gerekmez.

B. Bireysel iddia makamı

Mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında hüküm verilinceye kadar şikayetçi olduklarını bildirerek savcının açmış olduğu kamu davasına katılabilirler.

Bu hallerde iddia makamı savcı ile birlikte bu kişiler tarafından da üstlenilir ve bu bireysel iddia makamı "katılan" (müdahil) adını alır.

II. SAVUNMA MAKAMI

A. Mudafi bulundurma hakkı

Savunma bizzat şüpheli veya sanık ya da müdafii tarafından yapılır[4]. Savunma genellikle iddianın reddi şeklinde olur.

Müdafi sayısı: Şüpheli veya sanık bir veya birden fazla müdafiin yardımından yararlanabilir[5]. Müdafi sayısı bakımından bir kısıtlama yoktur. Ancak bunun iki istisnası vardır:

(1) Soruşturma evresinde, *ifade almada en çok 3 avukat* hazır bulunabilir.

(2) Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar bakımından yürütülen kovuşturmalarda, duruşmada *en çok 3 avukat* hazır bulunabilir.

Şüpheli veya sanıktan kendisine bir müdafi seçmesi istenir. Şüpheli veya sanık, müdafi seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse, istemi halinde bir müdafi görevlendirilir.

---

[4] Şüpheli veya sanık, vekaletname aranmaksızın müdafii ile her zaman ve konuşulanları başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşebilir. Bu kişilerin müdafii ile yazışmaları denetime tabi tutulamaz. Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında avukatın, şüpheli veya sanıkla görüşme, ifade alma veya sorgu süresince yanında olma ve hukuki yardımda bulunma hakkı engellenemez, kısıtlanamaz.

[5] Kanuni temsilcisi varsa, o da şüpheliye veya sanığa müdafi seçebilir.

Zorunlu müdafilik: Kural olarak şüpheli veya sanık müdafi seçmek zorunda değildir, isterse savunmasını kendisi yapabilir. Ancak aşağıdaki hallerde müdafii bulunmayan şüpheli veya sanığa istemi aranmaksızın müdafi görevlendirilir:

(1) Şüpheli veya sanık çocuk ise

(2) Şüpheli veya sanık kendisini savunamayacak derecede malul ise

(3) Şüpheli veya sanık sağır ve dilsiz ise

(4) Alt sınırı 5 yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmalarda

(5) Şüpheli veya sanığın tutuklanması istenmiş ise

(6) Şüpheli veya sanık hakkında gözlem altına alınma kararı verilecek ise

(7) Duruşma yapılan hallerde sanık kaçak ise

(8) Duruşmanın düzenini bozduğu için sanık duruşma salonundan dışarı çıkarılarak oturuma devam edilirse

(9) Seri muhakeme usulünde

B. Müdafiin dosyayı incelemesi

Müdafi, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir.

Müdafiin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisi, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise *Cumhuriyet savcısının istemi üzerine* ***hakim kararıyla*** kısıtlanabilir.

Bu karar ancak aşağıda sayılan suçlara ilişkin yürütülen ***soruşturmalarda*** verilebilir:

(1) Kasten öldürme
(2) Cinsel saldırı (m.102/1 hariç)
(3) Çocukların cinsel istismarı
(4) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti
(5) Suç işlemek amacıyla örgüt kurma
(6) Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar
(7) Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar
(8) Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (m.332, 338, 339 hariç)
(9) Silah kaçakçılığı
(10) Bankacılık Kanununda düzenlenen zimmet suçu.
(11) Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan suçlar.

Yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar hakkında, yukarıdaki kural uygulanmaz. Yani kısıtlama kararı verilemez.

Müdafi, iddianamenin mahkeme tarafından kabul edildiği tarihten itibaren dosya içeriğini ve muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebilir; bütün tutanak ve belgelerin örneklerini harçsız olarak alabilir.

Yukarıda belirtilen haklardan suçtan zarar görenin vekili de yararlanır.

C. Müdafilik görevinden yasaklanma

Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (m.220), silahlı örgüt (m.314) ve terör suçlarından şüpheli, sanık veya hükümlü olanların müdafilik veya vekillik görevini üstlenen avukat, hakkında bu suçlar nedeniyle *kovuşturma bulunması* halinde müdafilik veya vekillik görevini üstlenmekten yasaklanabilir[6].

Cumhuriyet savcısının yasaklamaya ilişkin talebi hakkında, ***hakim veya mahkeme*** tarafından gecikmeksizin karar verilir. Bu kararlara karşı itiraz edilebilir. İtiraz sonucunda yasaklama kararının kaldırılması halinde avukat görevini devam ettirir.

Müdafilik görevinden yasaklama kararı, *kovuşturma* konusu suçla sınırlı olmak üzere, *1 yıl süre* ile verilebilir. Ancak, *kovuşturmanın* niteliği itibariyle bu süreler *6 aydan fazla olmamak üzere en fazla iki defa uzatılabilir*[7].

Müdafi veya vekil görevden yasaklanmış bulunduğu sürece başka davalarla ilgili olsa bile müdafiliğini veya vekilliğini üstlendiği kişiyi ceza infaz kurumunda veya tutukevinde ziyaret edemez.

---

[6] Görevden yasaklama kararı, şüpheli, sanık veya hükümlü ile yeni bir müdafi görevlendirilmesi için derhal ilgili baro başkanlığına bildirilir.

[7] Soruşturma sonunda kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi veya kovuşturma sonunda mahkûmiyet dışında bir karar verilmesi halinde, ***kesinleşmesi beklenmeksizin*** yasaklama kararı kendiliğinden kalkar.

III. YARGILAMA MAKAMI

A. Mahkeme ve hakimlik makamı

1. Mahkeme makamı

Asıl ceza davasını gören ve hüküm (son karar) ile uyuşmazlığı çözecek olan makamdır. Mahkemenin tek hakimli olması da mümkündür (asliye ceza mahkemesi). Mahkemenin vermiş olduğu hükme karşı istinaf ve temyiz kanun yoluna gidilebilir. Mahkemenin hüküm dışındaki kararlarına (tutuklama, yetkisizlik gibi) karşı kanunda gösterilmişse itiraz kanun yoluna gidilebilir.

2. Hakimlik (yargıçlık) makamı

Uyuşmazlığı çözecek yargılama yapamaz. Örneğin soruşturma evresinde yetkili yargılama makamı olan sulh ceza hakimliği (mahkemesi değil) böyledir. Soruşturma evresinde hakim tarafından verilmesi gereken kararları savcının talebi üzerine sulh ceza hakimi (hakimliği) verir. Örneğin tutuklama kararını savcı veremez. Eğer savcı soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanmasını istiyorsa bunun için sulh ceza hakimine başvurur ve sulh ceza hakimi bu talebin reddine veya kabulüne karar verir.

Sulh ceza hakimliği: Kanunların ayrıca görevli kıldığı haller saklı kalmak üzere, yürütülen soruşturmalarda hakim tarafından verilmesi gerekli kararları almak, işleri yapmak ve bunlara karşı yapılan itirazları incelemek amacıyla sulh ceza hakimliği kurulmuştur. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde birden fazla sulh ceza hakimliği kurulabilir. Bu durumda sulh ceza hakimlikleri numaralandırılır. Müstakilen sulh ceza hakimliğinde görevlendirilen hakimler, adli yargı adalet komisyonlarınca başka mahkemelerde veya işlerde görevlendirilemez. Sulh ceza hakimliği bulundukları il veya ilçenin adı ile anılır (5235 SK m.10)[8].

Kural olarak soruşturma evresinde hakimlik makamı, kovuşturma evresinde ise mahkeme makamı yetkilidir.

Naip hakimlik: Kovuşturma evresinde işlemler, mahkeme tarafından yürütülür. Ancak mahkeme binası dışında yapılacak işlemler için mahkeme makamı kurul içinden bir naip hakim görevlendirebilir. Naip hakimlik, kurul halinde çalışan mahkemelerde söz konusu olabilir. Örneğin ağır ceza mahkemesi, hasta olan tanığın hastanede dinlenmesi için üyelerinden birini naip hakim olarak görevlendirebilir. Naip hakim de bir hakimlik makamıdır.

Ağır ceza mahkemesi başkanlığı da hakimlik makamıdır.

Hakimlik makamı kararlarına karşı itiraz kanun yoluna gidilebilir.

B. Hakimin reddi veya çekinmesi

1. Hakimin davaya bakmasının yasak olduğu haller

Hakim tarafsız olmalıdır. Aşağıdaki hallerde hakimin davaya bakması veya yargılamaya katılması yasaktır:

(1) Suçtan kendisi zarar görmüşse.

(2) Sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik, vesayet veya kayyımlık ilişkisi bulunmuşsa.

(3) Şüpheli, sanık veya mağdurun kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyundan biri ise.

(4) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlat edinme bağlantısı varsa.

(5) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında 3. derece dahil kan hısımlığı varsa.

(6) Evlilik sona ermiş olsa bile, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında 2. derece dahil kayın hısımlığı varsa.

(7) Aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adli kolluk görevi, şüpheli veya sanık müdafiliği veya mağdur vekilliği yapmışsa.

(8) Aynı davada tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmişse.

(9) Bir karar veya hükme katılan hakim, yüksek görevli mahkemece bu hükme ilişkin olarak verilecek karar veya hükme katılamaz.

(10) Aynı işte soruşturma evresinde görev yapmış bulunan hakim, kovuşturma evresinde görev yapamaz. Ancak bu yasaklılık sebebi sadece soruşturma işlemlerinin cumhuriyet savcısı yerine sulh ceza hakimi tarafından CMK m.163'e dayanılarak yapıldığı hallerde uygulanır (5320 S.K. m.11).

(11) Yargılamanın yenilenmesi halinde, önceki yargılamada görev yapan hakim, aynı işte görev alamaz.

[8] Sulh ceza hakimliğinde bir yazı işleri müdürü ile yeteri kadar personel bulunur.

Yukarıdaki hallerin varlığı halinde hakim davadan çekinmelidir. Çekinmezse, aşağıdaki kişiler hakimin reddi isteminde bulunabilirler:

(1) Cumhuriyet savcısı

(2) Şüpheli veya sanık

(3) Müdafi

(4) Katılan

(5) Katılan vekili

Hakimin davaya bakmasının yasak olduğu hallerde ret isteminde bulunmada süre sınırlaması yoktur.

2. Hakimin tarafsızlığını şüpheye düşürecek diğer haller

Hakimin davaya bakmasının yasak olduğu sebepler dışında, hakimin tarafsızlığını şüpheye düşürecek diğer hallerin varlığı halinde de hakim davadan çekinebilir; çekinmezse *yukarıdaki kişiler* tarafından hakimin reddi istenebilir. Örneğin hakimin; sanığın veya mağdurun nişanlısı olması, kiracısı olması, arkadaşı olması gibi hallerde de hakimin reddi istenebilir.

Ancak yasaklı olduğu hallerden farklı olarak, bu durumlarda hakimin reddi her aşamada istenemez.

Tarafsızlığını şüpheye düşürecek sebeplerden dolayı bir hakimin reddi, ***ilk derece mahkemelerinde sanığın sorgusu başlayıncaya kadar*** istenebilir. (duruşmalı işlerde bölge adliye mahkemelerinde inceleme raporu ve Yargıtay'da görevlendirilen üye veya tetkik hakimi tarafından yazılmış olan rapor üyelere açıklanıncaya kadar istenebilir. Diğer hallerde, inceleme başlayıncaya kadar hakimin reddi istenebilir). Sonradan ortaya çıkan veya öğrenilen sebeplerle duruşma bitinceye kadar da hakimin reddi istenebilir. Ancak bu istemin, ret sebebinin öğrenilmesinden itibaren ***7 gün*** içinde yapılması şarttır.

3. Hakimin reddinde usul

Hakimin reddi istemi mensup olduğu mahkemeye yapılır. Hakimin reddi istemine mensup olduğu mahkemece karar verilir. Ancak, reddi istenen hakim müzakereye katılamaz[9]. Bu nedenle mahkeme teşekkül edemezse bu hususta aşağıdaki merciiler karar verir:

» Hakim *asliye ceza* mahkemesine mensup ise yargı çevresinde bulunduğu *ağır ceza* mahkemesi karar verir.

» Hakim *ağır ceza* mahkemesine mensup ise numara olarak kendisini izleyen daire, son numaralı daire için (1) numaralı daire; ağır ceza mahkemesi tek daire ise, *en yakın ağır ceza* mahkemesi karar verir.

» Ret istemi *sulh ceza* hakimine karşı ise, yargı çevresi içinde bulunduğu *asliye ceza* mahkemesi ve tek hakime karşı ise, yargı çevresi içerisinde bulunan ağır ceza mahkemesi karar verir.

» *Bölge adliye* mahkemesi ceza dairelerinin başkan ve üyelerinin reddi istemi, reddedilenler katılmaksızın *görevli olduğu daire* tarafından karara bağlanır.

» *Yargıtay* başkan ve üyelerinin reddi istemi, reddedilenler katılmaksızın *ilgili daire veya genel kurul* tarafından karara bağlanır.

— Ret isteminin kabulüne ilişkin kararlar *kesindir*.

— Ret isteminin kabul edilmemesine ilişkin kararlara karşı *itiraz* yoluna gidilebilir[10].

Reddi istenen hakim, ret hakkında bir karar verilinceye kadar yalnız gecikmesinde sakınca olan işlemleri yapar. Ret isteminin kabulüne karar verildiğinde, gecikmesinde sakınca bulunan hal nedeniyle yapılmış işlemler dışında, duruşma tekrarlanır.

4. Zabıt katibinin reddi veya çekinmesi

Hakimin reddi ve çekinme sebepleri zabıt katibinin reddi hakkında da kıyasen uygulanır.

Zabıt katibinin reddi hakkında karar yanında çalıştığı *mahkeme başkanı* veya *hakim* tarafından verilir[11].

---

[9] Ancak ret isteminin bu şekilde esastan incelenmesi için öncelikle istemin kabul edilebilir olması, başka bir ifadeyle usulüne uygun olması gerekir.

Mahkeme, kovuşturma evresinde ileri sürülen hakimin reddi istemini aşağıdaki durumlarda geri çevirir:

(a) Ret istemi süresinde yapılmamışsa.

(b) Ret sebebi ve delili gösterilmemişse.

(c) Ret isteminin duruşmayı uzatmak amacı ile yapıldığı açıkça anlaşılıyorsa.

Bu hallerde ret istemi, toplu mahkemelerde reddedilen hakimin müzakereye katılmasıyla, tek hakimli mahkemelerde de reddedilen hakimin kendisi tarafından geri çevrilir. Bu konudaki kararlara karşı itiraz yoluna başvurulabilir.

[10] İtiraz üzerine verilen ret kararı hükümle birlikte incelenir.

BÖLÜM 3

GÖREV VE YETKİ

I. GÖREV (MADDE YÖNÜNDEN YETKİ)

A. Görevli ceza mahkemeleri

1. Asliye ceza mahkemeleri

Asıl görevli mahkemelerdir. Sulh ceza hakimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere asliye ceza mahkemelerince bakılır. Tek hakimlidir.

2. Ağır ceza mahkemeleri

Ağır ceza mahkemesinde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur. Bu mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır. Kural olarak ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve 10 yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlara ilgili dava ve işlere ağır ceza mahkemelerince bakılır.

Bunun dışında, aşağıdaki suçlara da ağır ceza mahkemelerince bakılır:

(1) Yağma
(2) İcbar veya ikna yoluyla irtikap
(3) Kamu görevlisinin resmi belgede sahteciliği
(4) Nitelikli dolandırıcılık
(5) Hileli iflas
(6) Terörle Mücadele Kanununun kapsamına giren suçlar
(7) TCK'da yer alan; (318, 319, 324, 325 ve 332. maddeler hariç)
(a)-Devletin Güvenliğine Karşı suçlar
(b)-Anayasal Düzene ve İşleyişine Karşı Suçlar
(c)-Milli Savunmaya Karşı Suçlar
(d)-Devletin Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk

Görevli ceza mahkemesinin tespitinde suçun cezasının <u>üst sınırı</u> dikkate alınır.

3. Diğer ceza mahkemeleri

Yukarıda sayılan genel ceza mahkemelerinin yanında çocuk mahkemesi, çocuk ağır ceza mahkemesi, icra ceza mahkemesi, fikri ve sınai haklar mahkemesi, Yüce Divan gibi özel ceza mahkemeleri de bulunmaktadır.

***<u>DİKKAT</u>**: Sulh ceza mahkemeleri, özel görevli ağır ceza mahkemeleri, askeri ceza mahkemeleri ve Askeri Yargıtay kaldırılmıştır.*

***<u>DİKKAT</u>**: Sulh ceza hakimi ≠ sulh ceza mahkemesi*
Sulh ceza hakimi, kovuşturma evresine görev yapmaz.

B. Mahkemenin görevsiz olması

Görev kamu düzenine ilişkindir ve mahkeme tarafından re'sen dikkate alınır. İddianamenin kabulünden sonra; işin, davayı gören mahkemenin görevini aştığı veya dışında kaldığı anlaşılırsa, mahkeme bir kararla işi görevli mahkemeye gönderir.

Görevsizlik iddiası *yargılamanın her aşamasında* ileri sürülebilir. Aynı şekilde görevsiz mahkeme yargılamanın her aşamasında re'sen görevsizlik kararı verebilir.

İstisna: Duruşmada suçun hukuki niteliğinin değiştiğinden bahisle görevsizlik kararı verilerek dosya alt dereceli mahkemeye gönderilemez. Örneğin asliye ceza mahkemesi davanın ağır ceza mahkemesinin görevine girdiğini düşünüyorsa her zaman görevsizlik kararı verebilir. Buna karşılık, ağır ceza mahkemesi suçun hukuki niteliğinin değişmesi nedeniyle davanın asliye ceza mahkemesinin görevine girdiğini düşünüyorsa duruşma başlayıncaya kadar görevsizlik kararı vermelidir; bu süre içinde görevsizlik kararı vermezse yargılamaya devam etmelidir.

Yenilenmesi mümkün olmayanlar dışında, görevli olmayan mahkemenin yaptığı işlemler hükümsüzdür. Örneğin tanık ifadeleri geçersiz olur, ancak sonradan ölen tanığın ifadesi geçerliliğini korur.

Görevsizlik kararına karşı *itiraz* yoluna gidilebilir. (Adli yargı içerisindeki mahkemeler bakımından)

---

[11] Aynı işte zabıt katibinin hakim ile birlikte reddi istemi hakkında veya çekinmelerine karar verecek merci, hakime göre belirlenir.

C. Görevde uyuşmazlık

Görev konusunda mahkemeler arasında uyuşmazlık çıktığında, görevli mahkemeyi **ortak** yüksek görevli mahkeme belirler.

Ortak yüksek görevli mahkemenin vereceği karar ***kesindir***.

D. Bağlantılı davaların birleştirilmesi[12]

1. Dar bağlantı sebebiyle birleştirme

Bir kişi, birden fazla suçtan sanık olur (sübjektif bağlantı) veya bir suçta her ne sıfatla olursa olsun birden fazla sanık bulunursa (objektif bağlantı) bağlantı var sayılır. Suçun işlenmesinden sonra suçluyu kayırma, suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme fiilleri de bağlantılı suç sayılır.

Aralarında bağlantı olan davalar birleştirilerek açılabilir ya da kovuşturma evresinde yüksek görevli mahkeme bağlantılı davaların birleştirilmesine veya ayrılmasına karar verebilir. Birleştirme halinde davaya **yüksek görevli mahkemede** bakılır ve bu mahkemenin yargılama usulü uygulanır[13].

İşin esasına girdikten sonra ayrılan davalara aynı mahkemede devam olunur.

Yüksek görevli mahkeme: Ağır ceza mahkemesi, asliye ceza mahkemesine göre yüksek görevli (üst dereceli) mahkemedir.

2. Geniş bağlantı sebebiyle birleştirme

Mahkeme, bakmakta olduğu birden çok dava arasında bağlantı görürse, yukarıda gösterilen türden olmasa bile bu davaların birleştirilmesine karar verebilir.

3. Birleştirme yasağı

Çocuk mahkemelerindeki davalar ile büyüklerin davaları ile kural olarak birleştirilemez. Ancak zorunluluk varsa bu davalar genel mahkemelerde birleştirilebilir.

İcra mahkemelerinin görevine giren davalar diğer ceza davaları ile birleştirilemez.

II. YETKİ (YER YÖNÜNDEN YETKİ)

A. Yetkili ceza mahkemeleri

1. Türkiye'de işlenen suçlarda yetki

a. Yetki kuralları

(1) Genel yetkili mahkeme *suçun işlendiği yer* mahkemesidir. (ana kural)

» Teşebbüste *son icra* hareketinin yapıldığı, kesintisiz suçlarda *kesintinin gerçekleştiği* ve zincirleme suçlarda *son suçun* işlendiği yer mahkemesi yetkilidir.

(2) Suçun işlendiği yer belli değilse, şüpheli veya sanığın *yakalandığı yer* mahkemesi yetkilidir.

(3) Şüpheli veya sanık yakalanmamışsa *yerleşim yeri* mahkemesi yetkilidir.

(4) Şüpheli veya sanığın Türkiye'de yerleşim yeri yoksa Türkiye'de *en son adresinin bulunduğu yer* mahkemesi yetkilidir.

(5) Mahkemenin bu suretle de belirlenmesi olanağı yoksa, *ilk usul işleminin yapıldığı yer* mahkemesi yetkilidir.

İlave yetki: Bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının ya da banka veya kredi kartlarının araç olarak kullanılması suretiyle işlenen suçlarda mağdurun yerleşim yeri mahkemeleri de yetkilidir. (bunlarda suçun işlendiği yer zaten yetkilidir.

b. *İstisna* (Milletvekillerinin işledikleri suçlar - Ankara mahkemesi)

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma yapma yetkisi, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı ve bu yer ağır ceza mahkemesine aittir.

---

[12] Bağlantılı davalar görünüşte tek dava sayılırlar. Aslında verilen hüküm sayısı kadar dava vardır. Dolayısıyla örneğin sanıklardan birinin hükmü temyiz etmesi diğeri için de temyiz edildiği anlamına gelmez.

[13] Örneğin hırsızlık yapan fail aynı zamanda bir tanığı da öldürmüşse, hırsızlık (asliye ceza) ve kasten öldürme (ağır ceza) davaları bağlantı nedeniyle ağır ceza mahkemesinde birleştirilebilir.

c. *İstisna* (Basın yoluyla işlenen suçlar)

(1) Suç, ülkede yayımlanan bir basılı eserle işlenmişse, eserin *yayım merkezi* olan yer mahkemesi yetkilidir. Ancak, aynı eserin birden çok yerde basılması durumunda suç, eserin yayım merkezi dışındaki baskısında meydana gelmişse, bu suç için eserin *basıldığı yer mahkemesi* de yetkilidir.

(2) Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olan hakaret suçunda eser, mağdurun *yerleşim yerinde veya oturduğu yerde* dağıtılmışsa, o yer mahkemesi de yetkilidir. Mağdur, suçun işlendiği yer dışında *tutuklu veya hükümlü* bulunuyorsa, o yer mahkemesi de yetkilidir.

(3) Görsel veya işitsel yayınlarda da *yayım merkezi* olan yer mahkemesi yetkilidir. Görsel ve işitsel yayın, *mağdurun yerleşim yerinde ve oturduğu yerde* işitilmiş veya görülmüşse o yer mahkemesi de yetkilidir.

2. Yabancı ülkede işlenen suçlarda yetki

a. Yabancı ülkede işlenen ve Türkiye'de soruşturulması ve kovuşturulması gereken suçlarda yetki

(1) Şüpheli veya sanığın *yakalandığı yer* mahkemesi yetkilidir.

(2) Şüpheli veya sanık yakalanmamışsa, *yerleşim yeri* mahkemesi yetkilidir.

(3) Şüpheli veya sanığın Türkiye'de yerleşim yeri yoksa Türkiye'de *en son adresinin bulunduğu yer* mahkemesi yetkilidir[14].

(4) Yetkili mahkemenin bu şekilde de belirlenmesi mümkün değilse, yetkili mahkeme, Adalet Bakanının istemi ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının başvurusu üzerine *Yargıtay* tarafından belirlenir.

b. Türk diplomatların yabancı ülkede işledikleri suçlarda yetki

Yabancı ülkelerde bulunup da diplomatik bağışıklıktan yararlanan Türk kamu görevlilerinin işledikleri suçlardan dolayı yetkili mahkeme *Ankara* mahkemesidir.

3. Deniz, hava ve demiryolu taşıtlarında veya bu taşıtlarla işlenen suçlarda yetki

(1) Suç, Türk bayrağını taşıma yetkisine sahip olan bir gemide veya böyle bir taşıt Türkiye dışında iken işlenmişse, geminin *ilk uğradığı Türk limanında* veya *bağlama limanında* bulunan mahkeme yetkilidir.

(2) Türk bayrağını taşıma hakkına sahip olan hava taşıtları ile demiryolu taşıtları hakkında da aynı kural geçerlidir. Yani hava veya demiryolu taşıtının ilk uğradığı havaalanı ya da istasyonda veya kayıtlı olduğu yerde bulunan mahkeme yetkilidir.

(3) Ülke içerisinde deniz, hava veya demiryolu taşıtlarında ya da bu taşıtlarla işlenen suçlarda, *bunların ilk ulaştığı yer* mahkemesi de[15] yetkilidir.

(4) Çevreyi kirletme suçu, yabancı bayrağı taşıyan bir gemi tarafından Türk kara suları dışında işlendiği takdirde, *suçun işlendiği yere en yakın* veya geminin Türkiye'de *ilk uğradığı limanın bulunduğu yer* mahkemesi yetkilidir.

B. Mahkemenin yetkisiz olması

Mahkeme talebe gerek olmaksızın re'sen yetkisizlik kararı verebilir. Ancak bu konuda süre sınırlaması vardır.

Yetkisizlik iddiası her zaman ileri sürülemez. Yetkisizlik iddiası, ilk derece mahkemelerinde duruşmada **sanığın sorgusundan** önce bildirilmelidir (Bölge adliye mahkemelerinde incelemenin başlamasından ve duruşmalı işlerde inceleme raporunun okunmasından önce). Bu aşamalardan sonra mahkeme de yetkisizlik kararı veremez.

Yetkisizlik kararlarına karşı *itiraz* yoluna gidilebilir.

Yetkili olmayan hakim veya mahkemece yapılan işlemler, sadece yetkisizlik nedeniyle hükümsüz sayılmaz. Yani yetkisiz hakim veya mahkemenin yapmış olduğu işlemler geçerlidir. Ancak yetkili hakim veya mahkeme isterse bu işlemleri yeniden yapabilir.

Bir hakim veya mahkeme, yetkili olmasa bile, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, yargı çevresi içerisinde gerekli işlemleri yapar.

---

[14] Bununla birlikte Cumhuriyet savcısının, şüphelinin veya sanığın istemi üzerine Yargıtay, suçun işlendiği yere daha yakın olan yer mahkemesine yetki verebilir. Yani şüpheli veya sanık yakalanmış olsa, yerleşim yeri veya son adresi belli olsa bile, istem üzerine Yargıtay suçun işlendiği yere daha yakın olan yer mahkemesine yetki verebilir.

[15] Bu durumlarda suçun işlendiği yer mahkemesi de yetkilidir. Maddede "de" bağlacının kullanılma nedeni budur.

C. Bağlantılı suçlarda yetki

Her biri değişik mahkemelerin yetkisi içinde bulunan bağlantılı ceza davaları, yetkili mahkemelerden *herhangi birisinde* birleştirilebilir.

Bu konuda uyuşmazlık çıkarsa ortak yüksek görevli mahkeme birleştirmeye gerek olup olmadığına ve gerek varsa hangi mahkemede birleştirileceğine karar verir.

Birleştirilmiş olan davaların ayrılması da aynı şekilde olur.

D. Yetkide uyuşmazlık

Birkaç hakim veya mahkeme arasında olumlu veya olumsuz yetki uyuşmazlığı çıkarsa, **ortak** yüksek görevli mahkeme, yetkili hakim veya mahkemeyi belirler.

Ortak yüksek görevli mahkemenin vereceği karar ***kesindir***.

E. Davanın nakli ve duruşmanın başka yerde yapılması

Yetkili hakim veya mahkeme, *hukuki veya fiili sebeplerle* görevini yerine getiremeyecek halde bulunursa; *yüksek görevli mahkeme*, davanın başka yerde bulunan aynı derecede bir mahkemeye nakline karar verir[16].

Kovuşturmanın görevli ve yetkili olan mahkemenin bulunduğu yerde yapılması *kamu güvenliği* için tehlikeli olursa, davanın nakli *Adalet Bakanının istemi üzerine Yargıtay* tarafından yapılır.

Mahkeme, fiili sebepler veya güvenlik gerekçesiyle duruşmanın il sınırları içinde başka bir yerde yapılmasına karar verebilir. Bu karara karşı itiraz yolu açıktır.

F. Ulusal yetki uyuşmazlığı

Türk ceza mahkemeleri ile yabancı devlet mahkemeleri arasında yetki uyuşmazlığı ortaya çıkmışsa, bu uyuşmazlık, *Lahey'deki Milletlerarası Adalet Divanı* tarafından uluslararası hukukun ilkelerine göre çözülür.

BÖLÜM 4

MUHAKEME ŞARTLARI, SÜRELER VE ESKİ HALE GETİRME

I. MUHAKEME ŞARTLARI

A. Şikayet

Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olan suçlarda şikayet hakkı olan kişi 6 ay içinde şikayet hakkını kullanmazsa soruşturma ve kovuşturma yapılmaz.

Yapılmış olan şikayet geri alınabilir.

Şikayette savcı dava açmak zorunda değildir.

B. Uzlaştırma

Uzlaştırma, mağdur veya suçtan zarar gören kişi ile şüpheli veya sanığın anlaşmak suretiyle kamu davasının açılmasını önleyen ya da açılmış olan kamu davasını düşüren kurumdur.

1. Uzlaştırma yoluna gidilebilen suçlar

(1) Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ile ısrarlı takip suçu hariç, hariç, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suçlar.

(2) Kasten yaralama (3.fıkra hariç, m.86; m.88)

(3) Taksirle yaralama (m.89)

(4) Tehdit (m.106/1)

(5) Konut dokunulmazlığının ihlali (m.116)

(6) İş ve çalışma hürriyetinin ihlali (m.117/1, 119/1/c)

(7) Hırsızlık (m.141)

[16] Örneğin tek hakimin bulunduğu bir yerde hakimin ölmesi veya ağır bir hastalığa yakalanması, fiili nedenlerle davanın naklini gerektiren bir durumdur. Tek hakimin bulunduğu bir yerde hakimin reddedilmesi veya çekinmesi ise hukuki nedenlerle davanın naklini gerektiren bir durumdur.

(8) Güveni kötüye kullanma (m.155)

(9) Dolandırıcılık (m.157)

(10) Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi (m.165)

(11) Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (m.234)

(12) Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (4. fıkra hariç m.239).

(13) Mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, *üst sınırı 3 yılı* geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar.

Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte aynı mağdura karşı işlenmiş olması halinde uzlaşma hükümleri uygulanmaz[17].

2. Soruşturma evresinde uzlaştırma

Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tabi olması ve kamu davası açılması için yeterli şüphenin bulunması halinde, dosya uzlaştırma bürosuna[18] gönderilir. Büro tarafından görevlendirilen uzlaştırmacı, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören reşit değilse teklif kanuni temsilciye yapılır. Uzlaştırmacı, uzlaşma teklifini *açıklamalı tebligat veya istinabe* yoluyla da yapabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören, kendisine uzlaşma teklifinde bulunulduktan itibaren *3 gün* içinde kararını bildirmediği takdirde, teklifi reddetmiş sayılır.

Mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanuni temsilcisine ulaşılamaması halinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturma sonuçlandırılır.

Birden fazla mağdur veya zarar gören varsa uzlaşma için hepsinin uzlaşmayı kabul etmesi gerekir.

Uzlaşma teklifinde bulunulması veya teklifin kabul edilmesi, soruşturma konusu suça ilişkin delillerin toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel değildir.

CMK'da belirtilen hakimin davaya bakamayacağı haller ile reddi sebepleri, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak göz önünde bulundurulur.

Uzlaştırmacı, dosya içindeki belgelerin birer örneği kendisine verildikten itibaren en geç *30 gün* içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır. Uzlaştırma bürosu bu süreyi her defasında *20 günü* geçmemek üzere en fazla *2 kez* uzatabilir.

Uzlaştırma müzakereleri *gizli* olarak yürütülür. Uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanuni temsilci, müdafi ve vekil katılabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanuni temsilcisi ya da vekilinin müzakerelere katılmaktan imtina etmesi halinde, uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır.

Uzlaştırmacı, müzakereler sırasında izlenmesi gereken yöntemle ilgili olarak Cumhuriyet savcısıyla görüşebilir; Cumhuriyet savcısı, uzlaştırmacıya talimat verebilir.

Uzlaşma müzakereleri sonunda uzlaştırmacı, bir rapor hazırlayarak kendisine verilen belge örnekleriyle birlikte uzlaştırma bürosuna verir. Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, tarafların imzalarını da içeren raporda, ne suretle uzlaşıldığı ayrıntılı olarak açıklanır. Uzlaştırma bürosu soruşturma dosyasını, raporu ve varsa yazılı anlaşmayı Cumhuriyet savcısına gönderir.

Uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç *iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar* Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler.

Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder.

Uzlaştırmanın sonuçsuz kalması halinde tekrar uzlaştırma yoluna gidilemez.

[17] Örneğin cinsel saldırı suçu uzlaşma kapsamında bir suç değilken, konut dokunulmazlığının ihlali suçu uzlaşma kapsamındadır. Ancak failin mağdurun evine girerek cinsel saldırıda bulunması durumunda, konut dokunulmazlığının ihlali suçu bakımından uzlaştırma yoluna gidilemez.

[18] Her Cumhuriyet başsavcılığı bünyesinde uzlaştırma bürosu kurulur ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı ile personel görevlendirilir. Uzlaştırmacılar, avukatların veya hukuk öğrenimi görmüş kişilerin yer aldığı, Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen uzlaştırmacı listelerinden görevlendirilir.

Uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini def'aten yerine getirmesi halinde, hakkında *kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir.* Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arzetmesi halinde, şüpheli hakkında *kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir.* Erteleme süresince zamanaşımı işlemez. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde kamu davası açılır.

Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılamaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır. Şüphelinin, edimini yerine getirmemesi halinde uzlaşma raporu veya belgesi, İcra ve İflas Kanununun 38. maddesinde yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılır.

Uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamalar, herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamaz.

Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenden birine ilk uzlaşma teklifinde bulunulduğu tarihten itibaren, uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç, uzlaştırmacının raporunu düzenleyerek uzlaştırma bürosuna verdiği tarihe kadar *dava zamanaşımı* ile kovuşturma koşulu olan dava süresi *işlemez.*

Uzlaştırmacıya Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen tarifeye göre ücret ödenir. Uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri, yargılama giderlerinden sayılır. *Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde bu giderler Devlet Hazinesi tarafından karşılanır.*

Uzlaşma sonucunda verilecek kararlarla ilgili olarak CMK'da öngörülen *kanun yollarına başvurulabilir.*

3. Mahkeme tarafından uzlaştırma

Kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde, kovuşturma dosyası, uzlaştırma işlemleri yukarıda belirtilen esas ve usule göre yerine getirilmesi için uzlaştırma bürosuna gönderilir.

Uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini def'aten yerine getirmesi halinde, *davanın düşmesine karar verir.* Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arzetmesi halinde; sanık hakkında, *hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir.* Geri bırakma süresince zamanaşımı işlemez. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde hüküm açıklanır.

4. Birden çok fail bulunması halinde uzlaşma

Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır.

C. Talep (istem)

Bazı suçların kovuşturulması resmi makamların talebine bağlı tutulmuştur. Örneğin en az 1 yıl hapis cezasını gerektiren suçu Türkiye'nin zararına yabancı ülkede işleyen ve Türkiye'de bulunan yabancı kişi hakkında yargılama yapılması Adalet Bakanının istemine bağlıdır (TCK m.12/1).

Talep, şikayetten farklı olarak süreye bağlı değildir ve yapıldıktan sonra geri alınamaz. Şikayette savcı dava açmak zorunda değildir, talepte ise savcı dava açmak zorundadır.

D. Müracaat (başvuru)

Bazı suçlarda devletin savcılığa dava açılmasını zorunlu kılmayacak şeklinde yaptığı şikayettir. Örneğin yabancı devletin bayrağına karşı hakaret suçunda soruşturma ve kovuşturma yapılması ilgili devletin şikayetine bağlıdır (TCK m.341).

Müracaat şikayetten farklı olarak süreye bağlı değildir ve geri alınamaz. Talepten farklı olarak ise müracaatta savcı dava açmak zorunda değildir.

E. İzin

Bazı suçların soruşturulması ve kovuşturulması izne tabidir. Örneğin memurların görevleriyle ilgili işledikleri suçlardan dolayı yargılanmaları izne bağlıdır. Verilen izin geri alınamaz; ancak izin vermeme geri alınabilir.

Cumhurbaşkanına hakaret (TCK m.299), yabancı devlet aleyhine asker toplama (TCK m.306), Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyetini Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama (TCK m.301), temel milli yararlara karşı faaliyette bulunmak için yarar sağlama (TCK m.305/3) suçlarının takibi Adalet Bakanının iznine bağlıdır.

F. Sanığın akıl hastası olmaması

Suçu işledikten *sonra* tam akıl hastası olanlar hakkında soruşturma yapılabilir ve dava açılabilir; ancak kovuşturma yapılamaz. Bu hallerde mahkeme durma kararı verir.

G. Sanığın gaip olmaması

Bulunduğu yer bilinmeyen veya yurt dışında bulunup da yetkili mahkeme önüne getirilemeyen veya getirilmesi uygun bulunmayan sanık, gaip sayılır. Gaipler hakkında soruşturma yapılabilir ve dava açılabilir; ancak duruşma yapılamaz. Bu hallerde mahkeme delillerin elde edilmesi ve korunması için gerekli işlemleri yaptıktan sonra durma kararı verir.

Gaip sanık ve kaçak sanık kavramları karıştırılmamalıdır. Kaçak, hakkındaki kovuşturmanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla yurt içinde saklanan veya yabancı ülkede bulunan ve bu nedenle mahkeme tarafından kendisine ulaşılamayan kişiye denir. Kaçak sanık hakkında kovuşturma yapılabilir. Ancak, daha önce sorgusu yapılmamış ise, mahkûmiyet kararı verilemez. Dolayısıyla kaçak sanığın sorgusu yapılmışsa hakkında mahkûmiyet kararı da verilebilir.

II. CEZA MUHAKEMESİNDE SÜRELER

Gün ile belirlenen süreler, tebligatın yapıldığının ertesi günü işlemeye başlar.

Süre, hafta olarak belirlenmiş ise, tebligatın yapıldığı günün, son haftada isim itibarıyla karşılığı olan günün mesai saati bitiminde sona erer.

Süre, ay olarak belirlenmiş ise tebligatın yapıldığı günün, son ayda sayı itibarıyla karşılığı olan günün mesai saati bitiminde sona erer. Son bulduğu ayda sayı itibarıyla karşılığı olan gün yoksa; süre, ayın son günü mesai saati bitiminde sona erer.

Son gün bir tatile rastlarsa süre, tatilin ertesi günü biter.

Adli tatile rastlayan süreler tatilin bittiği günden itibaren 3 gün uzatılmış sayılır.

Adli tatil: Ceza işlerini gören makam ve mahkemeler her yıl 1 Eylülde başlamak üzere, 20 temmuzdan 31 ağustosa kadar çalışmaya ara verirler. Soruşturma ile tutuklu işlere ilişkin kovuşturmaların ve ivedi sayılacak diğer hususların adli tatil süresi içinde ne suretle yerine getirileceği, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir. Tatil süresince bölge adliye mahkemeleri ile Yargıtay, yalnız tutuklu hükümlere ilişkin veya Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu gereğince görülen işlerin incelemelerini yapar.

III. ESKİ HALE GETİRME

Kusuru olmaksızın bir süreyi geçirmiş olan kişi, eski hale getirme isteminde bulunabilir.

Kanun yoluna başvuru hakkı kendisine bildirilmemesi halinde de, kişi kusursuz sayılır.

Eski hale getirme dilekçesi, engelin kalkmasından itibaren 7 gün içinde, süreye uyulduğunda usule ilişkin işlemleri yapacak olan mahkemeye verilir.

Dilekçe sahibi, kusursuz olduğuna ilişkin olguları, varsa belgelerini de ekleyerek açıklar. Dilekçe verildiği anda usule ilişkin yapılamayan işlemler de yerine getirilir.

Süresi içinde usul işlemi yapılsaydı, esasa hangi mahkeme hükmedecek idiyse, eski hale getirme dilekçesi hakkında da o mahkeme karar verir.

Eski hale getirme isteminin kabulüne ilişkin karar *kesindir*; reddine ilişkin karara karşı *itiraz* yoluna gidilebilir.

Eski hale getirme dilekçesi, kararın yerine getirilmesini durdurmaz; ancak, mahkeme yerine getirmeyi erteleyebilir.

BÖLÜM 5

DELİLLER VE DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ceza muhakemesi hukukunda yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir. Deliller hukuka uygun yöntemlerle elde edilmiş olmalıdır. Örneğin tehdit sonucu elde edilen bir ifade delil olmaz. Ayrıca delil akla uygun olmalıdır. Örneğin bir kimsenin rüyasında görmüş olduğu şeyler delil olarak kullanılamaz.

Ceza muhakemesinde, hakimi bağlayıcı kesin delil yoktur. Hakim delilleri vicdani kanaatiyle serbestçe değerlendir. Taraflar delil ileri sürebileceği gibi hakim de delilleri re'sen toplar.

I. ŞÜPHELİ VEYA SANIK BEYANI

A. İfade ve sorgu

Şüpheli veya sanık, kimliğine ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırmakla yükümlüdür. Şüpheli veya sanığın kimliği ile ilgili bilgiler dışında susma hakkı bulunmaktadır. Kimliğine ilişkin bilgiler hariç, şüpheli veya sanık doğruyu söylemek zorunda da değildir. Anayasa'nın 38/5. maddesine göre, "*Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz*".

Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz.

Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez.

Yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemez.

Müdafi hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hakim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamaz[19].

Şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında, bu işlem ancak Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilir.

B. Şüpheli veya sanığın zorla getirilmesi

Hakkında tutuklama kararı verilmesi veya yakalama emri düzenlenmesi için yeterli nedenler bulunan veya çağrıldığı halde gelmeyen şüpheli veya sanığın zorla getirilmesine karar verilebilir.

Zorla getirme kararı ile çağrılan şüpheli veya sanık derhal, olanak bulunmadığında yol süresi hariç en geç 24 saat içinde çağıran hakimin, mahkemenin veya Cumhuriyet savcısının önüne götürülür ve sorguya çekilir veya ifadesi alınır.

Zorla getirme, bunun için haklı görülecek bir zamanda başlar ve hakim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı tarafından, sorguya çekilmenin veya ifade almanın sonuna kadar devam eder.

Çağrıya rağmen gelmeyen tanık, bilirkişi, mağdur ve şikayetçi ile ilgili olarak da zorla getirme kararı verilebilir.

II. TANIK BEYANI

A. Genel olarak

Herkes tanık olabilir. Yalan tanılıktan mahkûm olanlar, çocuklar, akıl hastaları da tanık olabilir. Ancak sanık kendi davasında tanık olarak dinlenemez.

Mağdur tanık olarak dinlenebilir ancak kendisine yemin verilmez.

Tanıklar çağrı kağıdı ile çağrılır[20], mazeretini bildirmeksizin gelmezse, zorla getirilir[21] ve sebep olduğu giderleri öder. Tutuklu işlerde tanık doğrudan zorla getirilebilir.

---

[19] Buna karşılık, müdafi hazır bulunmaksızın savcılık tarafından alınan ifade sanık tarafından hakim veya mahkeme huzurunda doğrulanmasa bile hükme esas alınabilir. (zorunlu müdafilik halleri hariç).

[20] Bu çağrı telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılabilir. Ancak, çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar, bu durumda uygulanmaz.

[21] Zorla getirme kararı; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi iletişim bilgilerinin dosyada bulunması hâlinde bu araçlardan yararlanılmak suretiyle de tanığa bildirilir.

Fiili hizmette bulunan askerler hakkındaki zorla getirme kararı askeri makamlar aracılığıyla infaz olunur.

Tanık doğruyu söyleyeceği hususunda dinlenmeden önce veya sonra yemin eder[22]. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcıları da dinlenen tanıklara yemin verirler.

Dikkat: Kolluğun yemin verdirerek tanık dinleme yetkisi yoktur.

Sağır ve dilsizler yazıp imzalamak suretiyle, okuma yazması yoksa işaret tercümanı aracılığıyla yemin ederler. Yemin ile dinlenen tanığın aynı soruşturma veya kovuşturma evresinde tekrar dinlenmesi gerektiğinde, yeniden yemin verilmeyip önceki yemini hatırlatılmakla yetinilebilir.

Yalan tanıklık eden kişiler, yalan tanıklık suçundan cezalandırılırlar.

Yasal bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilmekle beraber, yemininin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar ve her halde ***3 ayı*** *geçmemek üzere disiplin hapsi* verilebilir. Kişi, tanıklığa ilişkin yükümlülüğüne uygun davranması halinde, hemen serbest bırakılır. Bu tedbirleri almaya naip hakim ve istinabe olunan mahkeme ile soruşturma evresinde sulh ceza hakimi yetkilidir. Disiplin hapsi kararına itiraz edilebilir.

Her tanık, ayrı ayrı ve sonraki tanıklar yanında bulunmaksızın dinlenir.

Tanıklar, dinlendikten sonra ancak mahkeme başkanı veya hakimin izniyle duruşma salonundan ayrılabilir.

Tanıklar, kovuşturma evresine kadar ancak gecikmesinde sakınca bulunan veya kimliğin belirlenmesine ilişkin hallerde birbirleri ile ve şüpheli ile yüzleştirilebilirler.

Tanıkların dinlenmesi sırasındaki görüntü veya sesler kayda alınabilir. Ancak; (a) Mağdur çocukların, (b) Duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin tanıklığında bu kayıt zorunludur. Bu şekilde elde edilen ses ve görüntü kayıtları, sadece ceza muhakemesinde kullanılır.

B. Tanıklıktan çekinme

1. Şüpheli veya sanığa olan yakınlık sebebiyle tanıklıktan çekinme

Aşağıdaki kimseler tanıklıktan çekinebilir[23]:

(1) Şüpheli veya sanığın nişanlısı.

(2) Evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi.

(3) Şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyu.

(4) Şüpheli veya sanığın 3. derece dahil kan veya 2. derece dahil kayın hısımları.

(5) Şüpheli veya sanıkla aralarında evlatlık bağı bulunanlar.

Tanıklıktan çekinebilecek olan kimselere, dinlenmeden önce tanıklıktan çekinebilecekleri bildirilir. Bu kimseler, dinlenirken de her zaman tanıklıktan çekinebilirler.

Bu kişiler tanıklıktan çekinmezse, yemin verip vermemek mahkemenin takdirine bağlıdır. Ancak, mahkeme yemin teklif etse dahi tanık yemin etmekten çekinebilir.

2. Meslekleri ve sürekli uğraşıları sebebiyle öğrendikleri bilgiler konusunda tanıklıktan çekinebilecekler:

(1) Avukatlar veya stajyerleri veya yardımcıları

(2) Hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları ve diğer bütün tıp meslek veya sanatları mensupları

(3) Mali işlerde görevlendirilmiş müşavirler ve noterler

Bu kişiler ilgilinin (sır sahibinin) rızasının varlığı halinde tanıklıktan çekinemezler. Ancak avukatlar, stajyerleri veya yardımcıları ise ilgilinin (sır sahibinin) rızasının varlığı halinde bile tanıklıktan çekinebilir.

---

[22] Tanığa verilecek yemin, tanıklıktan önce "*Bildiğimi dosdoğru söyleyeceğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim.*" tanıklıktan sonra verilmesi halinde "*Bildiğimi dosdoğru söylediğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim.*" biçiminde olur.

[23] Bu kişiler, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda değilse, kanuni temsilcilerinin rızalarıyla tanık olarak dinlenebilirler. Ancak kanuni temsilci şüpheli veya sanık ise, bu kişilerin çekinmeleri konusunda karar veremez.

3. Kendisi veya yakınları aleyhine tanıklıktan çekinme (kısmi çekinme)

Tanık, kendisini ve yakınlarını ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikte olan sorulara cevap vermekten çekinebilir. Tanığa cevap vermekten çekinebileceği önceden bildirilir.

4. Cumhurbaşkanının tanıklıktan çekinmesi

Cumhurbaşkanı kendi takdiri ile tanıklıktan çekinebilir. Tanıklık yapmayı istemesi halinde beyanı konutunda alınabilir ya da yazılı olarak gönderebilir.

C. Yemin verilmesi yasak olan tanıklar

(1) Dinleme sırasında 15 yaşını doldurmamış olanlar.

(2) Ayırt etme gücüne sahip olmamaları nedeniyle yeminin niteliği ve önemini kavrayamayanlar.

(3) Soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştirakten veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanlar.

D. Devlet sırrı niteliğindeki bilgilerle ilgili tanıklık

Tanıklık konusu bilgiler Devlet sırrı[24] niteliğinde olsa bile mahkemeye açıklanır.

Ancak bu durumda tanık, *sadece mahkeme hakimi veya heyeti* tarafından zabıt katibi dahi olmaksızın dinlenir.

Hakim veya mahkeme başkanı, daha sonra, bu tanık açıklamalarından, sadece yüklenen suçu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte olan bilgileri tutanağa kaydettirir[25].

Yukarıdaki kural, hapis cezasının alt sınırı 5 yıldan az olan suçlarda uygulanmaz. Yani alt sınırı 5 yıldan az hapis gerektiren suçlarda devlet sırrı açıklanmaz.

III. BİLİRKİŞİ MÜTALAASI

A. Genel olarak

Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren konularda *hakim* veya *mahkeme* re'sen veya tarafların talebi üzerine bilirkişinin oy ve görüşüne başvurulabilir. Ancak, genel bilgi veya tecrübeyle ya da hakimlik mesleğinin gerektirdiği hukuki bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz. Hukuk öğrenimi görmüş kişiler, hukuk alanı dışında ayrı bir uzmanlığa sahip olduğunu belgelendirmedikçe, bilirkişi olarak görevlendirilemez.

Soruşturma evresinde *Cumhuriyet savcısı* da bilirkişi görevlendirebilir.

Bilirkişiler, gerçek veya tüzel kişiler arasından seçilirler.

Bilirkişiler, bölge adliye mahkemelerinin yargı çevreleri esas alınmak suretiyle bilirkişilik bölge kurulu tarafından hazırlanan listede yer alan kişiler arasından seçilir. Listede yer alanlar listeye kaydolduklarında, listede yer almayan bilirkişiler ise kendilerini atayan mercii huzurunda tarafsız olacaklarına dair *yemin* ederler.

Kanunların belirli konularda görevlendirdiği resmi bilirkişiler öncelikle atanırlar. Ancak kamu görevlileri, bağlı bulundukları kurumla ilgili davalarda bilirkişi olarak atanamazlar.

Bilirkişiye başvurma hakimin takdirine bağlıdır. Ancak bazı hallerde bilirkişiye başvurma zorunludur. Örneğin, şüpheli veya sanığın akıl sağlığının belirlenmesi (CMK m.74), ölünün adli muayenesi (CMK m.86), otopsi (CMK m.87) ve zehirlenme şüphesi (CMK m.89) böyledir.

Bilirkişinin görevini yerine getireceği süre en çok 3 aydır. Gerekli görüldüğünde bu süre, en çok 3 ay daha uzatılabilir. Belirlenen süre içinde raporunu vermeyen bilirkişi hemen değiştirilebilir. Bu durumda bilirkişi, o ana kadar yaptığı işlemleri açıklayan bir rapor sunar ve görevi sebebiyle kendisine teslim edilmiş olan eşya ve belgeleri hemen geri verir. Ayrıca, hukuki ve cezai sorumluluğuna ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla, bilirkişiye ücret ve masraf adı altında hiçbir ödeme yapılmamasına karar verilebilir ve gerekçesi gösterilerek gerekli yaptırımların uygulanması bilirkişilik bölge kurulundan istenir.

---

[24] Açıklanması, Devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgiler, Devlet sırrı sayılır.

[25] Cumhurbaşkanının tanıklığı söz konusu olduğunda sırrın niteliğini ve mahkemeye bildirilmesi hususunu kendisi takdir eder.

Bilirkişi, raporunda ve sözlü açıklamaları sırasında çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapamaz; hakim tarafından yapılması gereken hukuki nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamaz.

Bilirkişi, görevini yerine getirmek amacıyla bilgi edinmek için şüpheli veya sanık dışındaki kimselerin de bilgilerine başvurabilir.

Gerekli olması halinde, bilirkişi, mağdur, şüpheli veya sanığa mahkeme başkanı, hakim veya Cumhuriyet savcısı aracılığı ile soru sorabilir. Ancak, mahkeme başkanı, hakim veya Cumhuriyet savcısı, bilirkişinin doğrudan soru sormasına da izin verebilir. Muayene ile görevlendirilen hekim bilirkişi, görevini yerine getirirken zorunlu saydığı soruları, hakim, Cumhuriyet savcısı ve müdafi bulunmadan da mağdur, şüpheli veya sanığa doğrudan doğruya yöneltebilir.

Bilirkişi incelemeleri tamamlandığında, görüş bildirmeleri veya yeni bilirkişi incelemesi istemeleri için taraflara süre verilir. Bu kişilerin istemleri reddedildiğinde, 3 gün içinde bu hususta gerekçeli bir karar verilir.

Görevini yapmayan bilirkişi hakkındaki işlem: Yeminden, oy ve görüş bildirmekten çekinen bilirkişiler hakkında *3 ayı geçmemek üzere disiplin hapsi* verilebilir ve durum bilirkişilik bölge kuruluna bildirilir. Kişi bilirkişiliğe ilişkin yükümlülüğünü yerine getirirse hemen serbest bırakılır.

B. Bilirkişiliği kabul yükümlülüğü

Aşağıda belirtilen kişi veya kurumlar, bilirkişilik görevini kabul etmekle yükümlüdürler:

(1) Resmi bilirkişilikle görevlendirilmiş olanlar.

(2) Bilirkişi listelerinde yer almış bulunanlar.

(3) İncelemenin yapılması için bilinmesi gerekli fen ve sanatları meslek edinenler.

(4) İncelemenin yapılması için gerekli mesleği yapmaya resmen yetkili olanlar.

C. Bilirkişinin reddi

Hakimin reddini gerektiren sebepler, bilirkişi hakkında da geçerlidir. Bilirkişinin reddini isteyebilen kişiler şunlardır:

(1) Cumhuriyet savcısı

(2) Katılan

(3) Katılan vekili

(4) Şüpheli veya sanık

(5) Müdafi

(6) Kanuni temsilci

Ret istemi hakim veya mahkemeye yapılır. Soruşturma evresinde savcı tarafından kabul edilmeyen ret istemi *sulh ceza hakimi* tarafından incelenir.

D. Bilirkişilikten çekinme

Tanıklıktan çekinmeyi gerektirecek sebepler bilirkişiler hakkında da geçerlidir. Bilirkişi, geçerli diğer sebeplerle de görüş bildirmekten çekinebilir.

E. Uzman mütalaası

Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık, müdafii veya kanuni temsilci, yargılama konusu olayla ilgili olarak veya bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında, *uzmanından bilimsel mütalaa alabilirler*.

Ancak bu nedenle ayrıca süre istenemez. Bunun amacı hakim ve bilirkişiye yol göstermektir.

F. Bilirkişi ve mütalaa hazırlayan uzmanın duruşmada dinlenmesi

Hakim re'sen veya istem üzerine bilirkişinin veya bilimsel mütalaa hazırlayan uzmanın duruşmada dinlenmesine karar verebilir.

G. Tanık ve bilirkişinin naiple veya istinabe yoluyla dinlenmeleri

(1) Hastalık veya malûllük gibi nedenlerle duruşmaya getirilemeyen veya

(2) Konutunun uzaklığı nedeniyle duruşmaya getirilmesi zor olan tanık ve bilirkişiler naiple veya istinabe yoluyla dinlenebilir.

Zorunluluk olmadıkça, büyükşehir belediye sınırları içerisinde bulunan şikayetçi, katılan, sanık, müdafi veya vekil, tanık ve bilirkişilerin istinabe yoluyla dinlenemez.

Eğer olanak varsa, tanık veya bilirkişi, görüntülü ve sesli iletişim tekniği yöntemi kullanılarak dinlenir.

IV. GÖZLEM ALTINA ALINMA

Fiili işlediği yolunda *kuvvetli şüpheler* bulunan şüpheli veya sanığın akıl hastası olup olmadığını, akıl hastası ise ne zamandan beri hasta olduğunu ve bunun, kişinin davranışları üzerindeki etkilerini saptamak için *uzman hekimin önerisi üzerine*, resmi bir sağlık kurumunda gözlem altına alınmasına karar verilebilir.

Gözlem altına alınma kararı soruşturma evresinde *sulh ceza hakimi*, kovuşturma evresinde *mahkeme* tarafından verilebilir.

Cumhuriyet savcısı gözlem altına alınma kararı veremez.

Gözlem altına alınma kararı verilmeden önce müdafi ve savcı dinlenmelidir. Şüpheli veya sanığın müdafii yoksa (zorunlu) müdafi görevlendirilir.

Gözlem süresi ***3 hafta****yı* geçemez. Bu süre her seferinde 3 haftayı geçmemek üzere uzatılabilir; ancak sürelerin toplamı ***3 ayı*** geçemez.

Gözlem altına alınma kararına karşı itiraz yoluna gidilebilir; **itiraz, kararın yerine getirilmesini durdurur**.

V. KEŞİF

Keşif, suçun işlendiği yerin, suç eşyasının, suç izlerinin incelemesidir.

Keşif, *hakim veya mahkeme* veya naip hakim ya da istinabe[26] olunan hakim veya mahkeme ile gecikmesinde sakınca bulunan hallerde *Cumhuriyet savcısı* tarafından yapılır.

Keşif adli kolluk tarafından yapılamaz.

Keşif yapılması sırasında şüpheli, sanık, mağdur ve bunların müdafii ve vekili hazır bulunabilirler. Ancak yine de tarafların keşifte hazır bulunması şart değildir.

Keşifte tanık veya bilirkişinin dinlenmesi mümkündür.

Tanıkların etkilenmesine neden olabilecekse mağdur, şüpheli veya sanığın keşifte bulunmamasına karar verilebilir. Şüpheli veya sanık tutuklu ise, ancak zorunlu sayılan hallerde keşifte bulundurulmasına karar verilebilir.

VI. YER GÖSTERME

Cumhuriyet savcısı, kendisine yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmuş olan şüpheliye yer gösterme işlemi yaptırabilir.

Bazı suçlarda[27] adli kolluk amiri de yer gösterme işlemi yaptırmaya yetkilidir.

Soruşturmayı geciktirmemek kaydıyla, müdafi de yer gösterme işlemi sırasında hazır bulunabilir.

---

[26] İstinabe, hakim veya mahkemenin bazı işlemlerin yapılması konusunda, başka yerdeki aynı seviyede bulunan hakim veya mahkemeye başvurmasıdır. Örneğin Ankara'daki bir mahkeme, İstanbul'da bulunan bir tanığı dinlemek için İstanbul'daki mahkemeye başvurabilir. Bu durumda İstanbul'daki mahkeme, istinabe olunan mahkeme olarak bu tanığı dinleyerek ifade tutanağını Ankara'daki mahkemeye gönderir. İstinabe suretiyle keşif yapılması da mümkündür.

[27] (a) Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti suçu veya suçtan kaynaklan malvarlığı değerini aklama
(b) Haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde cebir ve tehdit uygulanarak işlenen suçlar
(c) 305, 318, 319, 323, 324, 325 ve 332. maddeler hariç;
(1) Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar
(2) Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar
(3) Milli Savunmaya Karşı Suçlar
(4) Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk

VII. ŞÜPHELİ VEYA SANIĞIN BEDEN MUAYENESİ VE VÜCUDUNDAN ÖRNEK ALINMASI

Delil elde etmek için şüpheli veya sanık üzerinde **iç beden** muayenesi yapılabilmesine ya da vücuttan kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınabilmesine; Cumhuriyet savcısı veya mağdurun istemiyle ya da re'sen *hakim veya mahkeme* tarafından karar verilebilir.

Bu kararı *gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcı* da verebilir. Ancak bu durumda savcının kararı 24 saat içinde hakim veya mahkemenin onayına sunulur. Hakim veya mahkeme, 24 saat içinde kararını verir. Onaylanmayan kararlar hükümsüz kalır ve elde edilen deliller kullanılamaz.

İç beden muayenesi yapılabilmesi veya vücuttan kan veya benzeri biyolojik örnekler alınabilmesi için müdahalenin, kişinin sağlığına zarar verme tehlikesinin bulunmaması gerekir.

Üst sınırı 2 yıldan daha az hapis cezasını gerektiren suçlarda kişi üzerinde iç beden muayenesi yapılamaz; kişiden kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınamaz[28].

Bu konuda verilen hakim veya mahkeme kararlarına itiraz edilebilir.

VIII. DİĞER KİŞİLERİN BEDEN MUAYENESİ VE VÜCUTTAN ÖRNEK ALINMASI

Bir suça ilişkin delil elde etmek amacıyla, mağdurun vücudu üzerinde **dış veya iç beden** muayenesi yapılabilmesine veya vücudundan kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınabilmesine; sağlığını tehlikeye düşürmemek ve cerrahi bir müdahalede bulunmamak koşuluyla; Cumhuriyet savcısının istemiyle ya da re'sen *hakim veya mahkeme* tarafından karar verilebilir.

Bu kararı *gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcı* da verebilir. Ancak bu durumda savcının kararı 24 saat içinde hakim veya mahkemenin onayına sunulur. Hakim veya mahkeme, 24 saat içinde kararını verir. Onaylanmayan kararlar hükümsüz kalır ve elde edilen deliller kullanılamaz.

Mağdurun rızası varsa, karar alınmasına gerek yoktur.

Çocuğun soy bağının araştırılmasına gerek duyulması halinde de yukarıdaki şekilde karar alınması gerekir.

Tanıklıktan çekinebilecekler muayene edilme ve örnek vermekten çekinebilirler. Çocuk ve akıl hastasının çekinmesi konusunda kanuni temsilcisi karar verir.

Bu konuda verilen hakim veya mahkeme kararlarına itiraz edilebilir.

IX. KADININ MUAYENESİ

Kadının muayenesi, istemi halinde ve olanaklar elverdiğinde bir kadın hekim tarafından yapılır.

X. MOLEKÜLER GENETİK İNCELEMELER

Yukarıdaki işlemlerle elde edilen örnekler üzerinde, soybağının veya elde edilen bulgunun şüpheli veya sanığa ya da mağdura ait olup olmadığının tespiti için zorunlu olması halinde moleküler genetik incelemeler yapılabilir. Bu incelemeler, bulunan ve kime ait olduğu belli olmayan beden parçaları üzerinde de yapılabilir. Alınan örnekler üzerinde bu amaçlar dışında tespitler yapılmasına yönelik incelemeler yasaktır.

Moleküler genetik incelemeler yapılmasına *sadece hakim* karar verebilir.

XI. FİZİK KİMLİĞİNİN TESPİTİ

Şüpheli veya sanığın, kimliğinin teşhisi için gerekli olması halinde, fotoğrafı, beden ölçüleri, parmak ve avuç içi izi, bedeninde yer almış olup teşhisini kolaylaştıracak diğer özellikleri ile sesi ve görüntüleri kayda alınarak, soruşturma ve kovuşturma işlemlerine ilişkin dosyaya konulur.

Bu işlem, *Cumhuriyet savcısının emriyle* üst sınırı 2 yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı yapılabilir.

Kişi hakkında kesinleşmiş beraat, ceza verilmesine yer olmadığı ve takipsizlik kararı verilince kayıtlar yok edilir.

---

[28] Buna karşılık dış beden muayenesi bütün suçlar bakımından mümkündür. Ayrıca dış beden muayenesi için hakim veya savcı kararı şart değildir.

XII. ÖLÜNÜN KİMLİĞİNİ BELİRLEME VE ADLİ MUAYENE

Engelleyici sebepler olmadıkça ölü muayenesinden veya otopsiden önce ölünün kimliği her suretle ve özellikle kendisini tanıyanlara gösterilerek belirlenir ve elde edilmiş bir şüpheli veya sanık varsa, teşhis edilmek üzere ölü ona da gösterilebilir.

Ölünün adli muayenesinde tıbbi belirtiler, ölüm zamanı ve ölüm nedenini belirlemek için tüm bulgular saptanır.

Bu muayene, *Cumhuriyet savcısının huzurunda ve bir hekim* görevlendirilerek yapılır.

XIII. OTOPSİ

Otopsi, *Cumhuriyet savcısının huzurunda* biri adli tıp, diğeri patoloji uzmanı veya diğer dallardan birisinin mensubu veya biri pratisyen *iki hekim tarafından* yapılır.

Müdafi veya vekil tarafından getirilen hekim de otopside hazır bulunabilir. Zorunluluk bulunduğunda otopsi işlemi bir hekim tarafından da yapılabilir; bu durum otopsi raporunda açıkça belirtilir.

Otopsi, cesedin durumu olanak verdiği takdirde, mutlaka baş, göğüs ve karnın açılmasını gerektirir.

Ölümünden hemen önceki hastalığında öleni tedavi etmiş olan tabibe, otopsi yapma görevi verilemez. Ancak, bu tabibin otopsi sırasında hazır bulunması ve hastalığın seyri hakkında bilgi vermesi istenebilir.

Gömülmüş bulunan bir ceset, incelenmesi veya otopsi yapılması için mezardan çıkarılabilir. Bu hususta karar, *soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde mahkeme* tarafından verilir. Mezardan çıkarma kararı, araştırmanın amacını tehlikeye düşürmeyecekse ve ulaşılması da zor değilse ölünün bir yakınına derhal bildirilir.

Bütün bu işlemler yapılırken, cesedin görüntüleri kayda alınır.

Yeni doğanın cesedi üzerinde adli muayene veya otopside, doğum sırasında veya doğumdan sonra yaşam bulgularının varlığı ve olağan süresinde doğup doğmadığı ve biyolojik olarak yaşamını rahim dışında sürdürebilecek kadar olgunlaşmış olup olmadığı veya yaşama yeteneği bulunup bulunmadığı saptanır.

BÖLÜM 6

KORUMA TEDBİRLERİ

Koruma tedbirleri ceza muhakemesinin sağlıklı yürütülebilmesi ve ilerde verilecek hükmün uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla uygulanan tedbirlerdir. Koruma tedbirleri ceza değildirler. Ölçülü olarak uygulanması gereken bu tedbirlere, gerekli olmadığı sürece başvurulmaması gerekir[29].

I. TÜRLERİ

A. Yakalama ve gözaltı

1. Geçici yakalama

Suçüstü hallerinde: Aşağıda belirtilen hallerde, *herkes tarafından* geçici olarak yakalama yapılabilir:

a) Kişiye suçu işlerken rastlanması.

b) Suçüstü bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçması olasılığının bulunması veya hemen kimliğini belirleme olanağının bulunmaması.

Diğer hallerde: Tutuklama kararı veya yakalama emri düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde; Cumhuriyet savcısına veya amirlerine derhal başvurma olanağı bulunmadığı takdirde *kolluk görevlileri* yakalama yetkisine sahiptirler. Kolluk yakalanan kişiye haklarını bildirir.

Şikayete bağlı suçlar: Takibi şikayete bağlı suçlarda yakalama için şikayet şartının gerçekleşmesi gerekir. Ancak takibi şikayete bağlı olmakla birlikte, çocuklara, beden veya akıl hastalığı, malullük veya güçsüzlükleri nedeniyle kendilerini idareden aciz bulunanlara karşı işlenen suçüstü hallerinde kişinin yakalanması şikayete bağlı değildir.

[29] TCK'da düzenlenen güvenlik tedbirleri ile CMK'da düzenlenen koruma tedbirleri karıştırılmamalıdır. Güvenlik tedbirleri fiili işlediği sabit olan kişi hakkında cezanın uygulanamadığı veya uygulansa bile yetersiz kalacağı hallerde uygulanırken; koruma tedbirleri henüz suçu işlediği sabit olmayan kişi hakkında uygulanan tedbirlerdir.

2. Gözaltına alma

Geçici olarak yakalanan kişi, serbest bırakılmazsa *Cumhuriyet savcısının kararıyla* gözaltına alınabilir.

Gözaltı süresi, yakalama yerine en yakın hakim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç, yakalama anından itibaren *24 saati* geçemez[30]. Yakalama yerine en yakın hakim veya mahkemeye gönderilme için zorunlu süre ise *12 saatten* fazla olamaz.

Toplu olarak işlenen suçlarda, delillerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu nedeniyle; *Cumhuriyet savcısı* gözaltı süresinin, her defasında 1 günü geçmemek üzere, *3 gün* süreyle uzatılmasına *yazılı* olarak emir verebilir. (yol süresi hariç, 24 saat+1gün+1gün+1gün; toplam 4 gün).

Gözaltına alma, bu tedbirin soruşturma yönünden zorunlu olmasına ve kişinin bir suçu işlediği şüphesini gösteren *somut delillerin* varlığına bağlıdır.

İtiraz: Yakalama işlemine, gözaltına alma ve gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının yazılı emrine karşı;

(a) Yakalanan kişi,
(b) Müdafii,
(c) Kanuni temsilcisi,
(d) Eşi,
(e) 1. veya 2. derecede kan hısımı,

Hemen serbest bırakılmayı sağlamak için *sulh ceza hakimine* başvurabilir. Sulh ceza hakimi 24 saat dolmadan başvuruyu sonuçlandırır.

Gözaltı süresinin dolması veya sulh ceza hakiminin kararı üzerine serbest bırakılan kişi hakkında yakalamaya neden olan fiille ilgili yeni ve yeterli delil elde edilmedikçe ve Cumhuriyet savcısının kararı olmadıkça bir daha aynı nedenle yakalama işlemi uygulanamaz.

Gözaltına alınan kişi bırakılmazsa, en geç bu süreler sonunda sulh ceza hakimi önüne çıkarılıp sorguya çekilir. Bu durumlarda savcı, sulh ceza hakiminden adli kontrol ya da tutuklama kararı verilmesini ister. Sorguda müdafi de hazır bulunur.

Gözaltındaki şüphelinin müdafi ile görüşme hakkının kısıtlanması: Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar, Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar, Milli Savunmaya Karşı Suçlar, Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk, Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ile örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti suçları bakımından gözaltındaki şüphelinin müdafi ile görüşme hakkı Cumhuriyet savcısının istemi üzerine, ***hakim*** kararıyla *24 saat süreyle* kısıtlanabilir; bu zaman zarfında ifade alınamaz.

DİKKAT: Kural olarak kolluk amiri gözaltı kararı veremez, sadece savcı verebilir. Ancak 2015 yılında bu kurala ilginç bir istisna getirilmiştir.

Suçüstü halleriyle sınırlı olmak kaydıyla; kişi hakkında aşağıda belirtilen suçlarda mülki amirlerce belirlenecek **kolluk amirleri tarafından 24 saate** kadar, şiddet olaylarının yaygınlaşarak kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına yol açabilecek **toplumsal olaylar sırasında ve toplu olarak işlenen suçlarda 48 saate kadar** gözaltına alınma kararı verilebilir.

Gözaltına alma nedeninin ortadan kalkması halinde veya işlemlerin tamamlanması üzerine derhal ve her halde en geç yukarıda belirtilen sürelerin sonunda Cumhuriyet savcısına, yapılan işlemler hakkında bilgi verilerek talimatı doğrultusunda hareket edilir. Kişi serbest bırakılmazsa yukarıda belirtilen gözaltı hükümlerine göre işlem yapılır. Ancak kişi en geç *48 saat*, toplu olarak işlenen suçlarda *4 gün* içinde hakim önüne çıkarılır.

Kolluk tarafından gözaltına alınan kişiler hakkında da gözaltına ilişkin hükümler uygulanır.

[30] Anayasamızın 19/5. maddesine göre, "*Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç **kırksekiz** saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hakim önüne çıkarılır*". Ancak ifade etmek gerekir ki, Anayasadaki bu süreler üst sınır olup, "ceza muhakemesi kanunundaki gözaltı süresi yol süresi hariç; normal suçlarda 48 saati, toplu suçlarda ise 4 günü geçemez" şeklinde anlaşılmalıdır. Dolayısıyla yürürlükteki Ceza Muhakemesi Kanununda gözaltı süresi, yol süresi hariç; normal suçlarda en fazla 24 saat, toplu suçlarda ise en fazla 4 gün olarak öngörülmüş olması sebebiyle Anayasaya uygundur.

(1) Toplumsal olaylar sırasında işlenen cebir ve şiddet içeren suçlar.
(2) Kasten öldürme
(3) Taksirle öldürme
(4) Kasten yaralama
(5) Cinsel saldırı
(6) Çocukların cinsel istismarı
(7) Hırsızlık
(8) Yağma
(9) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti
(10) Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma
(11) Fuhuş
(12) Kötü muamele
(13) Terörle Mücadele Kanununda yer alan suçlar.
(14) Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 33/1/a. maddesinde belirtilen suçlar[31]
(15) İl İdaresi Kanununa dayanılarak ilan edilen sokağa çıkma yasağını ihlal etme.
(16) Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 3. maddesinde belirtilen suçlar.

3. Yakalama emrine dayanan yakalama

a. Yakalama emri

Soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli hakkında, savcının istemi üzerine ***sulh ceza hakimi*** tarafından yakalama emri düzenlenebilir. Ayrıca, tutuklama isteminin reddi kararına itiraz halinde, itiraz mercii tarafından da yakalama emri düzenlenebilir[32].

Kovuşturma evresinde kaçak sanık hakkında yakalama emri re'sen veya savcının istemi üzerine ***hakim veya mahkeme*** tarafından düzenlenir. Yine CMK m.199'a göre, mahkeme, sanığın hazır bulunmasına ve zorla getirme kararı veya yakalama emriyle getirilmesine her zaman karar verebilir.

Yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden kaçan şüpheli veya sanık ya da tutukevi veya ceza infaz kurumundan kaçan tutuklu veya hükümlü hakkında *Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri* de yakalama emri düzenleyebilirler[33].

b. Yakalanan kişinin mahkemeye götürülmesi

Hakim veya mahkeme tarafından verilen yakalama emri üzerine soruşturma veya kovuşturma evresinde yakalanan kişi, ***en geç 24 saat*** içinde yetkili hakim veya mahkeme önüne çıkarılır.

Yakalanan kişi, en geç 24 saat içinde yetkili hakim veya mahkeme önüne çıkarılamıyorsa, aynı süre içinde yakalandığı yer adliyesinde, mevcut değil ise en yakın adliyede kurulu sesli ve görüntülü iletişim sisteminin kullanılması suretiyle yetkili hakim veya mahkeme tarafından bu kişinin sorgusu yapılır veya ifadesi alınır.

İfadesi alınmak amacıyla düzenlenen yakalama emri üzerine mesai saatleri dışında yakalanan ve belirlenen tarihte yargı mercii önünde hazır bulunmayı taahhüt eden kişinin serbest bırakılması, Cumhuriyet savcısı tarafından emredilebilir. Bu hüküm her yakalama emri için ancak bir kez uygulanabilir. Taahhüdünü yerine getirmeyen kişiye, yakalama emrinin düzenlendiği yer Cumhuriyet savcısı tarafından 1000 TL idari para cezası verilir.

B. Tutuklama

1. Genel olarak

Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren *somut delillerin* ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, tutuklama kararı *verilebilir*. Tutuklama şartlarının oluşması durumunda hakim tutuklama kararı vermek zorunda değildir, takdir yetkisi vardır. Ayrıca hakim tutuklamanın şartları gerçekleştiğinde tutuklama yerine adli kontrol tedbirinin uygulanmasına da karar verebilir.

---

[31] Bunlar "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşüne Silahlı Katılma" suçlarıdır.

[32] Örneğin, sulh ceza hakiminin verdiği tutuklama talebinin reddi kararına savcı itiraz eder ve bunun üzerine itiraz mercii (asliye ceza mahkemesi hakimi) itirazı haklı bulursa (yani şüpheliyi tutuklamak istiyorsa), önce yakalama emri düzenlemelidir. Çünkü CMK'ya göre, Türkiye'de bulunan kaçaklar hakkında gıyabi (yoklukta) tutuklama kararı verilemez.

[33] **İnfaz amaçlı yakalama emri**: Cumhuriyet savcısı tarafından verilen bir yakalama emri daha vardır. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 19. maddesine göre, *"(1) Hükümlü, hapis cezası veya güvenlik tedbirinin infazı için gönderilen çağrı kâğıdının tebliği üzerine on gün içinde gelmez, kaçar ya da kaçacağına dair şüphe uyandırırsa, Cumhuriyet savcısı yakalama emri çıkarır. (2) Kasten işlenen suçlarda üç yıl, taksirle işlenen suçlarda ise beş yıldan fazla hapis cezasının infazı için doğrudan yakalama emri çıkarılır".*

2. Tutuklama kararını verecek merciler

Soruşturma evresinde tutuklama kararı, *Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hakimi* tarafından verilir.

Kovuşturma evresinde tutuklama kararı, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen *mahkemece* karar verilir.

Cumhuriyet savcısı veya kolluk tutuklama kararı veremez.

Ancak, soruşturma evresinde *Cumhuriyet savcısı* adli kontrol veya tutuklamanın artık gereksiz olduğu kanısına varacak olursa, *şüpheliyi re'sen serbest bırakabilir.*

Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verdiğinde de şüpheli serbest kalır.

3. Tutuklamanın şartları

a. Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin bulunması

Tutuklama için "makul şüphe" veya "yeterli şüphe" değil "kuvvetli şüphe" aranmaktadır.

b. Bir tutuklama nedeninin bulunması

aa. Kaçma şüphesi

Şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa tutuklama nedeni var sayılabilir.

bb. Delilleri karartma şüphesi

Şüpheli veya sanığın davranışları;

— Delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme,

— Tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma, hususlarında kuvvetli şüphe oluşturuyorsa,

Tutuklama nedeni var sayılabilir.

cc. Tutuklama nedeninin varsayılabilmesi

Aşağıdaki suçların işlendiği hususunda somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde, tutuklama nedenini var sayılabilir[34]:

(1) Soykırım ve insanlığa karşı suçlar
(2) Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti
(3) Kasten öldürme
(4) Kasten yaralama (TCK m.86/1-b, e ve f)
(5) Kadına karşı işlenen kasten yaralama
(6) Sağlık kurum ve kuruluşlarında görev yapan personele karşı görevleri sırasında veya görevleri dolayısıyla işlenen kasten yaralama
(7) Neticesi sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama
(8) İşkence
(9) Cinsel saldırı (TCK m.102/1 hariç)
(10) Çocukların cinsel istismarı
(11) Hırsızlık
(12) Yağma
(13) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti
(14) Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (TCK m.220/2, 220/7, 220/8 hariç)
(15) Devletin güvenliğine karşı suçlar (TCK m.305, 306 hariç)
(16) Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar (TCK m.316 hariç)
(17) Kasten orman yakma
(18) Silah kaçakçılığı
(19) Bankalar Kanununda düzenlenen zimmet suçu
(20) Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar
(21) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 ve 74. maddelerinde tanımlanan suçlar
(23) Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 33. maddesinde sayılan suçlar
(23) Terörle Mücadele Kanununun 7/3. maddesinde belirtilen suçlar

[34] Yukarıdaki kural, listedeki suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde tutuklama kararının mutlaka verilmesi gerektiği şeklinde anlaşılmamalıdır. Bu suçlar sadece şüpheli veya sanığın kaçacağına veya delilleri karartacağına karine teşkil eder. Listedeki suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebepleri bulunsa bile, hakim sanığın kaçmayacağına ve delilleri karartmayacağına kanaat getirmişse tutuklama kararı vermeyebilir. Yukarıdaki kural, listedeki suçlar dışındaki suçlarda tutuklama kararının verilemeyeceği şeklinde de anlaşılmamalıdır. Listedeki suçlar dışındaki suçlarda kaçma şüphesi veya delilleri kararma şüphesi bulunduğunda, hakim tutuklama kararı verebilir.

4. Tutuklama kararı verilemeyecek haller

Sadece adli para cezasını gerektiren suçlarda veya vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenenler hariç olmak üzere hapis cezasının üst sınırı ***2 yıldan*** fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez.

İşin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez.

15 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı 5 yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilemez (ÇKK m.21).

5. Gıyabi tutuklama kararı

Yabancı ülkede bulunan kaçaklar hakkında gıyabi (yoklukta) tutuklama kararı verilebilir.

Türkiye'de saklanan kaçaklar hakkında gıyabi tutuklama kararı verilemez.

Türkiye'de veya yabancı ülkede bulunan kaçaklar hakkında yakalama emri düzenlenebilir.

6. Tutuklulukta geçecek süre

Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde tutukluluk süresi en çok ***1 yıldır***. Bu süre, zorunlu hallerde ***6 ay*** daha uzatılabilir.

Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde, tutukluluk süresi en çok ***2 yıldır***. Bu süre, zorunlu hallerde, gerekçesi gösterilerek uzatılabilir; uzatma süresi toplam ***3 yılı*** geçemez. (2+3=5).

İstisna: Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar, Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar, Milli Savunmaya Karşı Suçlar, Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarda uzatma süresi 5 yılı geçemez. (2+5=7).

SORUŞTURMA EVRESİNDE TUTUKLULUK SÜRELERİ
▪ Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işler bakımından ***6 ayı*** geçemez. ▪ Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işler bakımından ise ***1 yılı*** geçemez. ▪ **İstisna**: Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar, Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar, Milli Savunmaya Karşı Suçlar, Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar bakımından bu süre en çok ***1 yıl 6 ay*** olup, gerekçesi gösterilerek ***6 ay*** daha uzatılabilir. Soruşturma evresinde yukarıdaki tutukluluk süreleri fiili işlediği sırada; ▪ 15 beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından 1/2 oranında (3 ay / 6 ay / 9+3 ay) ▪ 18 yaşını doldurmamış çocuklar bakımından ise 3/4 oranında (4,5 ay / 9 ay / 13,5 ay+4,5 ay) Uygulanır.

7. Tutuklamanın kaldırılması istemi

Cumhuriyet savcısı, şüphelinin adli kontrol altına alınarak serbest bırakılmasını sulh ceza hakiminden isteyebilir. Hakkında tutuklama kararı verilmiş şüpheli ve müdafii de aynı istemde bulunabilirler.

Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında şüpheli veya sanık salıverilmesini isteyebilir.

Şüpheli veya sanığın tutukluluk halinin devamına veya salıverilmesine hakim veya mahkemece karar verilir[35]. Bu kararlara itiraz edilebilir.

Tutuklamanın kaldırılması istemleri üzerine, merciince Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya müdafiin görüşü alındıktan sonra, ***3 gün içinde*** istemin kabulüne, reddine veya adli kontrol uygulanmasına karar verilir[36]. Duruşma dışında bu karar verilirken Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya müdafiinin görüşü alınmaz. Bu kararlara itiraz edilebilir.

[35] Dosya bölge adliye mahkemesine veya Yargıtaya geldiğinde salıverilme istemi hakkındaki karar, bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay ilgili dairesi veya Yargıtay Ceza Genel Kurulunca dosya üzerinde yapılacak incelemeden sonra verilir; bu karar re'sen de verilebilir.

[36] Cumhuriyet savcısı, şüphelinin adli kontrol altına alınarak serbest bırakılmasını sulh ceza hakiminden istemesi durumu hariç olmak üzere örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar bakımından bu süre 7 gün olarak uygulanır.

8. Tutukluluğun incelenmesi

Soruşturma evresinde şüphelinin tutukevinde bulunduğu süre içinde ve en geç ***otuzar günlük süreler*** içinde tutukluluk halinin devamının gerekip gerekmeyeceği hususunda, Cumhuriyet savcısının veya şüphelinin istemi üzerine sulh ceza hakimi tarafından *şüpheli veya müdafii dinlenilmek suretiyle* karar verilir.

Kovuşturma evresinde hakim veya mahkeme, tutukevinde bulunan sanığın tutukluluk halinin devamının gerekip gerekmeyeceğine her oturumda veya koşullar gerektirdiğinde oturumlar arasında ya da ***otuzar günlük süre*** içinde de re'sen karar verir.

9. Tutuklama, tutuklamanın devamına ve tahliye isteminin reddine ilişkin kararlar

Tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya bu hususta bir tahliye isteminin reddine ilişkin kararlarda;

(a) Kuvvetli suç şüphesini,

(b) Tutuklama nedenlerinin varlığını,

(c) Tutuklama tedbirinin ölçülü olduğunu,

(d) Adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını,

gösteren deliller somut olgularla gerekçelendirilerek açıkça gösterilir. Kararın içeriği şüpheli veya sanığa sözlü olarak bildirilir, ayrıca bir örneği yazılmak suretiyle kendilerine verilir ve bu husus kararda belirtilir.

10. Tutuklama hakkında verilen kararlara itiraz

Tutuklama hakkında verilen hakim ve mahkeme kararlarına karşı *itiraz* yoluna gidilebilir. Yani;

Tutuklama, tahliye (salıverilme) talebinin reddi, tutukluluk halinin devamı kararlarına itiraz edilebilir.

Ayrıca, tutuklama talebinin reddi kararına Cumhuriyet savcısı itiraz edebilir.

C. Adli kontrol

1. Genel olarak

Adli kontrol tutuklamanın alternatifidir. Tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir[37].

Kanunda tutuklama yasağı öngörülen hallerde de, adli kontrol kararı verilebilir[38]. Kanunlarda öngörülen tutukluluk sürelerinin dolması nedeniyle salıverilenler hakkında adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir.

2. Adli kontrol yükümlülükleri

Adli kontrol, şüphelinin aşağıda gösterilen bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını içerir:

(a) Yurt dışına çıkamamak.

(b) Hakim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak.

(c) Hakimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde mesleki uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak.

(d) Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek.

(e) Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dahil, tedavi veya muayene tedbirlerine tabi olmak ve bunları kabul etmek.

(f) Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet savcısının isteği üzerine hakimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak.

(g) Silah bulundurmamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silahları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek.

(h) Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hakim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere ayni veya kişisel güvenceye bağlamak.

(i) Aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek.

(j) Konutunu terk etmemek.

(k) Belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek.

(l) Belirlenen yer veya bölgelere gitmemek.

---

[37] Maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettiremediği tespit edilen şüpheli ile gebe olan veya doğurduğu tarihten itibaren 6 ay geçmemiş bulunan kadın şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir.

[38] Sadece adli para cezasını gerektiren veya vücut bütünlüğüne karşı kasten işlenenler hariç olmak üzere hapis cezasının üst sınırı 2 yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama yasağı vardır. Bu hallerde tutuklama kararı verilemese de adli kontrol kararı verilebilir.

3. Mahsup

Uyuşturucu veya alkol bağımlılığından arınmak amacıyla hastaneye yatmak, tedavi veya muayene tedbirlerine tabi olmak ve bunları kabul etmek (e bendi) ile konutunu terk etmemek (j bendi) hariç adli kontrol altında geçen süre, şahsi hürriyeti sınırlama sebebi sayılarak cezadan mahsup edilemez.

Ancak, konutunu terk etmemek yükümlülüğü altında geçen her 2 gün, cezanın mahsubunda 1 gün olarak dikkate alınır.

4. Adli kontrol kararını verecek merciler

Soruşturma evresinde adli kontrol kararı Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hakimi tarafından verilir.

Kovuşturma evresinde adli kontrol kararı Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen mahkemece karar verilir.

Dikkat: Cumhuriyet savcısı veya kolluk tarafından adli kontrol kararı verilemez.

Adli kontrole ilişkin kararlara *itiraz* edilebilir.

5. Adli kontrolün incelenmesi

Şüpheli veya sanığın adli kontrol yükümlülüğünün devamının gerekip gerekmeyeceğine hususunda *en geç 4 aylık aralıklarla*; soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde ise resen mahkeme tarafından karar verilir.

6. Tedbirlere uymama

Adli kontrole uymayan şüpheli veya sanık hakkında hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun, yetkili yargı mercii hemen tutuklama kararı verebilir.

Azami tutukluluk süresinin dolması nedeniyle verilen adli kontrol tedbirinin ihlali halinde de kişi hakkında tutuklama kararı verilebilir. Ancak, bu durumda tutuklama süresi ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde ***9 aydan***, diğer işlerde ***2 aydan*** fazla olamaz.

7. Adli kontrol altında geçecek süre

▪ Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde adli kontrol süresi en çok ***2 yıldır***. Ancak bu süre, zorunlu hâllerde gerekçesi gösterilerek ***1 yıl*** daha uzatılabilir. *(2+1=3).*

▪ Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde, adli kontrol süresi en çok ***3 yıldır***. Bu süre, zorunlu hâllerde, gerekçesi gösterilerek uzatılabilir; uzatma süresi toplam ***3 yılı*** geçemez. *(3+3=6).*

İstisna: Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar, Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar, Milli Savunmaya Karşı Suçlar, Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarda uzatma süresi ***4 yılı*** geçemez. *(3+4=7).*

▪ Yukarıdaki adli kontrol süreleri, çocuklar bakımından yarı oranında uygulanır.

	ADLİ KONTOL YÜKÜMLÜLÜKLERİ (ÖZET)
(1)	Yurt dışına çıkamamak
(2)	Belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak
(3)	Meslek veya eğitim konularında kontrol tedbirlerine uymak
(4)	Taşıt kullanamamak
(5)	Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dahil, tedavi veya muayene tedbirlerine tabi olmak ve bunları kabul etmek (cezadan mahsup edilir)
(6)	Güvence miktarını yatırmak
(7)	Silah bulunduramamak veya taşıyamamak
(8)	Suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere ayni veya kişisel güvenceye bağlamak
(9)	Nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek
(10)	Konutunu terk etmemek (2 gün 1 gün olarak cezadan mahsup edilir)
(11)	Belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek
(12)	Belirlenen yer veya bölgelere gitmemek

D. Arama

1. Şüpheli veya sanıkla ilgili arama

Yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda *makul şüphe* varsa; şüphelinin veya sanığın üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir.

2. Diğer kişilerle ilgili arama

Şüphelinin veya sanığın yakalanabilmesi veya suç delillerinin elde edilebilmesi amacıyla, diğer bir kişinin de üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir[39].

3. Gece yapılacak arama

Konutta, işyerinde veya diğer kapalı yerlerde gece vaktinde arama yapılamaz. Ancak suçüstü veya gecikmesinde sakınca bulunan haller ile yakalanmış veya gözaltına alınmış olup da firar eden kişi veya tutuklu veya hükümlünün tekrar yakalanması amacıyla yapılan aramalarda bu kural uygulanmaz.

4. Arama kararı[40]

Arama kural olarak hakim kararı ile yapılır.

Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile yapılır.

Cumhuriyet savcısına ulaşılamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile yapılır[41].

Ancak, konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda arama, kolluk amirinin emri ile yapılamaz.

5. Arama kararının icrası[42]

Kişinin avukatının aramada hazır bulunmasına engel olunamaz.

Cumhuriyet savcısı hazır olmaksızın konut, işyeri veya diğer kapalı yerlerde arama yapabilmek için o yer ihtiyar heyetinden veya komşulardan 2 kişi bulundurulur.

Hakkında arama işlemi uygulanan kimsenin belge veya kağıtlarını inceleme yetkisi, Cumhuriyet savcısı ve hakime aittir[43].

Askeri mahallerde yapılacak arama *ve elkoyma*, Cumhuriyet savcısının nezaretinde askeri makamların katılımıyla adli kolluk görevlileri tarafından yerine getirilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emriyle de askeri makamların katılımıyla adli kolluk görevlileri tarafından arama *ve elkoyma* yapılabilir.

E. Elkoyma

1. Genel olarak

İspat aracı olarak yararlı görülen ya da eşya veya kazanç müsaderesinin konusunu oluşturan malvarlığı değerleri rızayla verilirse muhafaza altına alınır. Ancak yanında bulunduran kişinin rızasıyla teslim etmediği bu tür eşyaya elkonulabilir.

Disiplin hapsi: Eşya veya malvarlığı değerlerini teslimden kaçınma halinde bu şeyin zilyedi hakkında *3 aya kadar disiplin hapsi* uygulanabilir. Ancak, şüpheli veya sanık ya da tanıklıktan çekinebilecekler hakkında bu kural uygulanmaz.

---

[39] Bu hallerde aramanın yapılması, aranılan kişinin veya suçun delillerinin belirtilen yerlerde bulunduğunun kabul edilebilmesine olanak sağlayan olayların varlığına bağlıdır. Bu sınırlama, şüphelinin veya sanığın bulunduğu yerler ile, izlendiği sırada girdiği yerler hakkında geçerli değildir.

[40] Arama karar veya emrinde;
(a) Aramanın nedenini oluşturan fiil,
(b) Aranılacak kişi, aramanın yapılacağı konut veya diğer yerin adresi ya da eşya,
(c) Karar veya emrin geçerli olacağı zaman süresi, açıkça gösterilir.

[41] Kolluk amirinin yazılı emri ile yapılan arama sonuçları Cumhuriyet Başsavcılığına derhal bildirilir.

[42] *Tesadüfen elde edilen deliller:* Arama veya elkoyma koruma tedbirlerinin uygulanması sırasında, yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan ancak, diğer bir suçun işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilirse; bu delil muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet Savcılığına derhal bildirilir.

[43] Hapis cezasının alt sınırı 5 yıl veya daha fazla olan suçlarda devlet sırrı niteliğindeki bilgileri içeren belgeler, mahkemeye karşı gizli tutulamaz. Devlet sırrı niteliğindeki bilgileri içeren belgeler, *mahkeme hakimi veya heyeti* tarafından incelenebilir. Bu belgelerde yer alan ve sadece yüklenen suçu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte olan bilgiler, hakim veya mahkeme başkanı tarafından tutanağa kaydettirilir.

2. Elkoyma kararı

Hakim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde *Cumhuriyet savcısının*, Cumhuriyet savcısına ulaşılamadığı hallerde ise *kolluk amirinin* yazılı emri ile kolluk görevlileri, elkoyma işlemini gerçekleştirebilir.

Hakim kararı olmaksızın yapılan elkoyma işlemi, *24 saat* içinde görevli hakimin onayına sunulur. Hakim, kararını elkoymadan itibaren *48 saat* içinde açıklar; aksi halde elkoyma kendiliğinden kalkar[44].

3. Elkoyma yasağı

Şüpheli veya sanık ile tanıklıktan çekinebilecekler kimseler arasındaki mektuplara ve belgelere; bu kimselerin nezdinde bulundukça elkonulamaz. Örneğin şüphelinin ile avukatı, doktoru, nişanlısı veya babası arasındaki mektup böyledir.

4. Elkonulan eşyanın iadesi

Şüpheliye, sanığa veya üçüncü kişilere ait elkonulmuş eşyanın, soruşturma ve kovuşturma bakımından muhafazasına gerek kalmaması veya müsadereye tabi tutulmayacağının anlaşılması halinde, re'sen veya istem üzerine geri verilmesine *Cumhuriyet savcısı*, *hakim veya mahkeme* tarafından karar verilir.

İstemin reddi kararlarına itiraz edilebilir.

5. Özel elkoyma halleri

a. Taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma

Soruşturma veya kovuşturma konusu suçun işlendiğine ve bu suçlardan elde edildiğine dair *somut delillere dayanan kuvvetli şüphe* sebebi bulunan hallerde, şüpheli veya sanığa ait taşınmazlara, hak ve alacaklara elkonulabilir. (kiralık kasa mevcutları, kıymetli evraklar, şirketteki ortaklık payı, banka hesapları, ulaşım araçları gibi).

Bu tedbir sadece CMK m.128/2'de belirtilen suçlarla ilgili uygulanabilir.

Taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoymaya ***ancak hakim karar verebilir.***

Somut olarak belirlenen bu taşınmaz, hak ve alacakların şüpheli veya sanıktan başka bir kişinin zilyetliğinde bulunması halinde dahi, elkoyma işlemi yapılabilir.

Taşınmaz, hak ve alacaklara elkoyma kararı alınabilmesi için ilgisine göre Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu, Mali Suçları Araştırma Kurulu, Hazine Müsteşarlığı ve Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumundan, suçtan elde edilen değere ilişkin rapor alınır. Bu rapor en geç *3 ay* içinde hazırlanır. Özel sebepler zorunlu kıldığında bu süre talep üzerine *2 ay* daha uzatılabilir.

Taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma kararının gereklerine aykırı hareket edilmesi, TCK'da düzenlenen "*muhafaza görevini kötüye kullanma*" suçunu oluşturur.

Elkonulan taşınmaz, hak ve alacakların idaresi gerektiğinde bu malvarlığı değerlerinin yönetimi amacıyla kayyım atanabilir. Bu kayyım atanmasına da ***ancak hakim karar verebilir.***

b. Postada elkoyma

Suçun delillerini oluşturduğundan şüphe edilen ve gerçeğin ortaya çıkarılması için soruşturma ve kovuşturmada adliyenin eli altında olması zorunlu sayılıp, posta hizmeti veren her türlü resmi veya özel kuruluşta bulunan gönderilere, ***hakimin*** veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ***Cumhuriyet savcısının kararı*** ile elkonulabilir.

Postada elkoyma işlemini yerine getiren kolluk memurları, gönderilerin içinde bulunduğu zarfları veya paketleri açamazlar[45]. Elkonulan gönderiler, ilgili posta görevlilerinin huzuru ile mühür altına alınıp derhal elkoyma kararını veya emrini veren hakim veya Cumhuriyet savcısına teslim edilir.

Kolluk amiri postada elkoyma kararı veremez.

---

[44] Zilyedliğinde bulunan eşya veya diğer malvarlığı değerlerine elkonulan kimse, hakimden her zaman bu konuda bir karar verilmesini isteyebilir.

[45] **İstisna**: Elkoyma kararı veya emrinin aşağıda sayılan suçlarla ilgili olarak verilmesi halinde gönderilerin bulunduğu zarf veya paketler Cumhuriyet savcısının talimatıyla kolluk memurları tarafından açılabilir.

(1) Tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirmesi

(2) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti

(3) Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 12. ve 13. maddelerinde tanımlanan suçlar.

(4) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 67. ve 68. maddelerinde tanımlanan suçlar.

c. Bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve elkoyma

Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturmada, *somut delillere dayanan kuvvetli şüphe* sebeplerinin varlığı ve başka surette delil elde etme imkanının bulunmaması halinde, ***hakim*** veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ***Cumhuriyet savcısı*** tarafından şüphelinin kullandığı bilgisayar ve bilgisayar programları ile bilgisayar kütüklerinde arama yapılmasına, bilgisayar kayıtlarından kopya çıkarılmasına, bu kayıtların çözülerek metin haline getirilmesine karar verilir.

Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kararlar 24 saat içinde hakim onayına sunulur. Hakim kararını en geç 24 saat içinde verir. Sürenin dolması veya hakim tarafından aksine karar verilmesi halinde çıkarılan kopyalar ve çözümü yapılan metinler derhal imha edilir.

Bilgisayar, bilgisayar programları ve bilgisayar kütüklerine şifrenin çözülememesinden dolayı girilememesi veya gizlenmiş bilgilere ulaşılamaması ya da işlemin uzun sürecek olması halinde çözümün yapılabilmesi ve gerekli kopyaların alınabilmesi için, bu araç ve gereçlere elkonulabilir. Şifrenin çözümünün yapılması ve gerekli kopyaların alınması halinde, elkonulan cihazlar gecikme olmaksızın iade edilir.

Bilgisayar ve bilgisayar kütüklerinde elkoyma sırasında sistemdeki bütün verilerin yedeklemesi yapılır. Bu yedekten bir kopya çıkarılarak şüpheliye veya vekiline verilir ve bu husus tutanağa geçirilerek imza altına alınır.

Bilgisayar veya bilgisayar kütüklerine elkoymaksızın da, sistemdeki verilerin tamamının veya bir kısmının kopyası alınabilir. Kopyası alınan veriler kağıda yazdırılarak, bu husus tutanağa kaydedilir ve ilgililer tarafından imza altına alınır.

d. Avukat bürolarında arama, elkoyma ve postada elkoyma

Avukat büroları ancak ***mahkeme kararı*** ile ve kararda belirtilen olayla ilgili olarak Cumhuriyet savcısının denetiminde aranabilir. Baro başkanı veya onu temsil eden bir avukat aramada hazır bulundurulur.

Arama sonucu elkonulmasına karar verilen şeyler bakımından bürosunda arama yapılan avukat, baro başkanı veya onu temsil eden avukat, bunların avukat ile müvekkili arasındaki mesleki ilişkiye ait olduğunu öne sürerek karşı koyduğunda, bu şey ayrı bir zarf veya paket içerisine konularak hazır bulunanlarca mühürlenir ve bu konuda gerekli kararı vermesi, soruşturma evresinde *sulh ceza hakiminden*, kovuşturma evresinde *hakim veya mahkemeden* istenir.

Yetkili hakim elkonulan şeyin avukatla müvekkili arasındaki mesleki ilişkiye ait olduğunu saptadığında, elkonulan şey derhal avukata iade edilir ve yapılan işlemi belirten tutanaklar ortadan kaldırılır. Bu kararlar, *24 saat içinde* verilir.

Postada elkoyma durumunda bürosunda arama yapılan avukat veya baro başkanı veya onu temsil eden avukatın karşı koyması üzerine yukarıdaki usuller uygulanır.

F. Şirket yönetimi için kayyım tayini

Suçun bir şirketin faaliyeti çerçevesinde işlenmekte olduğu hususunda *kuvvetli şüphe* sebeplerinin varlığı ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için gerekli olması halinde; soruşturma ve kovuşturma sürecinde, ***hakim veya mahkeme***, şirket işlerinin yürütülmesiyle ilgili olarak kayyım atayabilir.

Bu tedbir sadece CMK m.133/4'de sayılan suçlarla ilgili uygulanabilir.

Atama kararında, yönetim organının karar ve işlemlerinin geçerliliğinin kayyımın onayına bağlı kılındığı veya yönetim organının yetkilerinin tümüyle kayyıma verildiği açıkça belirtilir. Kayyım tayinine ilişkin karar, ticaret sicili gazetesinde ve diğer uygun vasıtalarla ilan olunur.

Hakim veya mahkemenin kayyım hakkında takdir etmiş bulunduğu ücret, şirket bütçesinden karşılanır. Ancak, soruşturma veya kovuşturma konusu suçtan dolayı kovuşturmaya yer olmadığı veya beraat kararının verilmesi halinde; ücret olarak şirket bütçesinden ödenen paranın tamamı, kanuni faiziyle birlikte Devlet Hazinesinden karşılanır.

Kayyımların görevleriyle ilgili iş ve işlemlerinden dolayı tazminat davaları, CMK 142 ila 144. maddeler uyarınca Devlet aleyhine açılır. (ağır ceza mahkemesinde). Devlet, ödediği tazminattan dolayı görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevini kötüye kullanan kayyımlara 1 yıl içinde rücu eder.

G. Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi

Soruşturma konusu suçun işlendiği hususunda *somut delillere dayanan kuvvetli şüphe* sebeplerinin bulunması ve başka surette delil elde edilememesi halinde, kamu görevlileri gizli soruşturmacı olarak görevlendirilebilir. Bu görevlendirmeye ***hakim*** tarafından karar verilir.

Bu tedbir sadece CMK m.139/7'de sayılan suçlarla ilgili uygulanabilir.

Soruşturmacının kimliği değiştirilebilir. Bu kimlikle hukuki işlemler yapılabilir.

Soruşturmacı, kovuşturma evresinde tanık olarak dinlenmesinin zorunlu olması halinde, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan veya ses ya da görüntüsü değiştirilerek özel ortamda dinlenir.

Soruşturmacı, görevini yerine getirirken suç işleyemez ve görevlendirildiği örgütün işlemekte olduğu suçlardan sorumlu tutulamaz.

Soruşturmacı görevlendirilmesi suretiyle elde edilen kişisel bilgiler, görevlendirildiği ceza soruşturması ve kovuşturması dışında kullanılamaz. Suçla bağlantılı olmayan kişisel bilgiler derhal yok edilir.

H. Telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi

1. İletişimin dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi

Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturma ve kovuşturmada, suç işlendiğine ilişkin somut delillere dayanan *kuvvetli şüphe* sebeplerinin varlığı ve başka suretle delil elde edilmesi imkanının bulunmaması durumunda, ***hakim*** veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ***Cumhuriyet savcısının*** kararıyla şüpheli veya sanığın telekomünikasyon yoluyla iletişimi dinlenebilir, kayda alınabilir ve sinyal bilgileri değerlendirilebilir. Cumhuriyet savcısı kararını derhal hakimin onayına sunar ve hakim, kararını en geç *24 saat* içinde verir. Sürenin dolması veya hakim tarafından aksine karar verilmesi halinde tedbir Cumhuriyet savcısı tarafından derhal kaldırılır.

Talepte bulunulurken hakkında bu madde uyarınca tedbir kararı verilecek hattın veya iletişim aracının sahibini ve biliniyorsa kullanıcısını gösterir belge veya rapor eklenir.

İletişimin dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi, sadece CMK m.135/6'da sayılan suçlarla ilgili uygulanabilir[46].

Şüpheli veya sanığın tanıklıktan çekinebilecek kişilerle arasındaki iletişimi kayda alınamaz.

Tedbir kararı en çok *2 ay* için verilebilir; bu süre, *1 ay* daha uzatılabilir. Ancak, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak gerekli görülmesi halinde, hakim yukarıdaki sürelere ek olarak her defasında 1 aydan fazla olmamak ve toplam *3 ayı* geçmemek üzere uzatılmasına karar verebilir.

2. İletişimin tespiti

Şüpheli ve sanığın telekomünikasyon yoluyla iletişiminin tespiti, soruşturma aşamasında ***hakim***, veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ***Cumhuriyet savcısı***, kovuşturma aşamasında ***mahkeme*** kararına istinaden yapılır. Cumhuriyet savcısı kararını *24 saat* içinde hakimin onayına sunar ve hakim, kararını en geç 24 saat içinde verir. Sürenin dolması veya hakim tarafından aksine karar verilmesi halinde kayıtlar derhal imha edilir.

Kararda, yüklenen suçun türü, hakkında tedbir uygulanacak kişinin kimliği, iletişim aracının türü, telefon numarası veya iletişim bağlantısını tespite imkan veren kodu ve tedbirin süresi belirtilir.

İletişimin tespiti bütün suçlarla ilgili uygulanabilir.

3. Cep telefonu yer tespiti

Şüpheli veya sanığın yakalanabilmesi için, mobil telefonun yeri, *hakim* veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde *Cumhuriyet savcısının* kararına istinaden tespit edilebilir. Tespit işlemi en çok *2 ay* için yapılabilir; bu süre, *1 ay* daha uzatılabilir.

---

[46] *Tesadüfen elde edilen deliller:* Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sırasında, yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan ve ancak, 135/6. maddede sayılan suçlardan birinin işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilirse; bu delil muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet Savcılığına derhal bildirilir.

4. Gizlilik

İletişimin denetlenmesi ile ilgili alınan karar ve yapılan işlemler, *tedbir süresince* gizli tutulur.

5. Müdafiin bürosu ve yerleşim yeri

İletişimin denetlenmesi tedbiri şüpheli veya sanığın müdafiinin bürosu, konutu ve yerleşim yerindeki telekomünikasyon araçları hakkında uygulanamaz.

İ. Teknik araçlarla izleme

Bu tedbir sadece CMK m.140/1'de sayılan suçlarla ilgili uygulanabilir. CMK m.140/1'da sayılan suçların işlendiği hususunda *somut delillere dayanan kuvvetli şüphe* sebepleri bulunması ve başka suretle delil elde edilememesi halinde, şüpheli veya sanığın kamuya açık yerlerdeki faaliyetleri ve işyeri teknik araçlarla izlenebilir, ses veya görüntü kaydı alınabilir[47].

Teknik araçlarla izlemeye ***hakim***, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ***Cumhuriyet savcısı*** tarafından karar verilir. Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kararlar 24 saat içinde hakim onayına sunulur. Hakim kararını en geç *24 saat* içinde verir. Sürenin dolması veya hakim tarafından aksine karar verilmesi halinde kayıtlar derhal imha edilir.

Teknik araçlarla izleme kararı en çok *3 haftalık* süre için verilebilir. Bu süre gerektiğinde *1 hafta* daha uzatılabilir. Ancak, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak gerekli görülmesi halinde, hakim yukarıdaki sürelere ek olarak her defasında 1 haftadan fazla olmamak ve toplam *4 haftayı* geçmemek üzere uzatılmasına karar verebilir. Teknik araçlarla izleme tedbiri ile birlikte gizli soruşturmacı görevlendirilmesi halinde bu süreler bir kat artırılarak uygulanır.

Bu tedbir kişinin konutunda uygulanamaz.

II. KORUMA TEDBİRLERİ NEDENİYLE TAZMİNAT

A. Tazminat istemi

Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında;

(1) Kanunlarda belirtilen koşullar dışında yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen,

(2) Kanuni gözaltı süresi içinde hakim önüne çıkarılmayan,

(3) Kanuni hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanan,

(4) Kanuna uygun olarak tutuklandığı halde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen,

(5) Kanuna uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen,

(6) Mahkûm olup da gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süreleri, hükümlülük sürelerinden fazla olan veya işlediği suç için kanunda öngörülen cezanın sadece para cezası olması nedeniyle zorunlu olarak bu cezayla cezalandırılan,

(7) Yakalama veya tutuklama nedenleri ve haklarındaki suçlamalar kendilerine, yazıyla veya bunun hemen olanaklı bulunmadığı hallerde sözle açıklanmayan,

(8) Yakalanmaları veya tutuklanmaları yakınlarına bildirilmeyen,

(9) Hakkındaki arama kararı ölçüsüz bir şekilde gerçekleştirilen,

(10) Eşyasına veya diğer malvarlığı değerlerine, koşulları oluşmadığı halde elkonulan veya korunması için gerekli tedbirler alınmayan ya da eşyası veya diğer malvarlığı değerleri amaç dışı kullanılan veya zamanında geri verilmeyen,

(11) Yakalama veya tutuklama işlemine karşı Kanunda öngörülen başvuru imkanlarından yararlandırılmayan

Kişiler, maddi ve manevi her türlü zararlarını, Devletten isteyebilirler[48].

---

[47] Elde edilen deliller, CMK m.140/1'de sayılan suçlarla ilgili soruşturma ve kovuşturma dışında kullanılamaz; ceza kovuşturması bakımından gerekli olmadığı taktirde Cumhuriyet savcısının gözetiminde derhal yok edilir.

[48] Belirtilen haller dışında, suç soruşturması veya kovuşturması sırasında, kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk halleri de dahil olmak üzere hakimler ve Cumhuriyet savcılarının verdikleri kararlar veya yaptıkları işlemler nedeniyle tazminat davaları ancak Devlet aleyhine açılabilir.

B. Tazminat istemenin koşulları

Tazminat istemi karar veya hükümlerin kesinleştiğinin ilgilisine tebliğinden itibaren *3 ay* ve herhalde karar veya hükümlerin kesinleşme tarihini izleyen *1 yıl* içinde yapılmalıdır.

İstem, zarara uğrayanın oturduğu yer **ağır ceza mahkemesinde** ve eğer o yer ağır ceza mahkemesi tazminat konusu işlemle ilişkili ise ve aynı yerde başka bir ağır ceza dairesi yoksa, en yakın ağır ceza mahkemesinde karara bağlanır.

Tazminat konusundaki ağır ceza mahkemesinin kararına karşı istemde bulunan, savcı veya Hazine temsilcisi, ***istinaf*** yoluna başvurabilir. (inceleme öncelikle ve ivedilikle yapılır)[49].

C. Rücu

Devlet, ödediği tazminattan dolayı görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevini kötüye kullanan hakimler ve Cumhuriyet savcılarına *1 yıl içinde* rücu eder.

İftira konusunu oluşturan suç veya yalan tanıklık nedeniyle gözaltına alınma ve tutuklama halinde; Devlet, iftira eden veya yalan tanıklıkta bulunan kişiye de rücu eder.

D. Tazminat isteyemeyecek kişiler

Kanuna uygun olarak yakalanan veya tutuklanan kişilerden aşağıda belirtilenler tazminat isteyemezler:

(1) Tazminata hak kazanmadığı halde, sonradan yürürlüğe giren ve lehte düzenlemeler getiren kanun gereği, durumları tazminat istemeye uygun hale dönüşenler.

(2) Genel veya özel af, şikayetten vazgeçme, uzlaşma gibi nedenlerle hakkında kovuşturmaya yer olmadığına veya davanın düşmesine karar verilen veya kamu davası geçici olarak durdurulan veya kamu davası ertelenen veya düşürülenler.

(3) Kusur yeteneğinin bulunmaması nedeniyle hakkında ceza verilmesine yer olmadığına karar verilenler.

(4) Adli makamlar huzurunda gerçek dışı beyanla suç işlediğini veya suça katıldığını bildirerek gözaltına alınmasına veya tutuklanmasına neden olanlar.

[49] Tazminata ilişkin mahkeme kararları, kesinleşmeden ve idari başvuru süreci tamamlanmadan icra takibine konulamaz. Kesinleşen mahkeme kararında hükmedilen tazminat ile vekalet ücreti, davacı veya vekilinin davalı idareye yazılı şekilde bildireceği banka hesap numarasına, bu bildirimin yapıldığı tarihten itibaren 30 gün içinde ödenir. Bu süre içinde ödeme yapılmaması halinde, karar genel hükümler dairesinde infaz ve icra olunur.

KORUMA TEDBİRLERİ – TABLO

TEDBİR	KARARI VEREBİLEN	İSTİSNA	SÜRESİ
Yakalama emri olmadan yakalama	Karar olamadan yapılır. Suçüstü varsa: Herkes Suçüstü yoksa: Kolluk görevlileri		Savcı gözaltı kararı vermezse serbest bırakılır.
Yakalama emriyle yapılan yakalama	Hakim (veya mahkeme)	Yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden kaçan ya da tutukevi veya cezaevinden kaçan kişiler hakkında Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri	Hakim ve mahkeme kararıyla yakalanan kişi 24 saat içinde hakim veya mahkemeye götürülür.
Gözaltı ve **Toplu suçlarda gözaltı süresinin uzatılması**	Savcı	Önleme gözaltısı kararını kolluk amiri verir.	Yakalama anından itibaren 24 saat + yol süresi (yol süresi-en fazla 12 saat) Toplu suçlarda – (24 saat +yol süresi) +1 gün +1 gün +1 gün
Tutuklama	Hakim		Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen suçlarda 1 yıl+6 ay Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçlarda 2+3 yıl Terör gibi suçlarda 2+5 yıl
Adli kontrol	Hakim		
Normal arama	Hakim	Gecikmesinde sakınca varsa savcı; savcıya da ulaşılamıyorsa kolluk amiri	
Konutta ve kapalı alanlarda arama	Hakim	Gecikmesinde sakınca varsa savcı	
Avukat bürolarında arama	Hakim		
Normal elkoyma	Hakim	Gecikmesinde sakınca varsa savcı; savcıya da ulaşılamıyorsa kolluk amiri. Bu durumda elkoyma işlemi 24 saat içinde hakimin onayına sunulur ve hakim elkoyma anından itibaren 48 saat içinde elkoymayı onamalıdır.	
Taşınmaz, hak ve alacaklara elkoyma	Hakim		
Bilgisayarlarda arama ve elkoyma	Hakim	Gecikmesinde sakınca varsa savcı verebilir, ancak 24 saat içinde hakimin onayına sunar ve hakim 24 saat içinde onamazsa geçersiz olur.	
Postada elkoyma	Hakim	Gecikmesinde sakınca varsa savcı	
Şirket yönetimi için kayyım tayini	Hakim		
Elkonulan taşınmaz, hak ve alacakların idaresi için kayyım tayini	Hakim		
Telekomünikasyon yoluyla iletişimin tespiti	Hakim	Gecikmesinde sakınca varsa savcı verebilir, ancak 24 saat içinde hakimin onayına sunar ve hakim 24 saat içinde onamazsa geçersiz olur.	
Telekomünikasyon yoluyla iletişimin dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi	Hakim	Gecikmesinde sakınca varsa savcı verebilir, ancak derhal hakimin onayına sunar ve hakim 24 saat içinde onamazsa geçersiz olur.	2+1 ay Örgütlü suçlarda (2+1 ay) + 1 ay +1 ay +1 ay
Teknik araçlarla izleme	Hakim	Gecikmesinde sakınca varsa savcı verebilir, ancak 24 saat içinde hakimin onayına sunar ve hakim 24 saat içinde onamazsa geçersiz olur.	3+1 hafta Örgütlü suçlarda (3+1 hafta) +1 hafta +1 hafta +1 hafta +1 hafta
Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi	Hakim		

BÖLÜM 7
CEZA MUHAKEMESİNİN EVRELERİ

I. SORUŞTURMA EVRESİ

A. Genel olarak

Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreye "soruşturma" denir.

Soruşturma evresi *yazılıdır*, *gizlidir*, *dağınıktır* ve *kamusaldır*[50]. Soruşturma evresinin bir diğer özelliği *kurala bağlı olmayışı*dır. Yani soruşturma, kovuşturmanın aksine, sıkı şekil kurallarına bağlı değildir. Örneğin şüphelilerin veya tanıkların ne zaman dinleneceğini soruşturma makamları takdir eder.

Suç şüphesini öğrenme ihbar, şikayet, suç duyurusu veya savcının suçu re'sen öğrenmesiyle başlar.

B. İhbar ve şikayet

— Suça ilişkin ihbar veya şikayet, Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılabilir.

— Valilik veya kaymakamlığa ya da mahkemeye yapılan ihbar veya şikayet, ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

— Yurt dışında işlenip ülkede takibi gereken suçlar hakkında Türkiye'nin elçilik ve konsolosluklarına da ihbar veya şikayette bulunulabilir.

— Bir kamu görevinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle, ilgili kurum ve kuruluş idaresine yapılan ihbar veya şikayet, gecikmeksizin ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

— İhbar veya şikayet yazılı veya tutanağa geçirilmek üzere *sözlü olarak yapılabilir*.

— Yürütülen soruşturma sonucunda kovuşturma evresine geçildikten sonra suçun şikayete bağlı olduğunun anlaşılması halinde; mağdur açıkça şikayetten vazgeçmediği takdirde, yargılamaya devam olunur[51].

Soruşturmaya yer olmadığı kararı: İhbar ve şikayet konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikayetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir. Bu durumda şikayet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilemez.

İtiraz: Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar, varsa ihbarda bulunana veya şikayetçiye bildirilir ve bu karara karşı *15 gün* içinde, savcının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki *sulh ceza hakimliğine* itiraz edilebilir. İtirazın kabulü halinde Cumhuriyet başsavcılığı soruşturma işlemlerini başlatır.

Bu konuda yapılan işlemler ve verilen kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak Cumhuriyet savcısı, hakim veya mahkeme tarafından görülebilir.

C. Cumhuriyet savcısının görev ve yetkileri

Soruşturma işlemleri bizzat savcılık tarafından veya savcılık adına adli kolluk (polis, jandarma, gümrük muhafaza görevlileri ve sahil güvenlik görevlileri) tarafından yapılır[52]. Soruşturmayı yürütmek ve sonuç çıkarmak yetkisi savcılık makamına aittir.

---

[50] Soruşturma evresindeki işlemler (keşif yer gösterme gibi) tutanağa bağlanır. Buna "*yazılılık*" denir. Soruşturma evresinde birden çok savcı görev yapabilir. Buna "*dağınıklık*" denir.

[51] Örneğin savcılık hırsızlık suçundan soruşturma yürüterek dava açmış, ancak kovuşturma evresinde suçun hukuki niteliği değişmiş ve mahkeme fiilin aslında hırsızlık değil, güveni kötüye kullanma olduğu kanaatine varmıştır. Bu durumda 6 aylık şikayet süresi geçmiş olsa bile, mahkeme yargılamaya devam eder.

[52] ***Çocuklara yönelik özel hüküm:*** Suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturma *çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı* tarafından bizzat yapılır.

Kolluk görevlilerine yönelik özel hüküm: Kolluk görevlileri hakkındaki öldürme, kasten yaralama, işkence, zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması ve suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçları ile örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili iddialara ilişkin soruşturmaları *Cumhuriyet savcıları bizzat* ve öncelikle yapar. Bu suçlardan dolayı kolluk görevlileri hakkında açılan davalar, acele işlerden sayılır. Bu tür davaların kanun yolu incelemesi de öncelikli olarak yapılır.

Vali ve kaymakamlara yönelik özel hüküm: Vali ve kaymakamların kişisel suçları hakkında soruşturma ve kovuşturma yapma yetkisi, ilgilinin görev yaptığı yerin *bağlı olduğu bölge adliye mahkemesinin bulunduğu yerdeki il Cumhuriyet başsavcılığı* ve aynı yer *ağır ceza mahkemesine* aittir. Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâllerinde soruşturma genel hükümlere göre yapılır.

Milletvekillerine yönelik özel hüküm: Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma yapma yetkisi, *Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı* ve bu yer *ağır ceza mahkemesine* aittir. Soruşturmayı Cumhuriyet Başsavcısı veya görevlendireceği vekili bizzat yapar. Başsavcı veya vekili, suçun işlendiği yer Cumhuriyet savcısından soruşturmanın kısmen veya tamamen yapılmasını isteyebilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde suçun işlendiği yer Cumhuriyet savcısı zorunlu olan delilleri toplar ve gerekmesi hâlinde alınacak kararlar bakımından bulunduğu yer sulh ceza hakimliğinden talepte bulunur.

Soruşturma evresinde savcı tanık dinleyebilir, bilirkişi görevlendirebilir, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde keşif yapabilir, yer gösterme işlemi yapabilir. Savcı sadece sanık aleyhine değil *sanık lehine olan delilleri de toplar.*

Cumhuriyet savcısı, maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve *şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.*

Cumhuriyet savcısı, adli kolluk görevlilerine emirleri yazılı; acele hallerde, sözlü olarak verir[53]. Sözlü emir, en kısa sürede yazılı olarak da bildirilir.

Şüpheli ölüm veya bir ölünün kimliğinin belirlenememesi durumlarında ölünün gömülmesi ancak *Cumhuriyet savcısı* tarafından verilecek yazılı izne bağlıdır.

Soruşturma evresinde hakim kararıyla yapılması gereken işlemler de sulh ceza hakimi tarafından yapılır. Örneğin soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanmasına savcının istemi üzerine sulh ceza hakimi karar verir.

Savcılar arasındaki yetki uyuşmazlığı: Yetkisizlik kararı ile gelen bir soruşturmada Cumhuriyet savcısı, kendisinin de yetkisiz olduğu kanaatine varırsa yetkisizlik kararı verir ve yetkili savcılığın belirlenmesi için soruşturma dosyasını, yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesine *en yakın ağır ceza mahkemesine* gönderir. Mahkemece bu konuda verilen karar *kesindir.*

D. Soruşturmanın sulh ceza hakimince yapılması (istisna)

Suçüstü hali ile gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, Cumhuriyet savcısına erişilemiyorsa veya olay genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşıyorsa, *sulh ceza hakimi* de bütün soruşturma işlemlerini yapabilir (CMK m.163)[54].

E. Soruşturmadan sonuç çıkarma

1. Kovuşturmaya yer olmadığı kararı (takipsizlik-kovuşturmama)

Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir.

Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak yeni delil elde edilmedikçe ve bu hususta sulh ceza hakimliğince bir karar verilmedikçe, aynı fiilden dolayı kamu davası açılamaz.

İtiraz: Suçtan zarar gören, kovuşturmaya yer olmadığına dair karara karşı *15 gün* içinde, savcının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki *sulh ceza hakimliğine* itiraz edebilir[55].

Sulh ceza hakimliği istemi yerinde bulursa, Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyerek mahkemeye verir. Sulh ceza hakimliği, kararını vermek için soruşturmanın genişletilmesine gerek görür ise bu hususu açıkça belirtmek suretiyle, o yer Cumhuriyet başsavcılığından talepte bulunabilir.

İtiraz reddedilirse ve sonradan yeni delilin varlığı nedeniyle Cumhuriyet savcısı dava açmak isterse, yine sulh ceza hakimliğinden bu hususta karar almalıdır.

Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi veya bu karar aleyhine AİHM'ye yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi üzerine, kararın kesinleşmesinden itibaren 3 ay içinde talep edilmesi halinde yeniden soruşturma açılır.

2. Kamu davasının açılması

Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda *yeterli şüphe* oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler.

---

[53] Cumhuriyet savcılarının sözlü veya yazılı istem ve emirlerini yapmakta kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kolluk görevlileri hakkında Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya soruşturma yapılır.

[54] Kural olarak soruşturma evresinde sulh ceza hakimi tutuklama ve adli kontrol kararını RE'SEN (savcının talebi olmadan) veremez. Ancak CMK m.163'deki istisnaya dayalı olarak sulh ceza hakiminin savcının yerine soruşturmayı yaptığı hallerde, sulh ceza hakimi tutuklama ve adli kontrol kararını RE'SEN verebilir.

[55] İtiraz reddedilirse sulh ceza hakimliği *itiraz edeni giderlere mahkûm eder* ve dosyayı Cumhuriyet savcısına gönderir. Cumhuriyet savcısı, kararı itiraz edene ve şüpheliye bildirir.

İddianamenin iadesi: Mahkeme, iddianamenin ve soruşturma evrakının kendisine verildiği tarihten itibaren 15 gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra, iddianamenin kabulüne veya iadesine karar verir.

İnceleme sonunda mahkeme;

(a) Unsurları (CMK m.170)[56] eksik olarak düzenlenen,

(b) Suçun sübûtuna (ispatına) doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen,

(c) Önödemeye tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen,

(d) Uzlaştırmaya tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde uzlaştırma usulü uygulanmaksızın düzenlenen,

(e) Seri muhakeme usulüne tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen,

(f) Soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın düzenlenen,

İddianamenin eksik veya hatalı yönlerini belirterek Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verir.

— 15 gün içinde iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılır.

— Suçun hukuki nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilemez[57].

— İade kararına karşı *sadece* Cumhuriyet savcısı itiraz edebilir.

Cumhuriyet savcısı, iddianamenin iadesi üzerine, kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesini gerektiren bir durumun bulunmaması halinde, yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir. İlk kararda belirtilmeyen sebeplere dayanılarak yeniden iddianamenin iadesi yoluna gidilemez.

Mahkemenin iddianameyi kabul etmesi halinde kamu davası açılmış olur ve kovuşturma evresi başlar.

3. Kamu davasını açmada takdir yetkisi[58]

a. Cezayı kaldıran etkin pişmanlık ve şahsi cezasızlık halleri

Cezayı kaldıran etkin pişmanlık ya da şahsi cezasızlık sebebinin varlığı halinde, Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebilir[59].

Cumhuriyet savcısının bu şekilde takdir yetkisini kullanarak verdiği kovuşturmaya yer olmadığı kararına ***itiraz edilemez.*** (CMK m.173/5).

---

[56] **İddianamenin unsurları** (CMK m.170): Görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlenen iddianamede;
(a) Şüphelinin kimliği,
(b) Müdafii,
(c) Maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği,
(d) Mağdurun veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisi,
(e) Açıklanmasında sakınca yoksa ihbarda bulunan kişinin kimliği,
(f) Şikayette bulunan kişinin kimliği,
(g) Şikayetin yapıldığı tarih,
(h) Yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri,
(i) Yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi,
(j) *Suçun delilleri,*
k) Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri gösterilir.

İddianamede, yüklenen suçu oluşturan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanır; yüklenen suçu oluşturan olaylar ve suçun delilleriyle ilgisi bulunmayan bilgilere yer verilmez. İddianamenin sonuç kısmında, şüphelinin sadece aleyhine olan hususlar değil, lehine olan hususlar da ileri sürülür; ayrıca işlenen suç dolayısıyla kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin istendiği belirtilir.

[57] Örneğin savcı tehdit suçundan iddianame düzenledikten sonra, mahkeme fiilin tehdit değil de hakaret suçunu oluşturduğunu ileri sürerek iddianameyi iade edemez. Mahkeme, fiilin nitelendirilmesinde iddia ve savunmalarla bağlı değildir. Savcı tehdit suçundan iddianame düzenlese bile, mahkeme bunu hakaret olarak değerlendirip hakaret suçundan hüküm kurabilir.

[58] Savcının kamu davasını açmada takdir yetkisine sahip olmasına "*maslahata uygunluk ilkesi*" denmektedir. Bu ilke, *kamu davasının mecburiliği* ilkesinin istisnasını oluşturur.

[59] Etkin (suç sonrası) pişmanlık bazı suçlarda cezayı kaldırabilir. Örneğin rüşvet suçunda, rüşvet veren kişi suçtan haber alınmadan yetkili makamlara durumu bildirirse etkin pişmanlık nedeniyle ceza verilmez. (TCK m.254). Bunun dışında TCK'da şahsi cezasızlık nedenleri de bulunmaktadır. TCK m.22/6 gereğince, "*Taksirli hareket sonucu neden olunan netice, münhasıran failin kişisel ve ailevi durumu bakımından, artık bir cezanın hükmedilmesini gereksiz kılacak derecede mağdur olmasına yol açmışsa ceza verilmez*". Bu tür durumlarda savcı takdir yetkisini kullanarak kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebilir ve bu karara karşı sulh ceza hakimliğine itiraz edilemez.

b. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi

Aşağıdaki koşulların birlikte gerçekleşmesi halinde, yeterli şüphenin varlığına rağmen, Cumhuriyet savcısı kamu davasının açılmasının 5 yıl süreyle[60] ertelenmesine karar verebilir:

(1) Suç uzlaştırma ve önödeme kapsamında olmamalıdır.

(2) Suçun cezasının üst sınırı 3 yıl veya daha az süreli hapis cezası olmalıdır[61].

(3) Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmaması gerekir.

(4) Yapılan soruşturma, erteleme halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermelidir.

(5) Kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olmalıdır.

(6) Mağdurun veya kamunun uğradığı ve Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zarar, iade veya tazmin suretiyle giderilmelidir.

Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde, kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir. Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmesi halinde kamu davası açılır. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak bir soruşturma veya kovuşturmayla bağlantılı olarak Cumhuriyet savcısı, hakim veya mahkeme tarafından istenmesi halinde, yukarıda belirtilen amaç için kullanılabilir[62].

İtiraz: Suçtan zarar gören veya şüpheli kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararına karşı *15 gün içinde*, savcının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki *sulh ceza hakimliğine* itiraz edebilir.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının verilemeyeceği suçlar

(1) Suç işlemek için örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçları ile örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar

(2) Kamu görevlisi tarafından görevi sebebiyle veya kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen suçlar

(3) Asker kişiler tarafından işlenen askeri suçlar

(4) Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar

II. KOVUŞTURMA EVRESİ

A. Duruşmaya Hazırlık

İddianamenin kabulüyle, kamu davası açılmış olur ve kovuşturma evresi başlar. Kovuşturma evresinin başlamasıyla şüpheli, "sanık" sıfatını kazanır.

Bu evrede mahkeme duruşma günü belirler ve iddianame, çağrı kağıdı ile birlikte sanığa tebliğ olunur[63]. Çağrı kağıdının tebliğiyle duruşma günü arasında en az ***1 hafta*** süre bulunması gerekir. Bu süreye uyulmamışsa sanık duruşmaya ara verilmesini isteyebilir. Ayrıca bu hakkı kendisine hatırlatılır. (koruyucu süre).

Hakkında tutuklama kararı verilmesi veya yakalama emri düzenlenmesi için yeterli nedenler bulunan veya çağrıldığı halde gelmeyen şüpheli veya sanığın zorla getirilmesine karar verilebilir. Çağrıya rağmen gelmeyen tanık, bilirkişi, mağdur ve şikayetçi ile ilgili olarak da zorla getirme kararı verilebilir.

Sanık, tanık veya bilirkişinin davetini veya savunma delillerinin toplanmasını istediğinde, bunların ilişkin olduğu olayları göstermek suretiyle bu hususdaki dilekçesini duruşma gününden en az ***5 gün*** önce mahkeme başkanına veya hakime verir.

Mahkeme başkanı veya hakim, sanığın veya katılanın gösterdiği tanık veya uzman kişinin çağrılması hakkındaki dilekçeyi reddettiğinde, sanık veya katılan o kişileri mahkemeye getirebilir. Bu kişiler duruşmada dinlenir. Ancak, davayı uzatmak amacıyla yapılan talepler reddedilir.

---

[60] Çocuklar hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesine kararı verilmesi durumunda denetim süresi 3 yıldır (ÇKK m.19/1).

[61] Bu süre, 15 yaşını doldurmamış çocuklar bakımından 5 sene olarak uygulanır. Yani 15 yaşını doldurmamış çocuklar bakımından üst sınırı 5 seneye kadar hapis olan suçlarda kamu davasının ertelenmesi mümkündür (ÇKK m.19/2).

[62] Yukarıda belirtilen durum dışında, soruşturma evresinde uzlaşma halinde de kamu davasının ertelenmesi kararı verilmesi mümkündür (şüphelinin edimini defaten yerine getirmemesi).

[63] İddianameye ilişkin bilgiler ve duruşma tarihi; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi iletişim bilgilerinin dosyada bulunması hâlinde bu araçlardan yararlanılmak suretiyle de bildirilir, ancak çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar bu durumda uygulanmaz.

B. Duruşmada hazır bulunacaklar

Aşağıdaki kişilerin duruşmada mutlaka bulunması gerekir:

(1) Hakim(ler)

(2) Cumhuriyet savcısı

(3) Zabıt katibi

(4) Kanunun zorunlu müdafiliği kabul ettiği hallerde müdafi

Müdafiin mazeretsiz olarak duruşmaya gelmemesi veya duruşmayı terk etmesi halinde duruşmaya devam edilebilir.

Bir oturumda bitmeyecek davada, herhangi bir nedenle bulunamayacak üyenin yerine geçmek ve oya katılmak üzere yedek üye bulundurulabilir.

Kovuşturma evresinde birden çok savcı veya avukat duruşmaya katılabilir.

C. Kanuni temsilci veya eşin duruşmada hazır bulunması

Sanığın kanuni temsilcisine duruşma gün ve saati bildirilir ve duruşmaya kabul edilerek istemi üzerine dinlenebilir.

Sanığın eşi de istemi üzerine duruşmada dinlenebilir. Ancak kendisine tebligat yapılmaz.

D. Duruşmanın özellikleri

1. Sözlülük

Soruşturmanın aksine kovuşturmada sözlülük ilkesi esastır. Deliller sözlü olarak tartışılır.

2. Doğrudan doğruyalık

Hakim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir (CMK m.217).

3. Kesintisizlik

Duruşmaya, kural olarak ara verilmeksizin devam edilerek hüküm verilir. İstisna: Zorunlu hallerde davanın makul sürede sonuçlandırılmasını olanaklı kılacak surette duruşmaya ara verilebilir (CMK m.190/1).

4. Alenilik (Açıklık)

Duruşma kural olarak herkese açıktır. Ancak bu kuralın istisnaları vardır.

İhtiyari kapalılık: Genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde, mahkeme duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına karar verebilir.

Duruşmanın kapalı yapılması konusundaki gerekçeli karar ile hüküm açık duruşmada açıklanır.

Zorunlu kapalılık: Sanık, 18 yaşını doldurmamış ise duruşma kapalı yapılır; hüküm de kapalı duruşmada açıklanır.

Kapalı duruşmada mahkeme, bazı kişilerin hazır bulunmasına izin verebilir.

Yayın yasağı: Kapalı duruşmanın içeriği hiçbir iletişim aracıyla yayımlanamaz.

Açık duruşmanın içeriği, *milli güvenliğe* veya *genel ahlaka* veya *kişilerin saygınlık, onur ve haklarına* dokunacak veya *suç işlemeye kışkırtacak* nitelikte ise; mahkeme, bunları önlemek amacı ile ve gerektiği ölçüde duruşmanın içeriğinin kısmen veya tamamen yayımlanmasını yasaklar ve kararını açık duruşmada açıklar.

E. Duruşmanın başlaması

Sanığın ve müdafiinin hazır bulunup bulunmadığı, çağrılmış tanık ve bilirkişilerin gelip gelmedikleri saptanarak duruşmaya başlanır. Sanık, duruşmaya bağsız olarak alınır. Mahkeme başkanı veya hakim, duruşmanın başladığını, iddianamenin kabulü kararını okuyarak açıklar. Tanıklar duruşma salonundan dışarı çıkarılırlar. Duruşmada, sırasıyla;

(a) Sanığın açık kimliği saptanır, kişisel ve ekonomik durumu hakkında kendisinden bilgi alınır,

(b) İddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır.

(c) Sanığa, hakları bildirilir,

(d) Sanık açıklamada bulunmaya hazır olduğunu bildirdiğinde, sorgusu yapılır.

F. Duruşmanın düzen ve disiplini

Duruşmanın düzeni, mahkeme başkanı veya hakim tarafından sağlanır.

Mahkeme başkanı veya hakim, duruşmanın düzenini bozan kişinin, savunma hakkının kullanılmasını engellememek koşuluyla salondan çıkarılmasını emreder. Kişi dışarı çıkarılması sırasında direnç gösterir veya karışıklıklara neden olursa yakalanır ve hakim veya mahkeme tarafından, verilecek bir kararla *4 güne kadar disiplin hapsine* konulabilir. Ancak avukatlar ve çocuklar hakkında disiplin hapsi uygulanmaz.

Duruşma sırasında bir suç işlenirse, mahkeme bu hususta tutanak düzenler ve yetkili makama gönderir; gerek görürse failin ***tutuklanmasına*** da karar verebilir.

G. Sanığın hazır bulunması

1. Genel olarak

Kural olarak hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılmaz. Mahkeme, sanığın hazır bulunmasına ve zorla getirme kararı veya yakalama emriyle getirilmesine her zaman karar verebilir.

Ancak aşağıdaki hallerde sanığın yokluğunda duruşma yapılabilir[64]. (Sanık hazır bulunmasa da müdafii bütün oturumlarda hazır bulunmak yetkisine sahiptir).

2. Sanığın yokluğunda duruşma

a. Suçun sadece adli para cezası veya müsadereyi gerektirmesi

Suç, yalnız veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektirmekte ise; sanık gelmese bile duruşma yapılabilir.

Bu gibi hallerde sanığa gönderilecek davetiyede gelmese de duruşmanın yapılacağı yazılır.

b. Mahkûmiyet dışında bir karar verilmesi

Sanık hakkında, toplanan delillere göre mahkûmiyet dışında bir karar verilmesi gerektiği kanısına varılırsa, sorgusu yapılmamış olsa da dava yokluğunda bitirilebilir.

c. Sorgusu yapılmış sanığın savuşması

Duruşmaya geldikten sonra, sanık savuşur veya ara vermeyi izleyen oturuma gelmezse, önceden *sorguya çekilmiş* ve artık hazır bulunmasına mahkemece gerek görülmezse, dava yokluğunda bitirilebilir.

d. Duruşmanın disiplinini bozan sanığın dışarı çıkartılması

Davranışları nedeniyle, hazır bulunmasının duruşmanın düzenli olarak yürütülmesini tehlikeye sokacağı anlaşıldığında sanık, duruşma salonundan çıkarılır.

Mahkeme, sanığın duruşmada hazır bulunmasını dosyanın durumuna göre savunması bakımından zorunlu görmezse, oturumu yokluğunda sürdürür ve bitirir. Ancak, sanığın müdafii yoksa, mahkeme barodan bir müdafi görevlendirilmesini ister.

Oturuma yeniden alınmasına karar verilen sanığa, yokluğunda yapılan işlemler açıklanır.

e. Tanık veya suç ortaklarının dinlenmesi sırasında sanığın dışarı çıkartılması

Sanığın yüzüne karşı suç ortaklarından birinin veya bir tanığın gerçeği söylemeyeceğinden endişe edilirse, mahkeme, sorgu ve dinleme sırasında o sanığın mahkeme salonundan çıkarılmasına karar verebilir.

f. Sanığın bağışık tutulması

Sorgusu yapılmış olan sanık veya bu hususta yetkili kıldığı müdafii isterse, mahkeme sanığı duruşmada hazır bulunmaktan bağışık tutabilir.

Hastalık veya disiplin önlemi gibi nedenlerle yargılamanın yapıldığı yargı çevresi dışındaki bir hastane veya tutukevine nakledilmiş olan sanığın, *sorgusu yapılmış* olmak koşuluyla, hazır bulundurulmasına gerek görülmeyen oturumlar için getirilmemesine mahkemece karar verilebilir.

---

[64] **Sanık hazır bulunmaksızın yapılan duruşmada eski hale getirme koşulu:** Duruşma, sanık hazır bulunmaksızın yapılırsa, mahkemenin karar ve işlemlerinin kendisine tebliği tarihinden itibaren *bir hafta* içinde, sürenin geçmesinden doğan sonuçları gidermek için sanık, kanuni nedenlere dayanarak, mahkemenin o karar ve işlemleri hakkında eski hale getirme isteminde bulunabilir. Ancak, sanık kendi istemi üzerine duruşmadan bağışık tutulmuş veya müdafii aracılığıyla temsil edilmek yetkisini kullanmış olursa artık eski hale getirme isteminde bulunamaz.

g. Sanığın istinabe yoluyla sorgusu

Alt sınırı *5 yıldan az* hapis cezasını gerektiren suçlarda, sanık istinabe suretiyle sorguya çekilebilir. Cumhuriyet savcısı ile müdafiin sorgu sırasında hazır bulunması zorunlu değildir. Sorgusundan önce sanığa, ifadesini esas mahkemesi huzurunda vermek isteyip istemediği sorulur.

Yurt dışında bulunan sanığın, belirlenen duruşma tarihinde hazır bulunmasının zorluğu halinde, bu tarihten önce istinabe suretiyle sorgusu yapılabilir.

Hakim veya mahkemenin zorunlu gördüğü durumlarda, aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle yurt içinde bulunan sanığın sorgusu yapılabilir veya duruşmalara katılmasına karar verilebilir.

h. Sanığın kaçak olması

Kaçak sanık hakkında kovuşturma yapılabilir.

m. Basit yargılama usulünde

Basit yargılama usulünde de sanığın yokluğunda duruşma yapılmaktadır.

H. Doğrudan soru yöneltme

Aşağıdaki kişiler sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılmış diğer kişilere, duruşma disiplinine uygun olarak *doğrudan* soru yöneltebilirler:

(1) Cumhuriyet savcısı

(2) Müdafi

(3) Vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukat (Katılanın vekili)

(4) Kurul halinde çalışan mahkemelerde, kurulu oluşturan hakimler

Sanık ve katılan da mahkeme başkanı veya hakim aracılığı ile soru yöneltebilir. Yöneltilen soruya itiraz edildiğinde sorunun yöneltilmesinin gerekip gerekmediğine, mahkeme başkanı karar verir. Gerektiğinde ilgililer yeniden soru sorabilir.

İ. Duruşmada anlatılması zorunlu belge ve tutanaklar

(1) Naip veya istinabe yoluyla sorgusu yapılan sanığa ait sorgu tutanakları

(2) Naip veya istinabe yoluyla dinlenen tanığın ifade tutanakları

(3) Muayene ve keşif tutanakları gibi delil olarak kullanılacak belgeler ve diğer yazılar

(4) Adli sicil özetleri ve sanığın kişisel ve ekonomik durumuna ilişkin bilgilerin yer aldığı belgeler

J. Duruşmada okunmayacak belgeler

Olayın delili, bir tanığın açıklamalarından ibaret ise, bu tanık duruşmada mutlaka dinlenir. Daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçemez.

Tanıklıktan çekinebilecek olan kişi, duruşmada tanıklıktan çekindiğinde, önceki ifadesine ilişkin tutanak okunamaz.

K. Duruşmada okunmasıyla yetinilebilecek belgeler

(1) Tanık veya sanığın suç ortağı ölmüş veya akıl hastalığına tutulmuş olur veya bulunduğu yer öğrenilemezse

(2) Tanık veya sanığın suç ortağının duruşmada hazır bulunması, hastalık, malullük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle belli olmayan bir süre için olanaklı değilse

(3) İfadesinin önem derecesi itibarıyla tanığın duruşmada hazır bulunması gerekli sayılmıyorsa

Bu kişilerin dinlenmesi yerine, daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanaklar ile kendilerinin yazmış olduğu belgeler okunabilir.

L. Bekletici sorun ve nisbi muhakeme

Yüklenen suçun ispatı, ceza mahkemelerinden başka bir mahkemenin görev alanına giren bir sorunun çözümüne bağlı ise; ceza mahkemesi bu sorunla ilgili olarak da CMK hükümlerine göre karar verebilir. Ancak, bu sorunla ilgili olarak görevli mahkemede dava açılması veya açılmış davanın sonuçlanması ile ilgili olarak bekletici sorun kararı verebilir.

Bekletici sorun sayma veya nisbi muhakeme ihtiyaridir. Ancak bunun istisnaları vardır.

Nisbi muhakeme zorunluluğu: Ceza mahkemesinde kovuşturma evresinde mağdur veya sanığın yaşının ceza hükümleri bakımından tespitiyle ilgili bir sorunla karşılaşılması halinde; mahkeme, ilgili kanunda belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmünü verir.

Bekletici sorun sayma zorunluluğu: Ceza mahkemesi, olaya uygulanacak bir kanun hükmünü Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, bunu bekletici sorun sayarak Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı durdurur.

M. Delil ileri sürme

Kovuşturma evresinin her aşamasında delil ileri sürülebilir. Ancak aşağıdaki hallerde ortaya konulması istenilen delil reddedilir:

(1) Kanuna aykırı olarak elde edilmişse

(2) İspat edilmek istenilen olayın karara etkisi yoksa

(3) İstem sadece davayı uzatmak maksadıyla yapılmışsa

Cumhuriyet savcısı ile sanık veya müdafii birlikte rıza gösterirlerse, tanığın dinlenmesinden veya başka herhangi bir delilin ortaya konulmasından vazgeçilebilir.

Delilin ortaya konulması istemi, bunun veya ispat edilmek istenen olayın geç bildirilmiş olması nedeniyle reddedilemez.

N. Delillerin tartışılması

Ortaya konulan delillerle ilgili tartışmada söz, ***sırasıyla***

(1) Katılana veya vekiline,

(2) Cumhuriyet savcısına,

(3) Sanığa ve müdafiine veya kanuni temsilcisine verilir.

Cumhuriyet savcısı, katılan veya vekili, sanığın, müdafiinin veya kanuni temsilcisinin açıklamalarına; sanık ve müdafii ya da kanuni temsilcisi de Cumhuriyet savcısının ve katılanın veya vekilinin açıklamalarına cevap verebilir.

Hükümden önce son söz, hazır bulunan sanığa verilir. Bu aşamada zorunlu müdafiin hazır bulunmaması hükmün açıklanmasına engel teşkil etmez.

O. Duruşmanın sona ermesi ve hüküm

Duruşma sonucunda mahkeme müzakere yaparak vicdani kanaatine göre hüküm verir.

Müzakerede ancak karara ve hükme katılacak hakimler bulunur. Mahkeme başkanı, mahkemesinde staj yapmakta olan hakim ve avukat adaylarının müzakere sırasında hazır bulunmalarına izin verebilir.

Aşağıdaki kararlar hükümdür:

(1) Beraat

(2) Ceza verilmesine yer olmadığı

(3) Mahkûmiyet,

(4) Güvenlik tedbirine hükmedilmesi

(5) Davanın reddi

(6) Düşme kararı

Adli yargı ***dışındaki*** bir yargı merciine yönelik görevsizlik kararı kanun yolu bakımından hüküm sayılır[65].

Hükümlere karşı itiraz değil, istinaf ve temyiz kanun yoluna başvurulabilir. (İstisna: seri muhakeme ve basit yargılama usulü)

[65] Adli yargı *içerisindeki* mahkemeler bakımından verilen görevsizlik kararının hüküm olmadığına dikkat edilmelidir. Görevsizlik kararının (kanun yolu bakımından) hüküm sayılabilmesi için bu kararın adli yargı *dışındaki* bir yargı merciine yönelik olması gerekir. Örneğin asliye ceza mahkemesi idare mahkemesinin (idari yargının) görevli olduğunu iddia ederek görevsizlik kararı vermişse, bu karara karşı (kanun yolu bakımından hüküm sayıldığı için) istinaf ve temyiz kanun yoluna başvurulabilir. Buna karşılık normal (adli yargı içerisindeki mahkemeler bakımından verilen) görevsizlik kararlarına karşı ise itiraz kanun yoluna gidilebilir. Örneğin asliye ceza mahkemesi, ağır ceza mahkemesinin görevli olduğunu iddia ederek görevsizlik kararı vermişse, bu karara karşı itiraz kanun yoluna başvurulabilir.

1.Beraat kararı

Aşağıdaki hallerde beraat kararı verilir:

(1) Fiilin suç sayılmaması

(2) Suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması

(3) Failin kast veya taksirinin bulunmaması

(4) Olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması

(5) Suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması

Derhal beraat kararı verilebilecek hallerde durma, düşme veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilemez. Örneğin mahkeme sanığın hem masum olduğunu, hem de milletvekili seçildiğini tespit etmişse, durma değil beraat kararı vermelidir.

2. Ceza verilmesine yer olmadığı kararı

Aşağıda yer alan sebeplerden dolayı ceza verilmemesi halinde, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir:

(1) Yaş küçüklüğü
(2) Akıl hastalığı
(3) Sağır ve dilsizlik
(4) Geçici nedenler
(5) Hukuka aykırı fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi
*(6) **Zorunluluk hali***
(7) Cebir veya tehdit
(8) Meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve telaş nedeniyle aşılması
(9) Kusurluluğu ortadan kaldıran hataya düşülmesi

} *Kusurluluğu Kaldıran Nedenler*

(10) Etkin pişmanlık
(11) Şahsi cezasızlık sebebi
(12) Karşılıklı hakaret
(13) İşlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı

4. Mahkûmiyet kararı

Yüklenen suçu işlediğinin ***sabit*** olması halinde, sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilir.

5. Davanın reddi

Aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir[66].

6. Düşme kararı

Düşme sebeplerinin varlığı (dava zamanaşımı, uzlaşma, önödeme, genel af gibi) ya da dava şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması hallerinde, davanın düşmesine karar verilir.

7. Durma kararı

Dava şartının gerçekleşebileceği ihtimali varsa gerçekleşmesini beklemek üzere, durma kararı verilir. Örneğin sanık kovuşturma evresinde milletvekili seçilirse durma kararı verilir. Bu sanığın ilerde tekrar milletvekili seçilememesi veya dokunulmazlığının kaldırılması halinde durma kararı kaldırılarak yargılamaya devam edilir. Durma kararı yargılamayı sona erdirmediğinden ***hüküm sayılmaz***. Bu karara ***itiraz*** edilebilir.

[66] ***Non bis in idem ilkesi***: Sanık aynı suçtan ikinci kez yargılanamaz.

8. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması (ertelenmesi)

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükmün sanık hakkında bir hukuki sonuç doğurmamasını ifade eder. Aşağıdaki şartların birlikte gerçekleşmesi halinde mahkeme hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verebilir:

(1) Yargılama sonunda hükmolunan cezanın, ***2 yıl*** veya daha az süreli hapis veya ***adli para*** cezası olması

(2) Sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması

(3) Sanığın yeniden suç işlemeyeceği hususunda mahkemede kanaatin oluşması.

(4) Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, iade veya tazmin suretiyle giderilmesi[67]

İnkılap kanunlarında yer alan suçlarda hükmün açıklamasının geri bırakılması kararı verilemez.

Sanığın kabul etmemesi halinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmez.

Açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen hükümde, mahkûm olunan hapis cezası ertelenemez ve kısa süreli olması halinde seçenek yaptırımlara çevrilemez.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi halinde sanık, 5 yıl süreyle denetim süresine tabi tutulur[68]. Denetim süresi içinde sanıktan bazı yükümlülükleri yerine getirmesi (eğitim programına devam etme, ücret karşılığı çalışma gibi) mahkemece istenebilir. Denetim süresi içinde dava zamanaşımı durur.

Denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlemesi veya denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklere aykırı davranması halinde, mahkeme hükmü açıklar. Ancak mahkeme, kendisine yüklenen yükümlülükleri yerine getiremeyen sanığın durumunu değerlendirerek yeni bir mahkûmiyet hükmü de kurabilir.

Denetim süresi içinde, kişi hakkında kasıtlı bir suç nedeniyle bir daha hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemez.

Denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlenmediği ve yükümlülüklere uygun davranıldığı takdirde, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak, *davanın düşmesi* kararı verilir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak bir soruşturma veya kovuşturmayla bağlantılı olarak Cumhuriyet savcısı, hakim veya mahkeme tarafından istenmesi halinde, yukarıda belirtilen amaç için kullanılabilir[69].

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına karşı *itiraz yoluna başvurulabilir.*

P. Oy verme ve oyların toplanması

Mahkemece karar ve hükümler oybirliği veya oyçokluğuyla verilir. Mahkeme başkanı, kıdemsiz üyeden başlayarak oyları ayrı ayrı toplar ve en sonra kendi oyunu verir[70].

Oylar dağılırsa sanığın en çok aleyhine olan oy, çoğunluk meydana gelinceye kadar kendisine daha yakın olan oya eklenir. Örneğin oylar 3-5-9 sene hapis ise, 5 sene hapis verilir.

Q. Suçun niteliğinin değişmesi

Hüküm, ancak iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin ***fiil*** ve ***faili*** hakkında verilir. Ancak kovuşturma sırasında suçun hukuki niteliği değişirse mahkeme, sanık veya müdafiine ek savunma hakkı vererek ***yargılamaya devam eder.*** Sanık veya müdafii istemde bulunursa ek savunma için süre verilir.

---

[67] Bu koşulu derhal yerine getiremediği takdirde; sanık hakkında verdiği zararı denetim süresince aylık taksitler halinde ödemek suretiyle tamamen gidermesi koşuluyla da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilir.

[68] Çocuklar hakkında HAGB kararı verilmesi durumunda denetim süresi 3 yıldır (ÇKK m23).

[69] Yukarıda belirtilen durum dışında, kovuşturma evresinde uzlaşma halinde de hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi mümkündür (sanığın edimini defaten yerine getirmemesi).

[70] Mahkeme başkan ve üyelerinden hiçbiri herhangi bir konu veya sorun üzerinde azınlıkta kaldığını ileri sürerek oylamaya katılmaktan çekinemez.

R. Mağdur ile şikayetçinin hakları

Soruşturma evresinde;

- Delillerin toplanmasını isteme
- Soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme
- Vekili yoksa, cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı veya ısrarlı takip suçları ile kadına karşı işlenen kasten yaralama, işkence veya eziyet suçlarında ve alt sınırı 5 yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine bir avukat görevlendirilmesini isteme
- Vekili aracılığı ile soruşturma belgelerini ve elkonulan ve muhafazaya alınan eşyayı inceletme
- Kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz eme

Kovuşturma evresinde;

- Duruşmadan haberdar edilme
- Kamu davasına katılma
- Tutanak ve belgelerden örnek isteme
- Tanıkların davetini isteme
- Vekili yoksa, cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı veya ısrarlı takip suçları ile kadına karşı işlenen kasten yaralama, işkence veya eziyet suçlarında ve alt sınırı 5 yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine bir avukat görevlendirilmesini isteme
- Davaya katılmış olma koşuluyla davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma

Soruşturma ve kovuşturmada mağdur, çocuk, sağır veya dilsiz ya da isteğini ifade edemeyecek derecede malul olur ve bir vekili de bulunmazsa, soruşturma ve kovuşturmada istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirilir.

Soruşturma veya kovuşturmada, dava nakli veya adli tıp işlemleri nedeniyle yerleşim yeri dışında bir yere gitme zorunluluğu doğması halinde mağdurun yapmış olduğu konaklama, iaşe ve ulaşım giderleri Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanır.

S. Kamu davasına katılma (müdahil olma)

Mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında *hüküm verilinceye kadar* şikayetçi olduklarını bildirerek kamu davasına katılabilirler.

Kanun yolu muhakemesinde davaya katılma isteğinde bulunulamaz. Ancak, ilk derece mahkemesinde ileri sürülüp reddolunan veya karara bağlanmayan katılma istekleri, kanun yolu başvurusunda açıkça belirtilmişse incelenip karara bağlanır.

Katılma istemi mahkemeye dilekçe verme veya tutanağa geçirilmek suretiyle *sözlü* yapılabilir. Bu istem üzerine mahkeme Cumhuriyet savcısının, sanık ve varsa müdafiinin dinlenmesinden sonra katılmanın uygun olup olmadığına karar verir.

Katılma davayı durdurmaz.

Katılmadan önce verilmiş olan kararlar katılana tebliğ edilmez. Ancak savcı için süre geçmemişse katılan bunlara itiraz edebilir.

Katılan, vazgeçerse veya ölürse katılma hükümsüz kalır. Ancak mirasçılar, katılanın haklarını takip etmek üzere davaya katılabilirler.

Avukat görevlendirilmesi: Mağdur veya suçtan zarar gören, davaya katıldığında, cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı veya ısrarlı takip suçları ile kadına karşı işlenen kasten yaralama, işkence veya eziyet suçlarında ve alt sınırı 5 yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda mahkemeden istemesi halinde, baro tarafından bir avukat (vekil) görevlendirilir. Mağdur veya suçtan zarar görenin çocuk, sağır ve dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede akıl hastası olması halinde avukat görevlendirilmesi için istem aranmaz.

Kanun yollarına başvurma: Katılan, Cumhuriyet savcısına bağlı olmaksızın kanun yollarına başvurabilir. Karar, katılanın başvurusu üzerine bozulursa, Cumhuriyet savcısı işi yeniden takip eder.

Diğer hakları: Bunların dışında, katılanın (müdahilin) hakimin reddini isteme, bilirkişinin reddini isteme, alınacak kararlara karşı görüş bildirme, mahpkeme başkanı veya hakim aracılığıyla tanığa, sanığa, bilirkişiye soru sorma gibi hakları da bulunmaktadır.

BÖLÜM 8

ÖZEL YARGILAMA USULLERİ

I. GAİPLERİN YARGILANMASI

Bulunduğu yer bilinmeyen veya yurt dışında bulunup da yetkili mahkeme önüne getirilemeyen veya getirilmesi uygun bulunmayan sanık *gaip* sayılır.

Gaip hakkında duruşma açılmaz; mahkeme, delillerin ele geçirilmesi veya korunması amacıyla gerekli işlemleri yapar.

Bu işlemler naip hakim veya istinabe olunan mahkeme aracılığıyla da yapılabilir.

Bu işlemler sırasında sanığın müdafii veya kanuni temsilcisi veya eşi hazır bulunabilir. Gerektiğinde, mahkemece barodan bir müdafi görevlendirilmesi istenir.

Gaibe ihtar: Adresi bilinmeyen gaibe, mahkeme önüne gelmesi veya adresini bildirmesi hususları uygun bir iletişim aracıyla ihtar edilir.

Güvence belgesi: Mahkeme, gaip olan sanık hakkında duruşmaya gelmesi halinde tutuklanmayacağı hususunda bir güvence belgesi verebilir ve bu güvence koşullara bağlanabilir. Sanık, hapis cezası ile mahkûm olur veya kaçmak hazırlığında bulunur veya güvence belgesinin bağlı olduğu koşullara uymazsa belgenin hükmü kalmaz.

II. KAÇAKLARIN YARGILANMASI

Hakkındaki soruşturmanın veya kovuşturmanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla yurt içinde saklanan veya yabancı ülkede bulunan ve bu nedenle Cumhuriyet savcısı veya mahkeme tarafından kendisine ulaşılamayan kişiye *kaçak* denir. Şüpheli veya sanık hakkında sadece CMK m.248/2'de belirtilen suçlardan dolayı kaçaklık kararı verilebilir.

Hakkında, 248/2. maddede belirtilen suçlardan dolayı soruşturma veya kovuşturma başlatılmış olan şüpheli veya sanığın, yetkili Cumhuriyet savcısı veya mahkemece usulüne göre yapılan tebligata uymamasından dolayı verilen zorla getirilme kararı da yerine getirilemez ise, Cumhuriyet savcısı veya mahkeme;

(a) Çağrının bir gazete ile şüpheli veya sanığın bilinen konutunun kapısına asılmak suretiyle ilanına karar verir; ilanlarda 15 gün içinde gelmezse hakkında zorlama amaçlı elkoyma tedbiri uygulanabileceği bildirilir,

(b) 15 gün içinde başvurmayan şüpheli veya sanığın kaçak olduğuna karar verir.

Kaçak sanık hakkında kovuşturma yapılabilir. Ancak, daha önce sorgusu yapılmamış ise, mahkûmiyet kararı verilemez.

Duruşma yapılan hallerde kaçak sanığın müdafii yoksa, (zorunlu) müdafi görevlendirilir.

Zorlama amaçlı elkoyma: Kaçağın Cumhuriyet savcısına başvurmasını veya duruşmaya gelmesini sağlamak amacıyla Türkiye'de bulunan mallarına, hak ve alacaklarına amaçla orantılı olarak Cumhuriyet savcısının istemi üzerine ***sulh ceza hakimi*** veya ***mahkeme*** kararıyla elkonulabilir ve gerektiğinde idaresi için kayyım atanır[71]. Elkoyma ve kayyım atama kararı müdafiine bildirilir.

Bu tedbir sadece CMK 248/2'de belirtilen suçlar hakkında uygulanabilir. Kaçak yakalandığında veya kendiliğinden gelerek teslim olduğunda elkoymanın kaldırılmasına karar verilir.

Zorlama amaçlı elkoyma kararına karşı *itiraz* yoluna başvurulabilir.

Teminat belgesi: Mahkeme, kaçak olan sanık hakkında duruşmaya gelmesi halinde tutuklanmayacağı hususunda bir güvence belgesi verebilir ve bu güvence koşullara bağlanabilir. Sanık, hapis cezası ile mahkûm olur veya kaçmak hazırlığında bulunur veya güvence belgesinin bağlı olduğu koşullara uymazsa belgenin hükmü kalmaz.

[71] Sulh ceza hakimi veya mahkeme elkoymaya karar verdiğinde, kaçağın yasal olarak bakmakla yükümlü bulunduğu yakınlarının alınan tedbirler nedeniyle yoksulluğa düşebileceklerini saptarsa, bunların geçimlerini sağlamak üzere, elkonulan mal varlığından sosyal durumları ile orantılı miktarda yardımda bulunulması konusunda kayyıma izin verir.

III. SERİ MUHAKEME USULÜ

A. Seri muhakeme usulüne tabi suçlar

Soruşturma evresi sonunda aşağıdaki suçlarla ilgili olarak kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmediği takdirde seri muhakeme usulü uygulanır:

(1) Hakkı olmayan yere tecavüz (TCK m.154/2,3)

(2) Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (TCK m.170)

(3) Trafik güvenliğini tehlikeye sokma (TCK m.179/2,3)

(4) Gürültüye neden olma (TCK m.183)

(5) Parada sahtecilik (TCK m.197/2,3)

(6) Mühür bozma (TCK m.203)

(7) Resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan (TCK m.206)

(8) Kumar oynanması için yer ve imkan sağlama (TCK m.228/1)

(9) Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması (TCK m.268)

(10) Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun'un 13/1,3,5. ve 15/1,2,3. maddelerinde belirtilen suçlar[72]

(11) Orman Kanunu'nun 93/1. maddesinde belirtilen suç[73]

(12) Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanun'un 2. maddesinde belirtilen suç[74]

(13) Kooperatifler Kanunu'nun ek 2/1/1. maddesinde belirtilen suç[75]

B. Soruşturma

Cumhuriyet savcısı veya kolluk görevlileri, şüpheliyi, seri muhakeme usulü hakkında bilgilendirir.

Cumhuriyet savcısı tarafından seri muhakeme usulünün uygulanması şüpheliye teklif edilir ve şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul etmesi halinde bu usul uygulanır.

Cumhuriyet savcısı, TCK m.61/1'deki hususları göz önünde bulundurarak, suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında tespit edeceği temel cezadan ve koşulları bulunduğu takdirde zincirleme suça ilişkin hükümler uygulandıktan sonra belirlenen cezadan yarı oranında indirim uygulamak suretiyle yaptırımı belirler.

Bu yöntemle sonuç olarak belirlenen hapis cezası Cumhuriyet savcısı tarafından, koşulları bulunması halinde seçenek yaptırımlara çevrilebilir veya ertelenebilir.

Bu yöntemle belirlenen yaptırımlar hakkında, Cumhuriyet savcısı tarafından, koşulları bulunması halinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması da kıyasen uygulanabilir.

Seri muhakeme usulü kapsamında yaptırım uygulanması, güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümlerin uygulanmasına engel teşkil etmez.

Cumhuriyet savcısı, şüpheli hakkında seri muhakeme usulünün uygulanmasını yazılı olarak görevli mahkemeden talep eder[76].

---

[72] Bunlar ruhsatsız silah, bıçak veya mermi bulundurma, satın alma veya taşıma suçlarıdır.

[73] Bunlar orman alanını işgal ve faydalanma suçlarıdır.

[74] Bunlar rulet, tilt, ve benzeri alet veya makinaları bulundurma, çalıştırma, yurda sokma veya imal etme suçlarıdır.

[75] Bunlar kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu üyeleri ve memurları tarafından işlenen genel kurulca kararlaştırılan sayının üzerinde ortak kaydetmesi, haklarındaki çıkarma kararı kesinleşmeyen ortakların yerine yeni ortak alma, yönetim kurulu üyelerine genel kurulca belirlenenden başkaca ödeme yapma gibi suçlardır.

[76] Talep yazısında aşağıdaki hususlar gösterilir:

(a) Şüphelinin kimliği ve müdafii

(b) Mağdur veya suçtan zarar görenlerin kimliği ile varsa vekili veya kanuni temsilcisi

(c) İsnat olunan suç ve ilgili kanun maddeleri

(d) İsnat olunan suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi

(e) Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri

(f) İsnat olunan suçu oluşturan olayların özeti

(g) Seri muhakeme usulü şartının gerçekleştiği (Cumhuriyet savcısı tarafından seri muhakeme usulünün şüpheliye teklif edildiği ve şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul ettiği)

(h) Belirlenen yaptırım ile seçenek yaptırımlara çevirme, erteleme veya HAGB uygulanmış ise bunlara ilişkin hususlar ve güvenlik tedbirleri

Talep yazısının (talepnamenin) iadesi: Kanuna aykırı olarak düzenlendiği, belirlenen yaptırımda maddi hata yapıldığı, yaptırım hakkında HAGB, seçenek yaptırımlara çevirme ve hapis cezasının ertelenmesinin uygulanmasında objektif koşulların gerçekleşmediği ya da teklif edilen cezanın mahiyetine uygun bir güvenlik tedbiri belirtilmediği anlaşılan talep yazısı, eksikliklerin tamamlanması amacıyla mahkemece Cumhuriyet başsavcılığına iade edilir. Cumhuriyet savcısı tarafından eksiklikler tamamlandıktan ve hatalı noktalar düzeltildikten sonra talep yazısı yeniden düzenlenerek mahkemeye gönderilir.

C. Kovuşturma

Mahkeme, şüpheliyi müdafii huzurunda dinledikten sonra şartların gerçekleştiği[77], eylemin seri muhakeme usulü kapsamında olduğu ve dosyadaki mevcut delillere göre mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiği kanaatine varırsa talep yazısında belirtilen yaptırımdan daha ağır olmamak üzere hüküm kurar; aksi takdirde talebi reddeder ve soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması amacıyla dosyayı Cumhuriyet başsavcılığına gönderir. Mazeretsiz olarak mahkemeye gelmeyen şüpheli, bu usulden vazgeçmiş sayılır.

Seri muhakeme usulünün herhangi bir sebeple tamamlanamaması veya soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması amacıyla Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi hallerinde, şüphelinin seri muhakeme usulünü kabul ettiğine ilişkin beyanları ile bu usulün uygulanmasına dair diğer belgeler, takip eden soruşturma ve kovuşturma işlemlerinde delil olarak kullanılamaz.

D. Seri muhakeme usulünün uygulanmadığı haller

- Suçun iştirak halinde işlenmesi durumunda şüphelilerden birinin bu usulün uygulanmasını kabul etmemesi halinde
- Seri muhakeme usulü kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olması halinde
- Yaş küçüklüğü ve akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik hallerinde
- Resmi mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle şüpheliye ulaşılamaması halinde

E. Seri muhakeme usulünde itiraz

Seri muhakeme usulü kapsamında mahkemece kurulan hükme itiraz edilebilir.

IV. BASİT YARGILAMA USULÜ

A. Genel olarak

Asliye ceza mahkemesince, iddianamenin kabulünden sonra adli para cezasını ve/veya ***üst sınırı 2 yıl*** veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarda basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilebilir. Duruşma günü belirlendikten sonra basit yargılama usulü uygulanmaz.

Basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verildiği takdirde mahkemece iddianame; sanık, mağdur ve şikayetçiye tebliğ edilerek, beyan ve savunmalarını 15 gün içinde yazılı olarak bildirmeleri istenir. Tebligatta duruşma yapılmaksızın hüküm verilebileceği hususu da belirtilir. Ayrıca, toplanması gereken belgeler, ilgili kurum ve kuruluşlardan talep edilir.

Beyan ve savunma için verilen süre dolduktan sonra mahkemece duruşma yapılmaksızın ve Cumhuriyet savcısının görüşü alınmaksızın, TCK'nın 61. maddesi dikkate alınmak suretiyle hüküm verilebilir. Mahkûmiyet kararı verildiği takdirde sonuç ceza 1/4 oranında indirilir.

Mahkemece, koşulları bulunması halinde; kısa süreli hapis cezası seçenek yaptırımlara çevrilebilir veya hapis cezası ertelenebilir ya da uygulanmasına sanık tarafından yazılı olarak karşı çıkılmaması kaydıyla hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir.

Hükümde itiraz usulü ile itirazın sonuçları belirtilir.

Mahkemece gerekli görülmesi halinde basit yargılama usulünde hüküm verilinceye kadar her aşamada duruşma açmak suretiyle genel hükümler uyarınca yargılamaya devam edilebilir.

---

[77] Şartların gerçekleşmesinden kastedilen, Cumhuriyet savcısı tarafından seri muhakeme usulünün şüpheliye teklif edilmesi ve şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul etmesidir.

B. Basit yargılama usulünün uygulanmadığı haller

▪ Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik hallerinde

▪ Soruşturma veya kovuşturma yapılması izne ya da talebe bağlı olan suçlarda

▪ Basit yargılama usulü kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olması halinde

C. Basit yargılama usulünde itiraz

Basit yargılama usulüyle verilen hükümlere karşı itiraz edilebilir. Süresi içinde itiraz edilmeyen hükümler kesinleşir[78].

İtiraz üzerine hükmü veren mahkemece duruşma açılır ve genel hükümlere göre yargılamaya devam olunur. Taraflar gelmese bile duruşma yapılır ve yokluklarında hüküm verilebilir. Taraflara gönderilecek davetiyede bu husus yazılır. Duruşmadan önce itirazdan vazgeçilmesi halinde duruşma yapılmaz ve itiraz edilmemiş sayılır.

Mahkeme, itiraz üzerine hüküm verirken, basit yargılama usulüne göre verdiği hükümle bağlı değildir. Ancak, itirazın sanık dışındaki kişiler tarafından yapıldığı hallerde basit yargılama usulüne göre yapılan (1/4) indirim korunur.

İtiraz üzerine verilen hükmün sanık lehine olması halinde, bu hususların itiraz etmemiş olan diğer sanıklara da uygulanma olanağı varsa bu sanıklar da itiraz etmiş gibi verilen kararlardan yararlanır.

İtiraz üzerine verilen hükümlere karşı genel hükümlere göre kanun yoluna başvurulabilir.

BÖLÜM 9

KANUN YOLLARI

I. GENEL OLARAK

Bir yargılama makamı tarafından verilen kararın başka bir yargılama makamı tarafından incelenmesine "kanun yolu" denir.

Henüz kesinleşmemiş olan kararlara karşı gidilebilen kanun yollarına "olağan kanun yolları" denir. Olağan kanun yolları; itiraz, istinaf ve temyizdir.

Kesinleşmiş kararlara karşı başvurulan kanun yollarına "olağanüstü kanun yolları" denir. Bir karar verildiği anda kesin olabileceği gibi, süresi içinde kanun yoluna başvurulmamış veya kanun yolunda onanmış olması sebebiyle de kesinleşmiş olabilir. Olağanüstü kanun yolları; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itirazı, kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesidir.

Dikkat: Yürürlükteki Ceza Muhakemesi Kanununda "karar düzeltme" diye bir kanun yolu yoktur.

II. KANUN YOLUNA BAŞVURMA HAKKI OLANLAR

Aşağıdaki kişiler kanun yollarına başvurabilirler:

(1) Cumhuriyet savcısı[79]

(2) Şüpheli veya sanık

(3) Katılan, katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar[80]

(4) Avukat (müdafii veya vekil)

(5) Şüpheli veya sanığın yasal temsilcisi

(6) Şüpheli veya **sanığın eşi**

---

[78] İtirazın, süresinde yapılmadığı veya kanun yoluna başvuru hakkı bulunmayan tarafından yapıldığı mahkemesince değerlendirildiğinde dosya, itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderilir. Mercii bu sebepler yönünden incelemesini yapar ve kararını gereği için mahkemesine gönderir.

[79] Kararı veren mahkemede bulunan Cumhuriyet savcısı kuşkusuz kanun yoluna başvurabilir. CMK'ya göre ayrıca, ağır ceza mahkemelerinde bulunan Cumhuriyet savcıları, ağır ceza mahkemesinin yargı çevresindeki asliye ceza mahkemelerinin; bölge adliye mahkemesinde bulunan Cumhuriyet savcıları, bölge adliye mahkemelerinin kararlarına karşı kanun yollarına başvurabilirler.

[80] Katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar, duruşmadan haberdar edilme hakkı bulunup da duruşmadan haberdar edilmemiş olan suçtan zarar görmüş kişilerdir (CMK'nın 260. madde gerekçesi).

Tutuklu bulunan şüpheli veya sanık, zabıt katibine veya tutuklu bulunduğu ceza infaz kurumu ve tutukevi müdürüne beyanda bulunmak suretiyle veya bu hususta bir dilekçe vererek kanun yollarına başvurabilir. Bu durumda Kanunda belirlenen süreler kesilmiş sayılır.

Cumhuriyet savcısı, sanık lehine olarak da kanun yollarına başvurabilir.

Cumhuriyet savcısı tarafından aleyhine kanun yoluna gidilen karar, sanık lehine bozulabilir veya değiştirilebilir. Cumhuriyet savcısı, kanun yoluna sanık lehine başvurduğunda, yeniden verilen hüküm önceki hükümde tayin edilmiş olan cezadan daha ağır bir cezayı içeremez.

III. KANUN YOLUNUN BELİRLENMESİNDE YANILMA

Kabul edilebilir bir başvuruda kanun yolunun veya merciin belirlenmesinde yanılma, başvuranın haklarını ortadan kaldırmaz. Bu halde başvurunun yapıldığı merci, başvuruyu derhal görevli ve yetkili olan mercie gönderir.

IV. BAŞVURUDAN VAZGEÇİLMESİ VE ETKİSİ

Kanun yoluna başvurulduktan sonra bundan vazgeçilmesi, mercii tarafından karar verilinceye kadar geçerlidir. Ancak, **Cumhuriyet savcısı sanık lehine yaptığı başvurudan onun *rızası* olmaksızın vazgeçemez.**

Müdafiin veya vekilin başvurudan vazgeçebilmesi, vekaletnamede bu hususta özel yetkili kılınmış olması koşuluna bağlıdır.

Çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz olduğu için kendisine zorunlu müdafi atanan şüpheli veya sanıklar yararına kanun yoluna başvurulduğunda veya başvurulan kanun yolundan vazgeçildiğinde şüpheli veya sanık ile müdafiin iradesi çelişirse müdafiin iradesi geçerli sayılır.

V. OLAĞAN KANUN YOLLARI

A. İtiraz

Hakim kararları[81] ile kanunun gösterdiği hallerde, mahkeme kararlarına[82] karşı itiraz yoluna gidilebilir. İtiraz ilgililerin kararı öğrendiği günden itibaren 7 gün içinde kararı veren mercie yapılır.

Kararına itiraz edilen hakim veya mahkeme, itirazı yerinde görürse kararını düzeltir; yerinde görmezse en çok 3 gün içinde, itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderir.

İtirazı incelemeye yetkili merciler aşağıda gösterilmiştir:

(a) Sulh ceza hakimliği kararlarına yapılan itirazların incelenmesi, o yerde birden fazla sulh ceza hakimliğinin bulunması halinde, numara olarak kendisini izleyen hakimliğe; son numaralı hakimlik için bir numaralı hakimliğe; ağır ceza mahkemesinin bulunmadığı yerlerde tek sulh ceza hakimliği varsa, yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hakimliğine; ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerlerde tek sulh ceza hakimliği varsa, en yakın ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hakimliğine aittir.

(b) Sulh ceza hakimliğinin tutuklama ve adli kontrole ilişkin verdiği kararlara karşı yapılan itirazların incelenmesi, yargı çevresinde bulunduğu asliye ceza mahkemesi hakimine aittir. İtirazı incelemeye yetkili mercilerin farklı olduğu hallerde, itirazların gecikmeksizin incelenmesi amacıyla, kararına itiraz edilen sulh ceza hâkimliği tarafından gerekli tedbirler alınır. Sulh ceza hâkimliği işleri, asliye ceza hâkimi tarafından görülüyorsa itirazı inceleme yetkisi ağır ceza mahkemesi başkanına aittir.

(c) Asliye ceza mahkemesi hakimi tarafından verilen kararlara yapılacak itirazların incelenmesi, yargı çevresinde bulundukları ağır ceza mahkemesine ve bu mahkeme ile başkanı tarafından verilen kararlar hakkındaki itirazların incelenmesi, o yerde ağır ceza mahkemesinin birden çok dairesinin bulunması halinde, numara olarak kendisini izleyen daireye; son numaralı daire için birinci daireye; o yerde ağır ceza mahkemesinin tek dairesi varsa, en yakın ağır ceza mahkemesine aittir.

(d) Naip hakim kararlarına yapılacak itirazların incelenmesi, mensup oldukları ağır ceza mahkemesi başkanına, istinabe olunan mahkeme kararlarına karşı yukarıdaki bentlerde belirtilen esaslara göre bulundukları yerdeki mahkeme başkanı veya mahkemeye aittir.

(e) Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kararları ile Yargıtay ceza dairelerinin esas mahkeme olarak baktıkları davalarda verdikleri kararlara yapılan itirazlarda; üyenin kararını görevli olduğu dairenin başkanı, daire başkanı ile ceza dairesinin kararını numara itibarıyla izleyen ceza dairesi; son numaralı daire söz konusu ise birinci ceza dairesi inceler.

İtirazı inceleyecek merci, yazı ile cevap verebilmesi için itirazı, Cumhuriyet savcısı ve karşı tarafa bildirebilir. Merci, inceleme ve araştırma yapabileceği gibi gerekli gördüğünde bunların yapılmasını da emredebilir.

---

[81] Hakimin reddi isteminin kabulüne, eski hale getirme isteminin kabulüne, itiraz üzerine verilen hakimlik makamının kararına karşı itiraz mümkün değildir.

[82] Örneğin görevsizlik, yetkisizlik, gözlem altına alma, tutuklama, adli kontrol, iddianamenin iadesi, istinaf veya temyiz başvurusunun kabul edilebilir olmadığı, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, yargılamanın yenilenmesi isteminin kabul edilebilir olmadığı, eski hale getirme isteminin reddi kararları mahkeme kararları olduğu halde bunlara karşı itiraz yoluna gidilebileceği kanunda açıkça düzenlenmiştir.

Tutuklama ve tutukluluğun devamı kararlarına itiraz üzerine Cumhuriyet savcısından *görüş alınması durumunda*, bu görüş şüpheli, sanık veya müdafiine bildirilir. Şüpheli, sanık veya müdafii 3 gün içinde görüşünü bildirebilir.

İtiraz inceleyecek merci itiraz hakkında duruşma yapılmaksızın karar verir (kural olarak). Ancak, gerekli görüldüğünde Cumhuriyet savcısı ve sonra müdafi veya vekil dinlenir. İtiraz yerinde görülürse merci, aynı zamanda itiraz konusu hakkında da karar verir. Karar mümkün olan en kısa sürede verilir.

Merciin, itiraz üzerine verdiği kararları kesindir[83]; ancak ilk defa merci tarafından verilen tutuklama kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir[84].

İtirazın etkisi: İtiraz, kararın yerine getirilmesinin geri bırakılması sonucunu doğurmaz[85]. Ancak, kararına itiraz edilen makam veya kararı inceleyecek merci, geri bırakılmasına karar verebilir.

Olağan kanun yollarına başvurabilenler dışında, bazen menfaati ihlal edilen tanık, bilirkişi ve diğer kişilerin de itiraz kanun yoluna başvurması mümkündür. (Örn: disiplin hapsine itiraz).

B. İstinaf

İlk derece mahkemelerinden verilen hükümlere karşı istinaf yoluna başvurulabilir.

Ancak aşağıdaki hükümlere karşı istinaf yoluna başvurulamaz[86]:

» Hapis cezasından çevrilen adli para cezaları hariç olmak üzere, sonuç olarak belirlenen 3000 TL dahil adli para cezasına mahkûmiyet hükümleri

» Üst sınırı 500 günü geçmeyen adli para cezasını gerektiren suçlardan beraat hükümleri

» Kanunlarda kesin olduğu yazılı bulunan hükümler

İstinaf başvurusunu bölge adliye mahkemesi inceler.

İstinaf yoluna ilgilinin kararı öğrenmesinden itibaren 7 gün içinde gidilebilir.

— 15 yıl ve daha fazla hapis cezalarına ilişkin hükümler, bölge adliye mahkemesince re'sen incelenir.

Süresi içinde yapılan istinaf başvurusu, hükmün kesinleşmesini engeller.

İstinaf yoluna yalnız sanık lehine başvurulmuşsa, yeniden verilen hüküm, önceki hükümle belirlenmiş olan cezadan daha ağır olamaz.

Bölge adliye mahkemesi karar ve hükümlerine karşı direnilemez.

İstinaf kanun yolunda hüküm, hem maddi olay yönünden hem de hukuki yönden incelenir.

İstinaf sonucunda verilen kararların sanık lehine olması halinde, bu hususların istinaf isteminde bulunmamış olan diğer sanıklara da uygulanma olanağı varsa bu sanıklar da istinaf isteminde bulunmuşçasına verilen kararlardan yararlanırlar.

Bölge adliye mahkemesinde inceleme ve kovuşturma

BAM dosyayı ve dosyayla birlikte sunulmuş olan delilleri inceledikten sonra aşağıdaki kararlardan birini verir.

1. Esastan Ret (onama)

İlk derece mahkemesinin kararında usule veya esasa ilişkin herhangi bir hukuka aykırılığın bulunmadığını, delillerde veya işlemlerde herhangi bir eksiklik olmadığını, ispat bakımından değerlendirmenin yerinde olduğunu saptadığında istinaf başvurusunun esastan reddine (onama) karar verir.

---

[83] Örneğin, sulh ceza hakiminin verdiği tutuklama kararına itiraz edilir ve bunun üzerine itiraz mercii (asliye ceza mahkemesi hakimi) itirazı haklı bularak şüpheliyi tahliye ederse veya itirazı haklı bulmayarak reddederse, bu kararlara itiraz edilemez (kesindir).

[84] Örneğin, sulh ceza hakiminin verdiği tutuklama talebinin reddi kararına savcı itiraz eder ve bunun üzerine itiraz mercii (asliye ceza mahkemesi hakimi) itirazı haklı bularak şüpheliyi tutuklarsa, bu tutuklama kararına itiraz edilebilir. (ağır ceza mahkemesine).

[85] **İstisna:** Gözlem altına alınma kararına itiraz kararın yerine getirilmesini durdurur.

[86] İstinaf yolu kapalı olan bu hükümler tekerrüre esas olmaz.

2. Düzelterek Esastan Ret (onama)

BAM aşağıdaki hallerde hukuka aykırılığın düzeltilerek istinaf başvurusunun esastan reddine karar verir:

(1) CMK m.303/1'deki (b bendi hariç) ihlallerin[87] varlığı halinde

(2) Cumhuriyet savcısının istinaf yoluna başvurma nedenine uygun olarak mahkumiyete konu suç için kanunda yazılı cezanın en alt derecesinin uygulanmasını uygun görmesi halinde

(3) Başka bir araştırmaya ihtiyaç duyulmadan cezayı kaldıran veya cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebeplere ya da şahsi cezasızlık sebeplerine bağlı olarak daha az ceza verilmesini veya ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesini gerektiren hallerde

(4) Olayın daha fazla araştırılmasına ihtiyaç duyulmadan davanın reddine karar verilmesi veya güvenlik tedbirlerine ilişkin hatalı kararın düzeltilmesi gereken hallerde

3. Bozma

BAM aşağıdaki hallerde hükmün bozulmasına ve dosyanın yeniden incelenmek ve hükmolunmak üzere hükmü bozulan ilk derece mahkemesine veya kendi yargı çevresinde uygun göreceği diğer bir ilk derece mahkemesine gönderilmesine karar verir.

(1) İlk derece mahkemesinin kararında (g) ve (h) bentleri hariç[88], hukuka kesin aykırılık nedeninin bulunması

Hukuka kesin aykırılık nedenleri

Başvuruda gösterilmese bile aşağıdaki hallerde hukuka kesin aykırılık var sayılır:

(a) Mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması.

(b) Hakimlik görevini yapmaktan kanun gereğince yasaklanmış hakimin hükme katılması.

(c) Geçerli şüphe nedeniyle hakkında ret istemi öne sürülmüş olup da bu istem kabul olunduğu halde hakimin hükme katılması veya bu istemin kanuna aykırı olarak reddedilip hakimin hükme katılması.

(d) Mahkemenin kanuna aykırı olarak davaya bakmaya kendini görevli veya yetkili görmesi.

(e) Cumhuriyet savcısı veya duruşmada kanunen mutlaka hazır bulunması gereken diğer kişilerin yokluğunda duruşma yapılması.

(f) Duruşmalı olarak verilen hükümde açıklık kuralının ihlal edilmesi.

(g) Hükmün gerekçesiz olması.

(h) Hüküm için önemli olan hususlarda mahkeme kararı ile savunma hakkının sınırlandırılmış olması.

(i) Hükmün hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delile dayanması.

(2) Soruşturma veya kovuşturma şartının gerçekleşmediğinin anlaşılması

(3) Önödeme ve uzlaştırma usulünün uygulanmadığının anlaşılması

(4) Davanın ilk derece mahkemesinde görülmekte olan bir dava ile birlikte yürütülmesinin zorunlu olması.

4. Davanın yeniden görülmesine

İlk derece mahkemesinin kararında kesin hukuka aykırılık nedeni dışında bir hukuka aykırılık nedeni bulunması halinde davanın yeniden görülmesine ve duruşma hazırlığı işlemlerine başlanmasına karar verir. Duruşma sonunda bölge adliye mahkemesi istinaf başvurusunu esastan reddeder veya ilk derece mahkemesi hükmünü kaldırarak yeniden hüküm kurar.

---

[87] 1) Olayın daha ziyade aydınlanması gerekmeden beraate veya davanın düşmesine ya da alt ve üst sınır olmayan sabit bir cezaya hükmolunması gerekirse.

2) Mahkemece sabit görülen suçun unsurları, niteliği ve cezası hükümde doğru gösterilmiş olduğu hâlde sadece kanunun madde numarası yanlış yazılmış ise.

3) Hükümden sonra yürürlüğe giren kanun, suçun cezasını azaltmış ve mahkemece sanığa verilecek cezanın belirlenmesinde artırma sebebi kabul edilmemiş veya yeni bir kanun ile fiil suç olmaktan çıkarılmış ise 1. hâlde daha az bir cezanın hükmolunması ve 2. hâlde hiç ceza hükmolunmaması gerekirse.

4) Sanığın açıkça saptanmış olan doğum ve suç tarihlerine göre verilecek cezanın belirlenmesinde gerekli indirim yapılmamış veya yanlış indirim yapılmış ise.

5) Artırma veya indirim sonucunda verilecek ceza süresi veya miktarının belirlenmesinde maddî hata yapılmış ise.

6) Cezanın belirlenmesindeki (TCK m.61) sıralamanın gözetilmemesi yüzünden eksik veya fazla ceza verilmiş ise.

7) Harçlar Kanunu ile yargılama giderlerine ilişkin hükümlere ve Avukatlık Kanununa göre düzenlenen ücret tarifesine aykırılık mevcutsa.

[88] Hükmün gerekçesiz olması (g) ve hüküm için önemli olan hususlarda mahkeme kararı ile savunma hakkının sınırlandırılmış olması (h) durumlarında bozma değil, davanın yeniden görülmesine karar verilecektir.

C. Temyiz

Bölge adliye (istinaf) mahkemesinin bozma dışında kalan hükümlerine karşı temyiz yoluna gidilebilir.

Bununla birlikte aşağıdaki kararlara karşı temyiz yoluna gidilemez:

(1) İlk derece mahkemelerinden verilen 5 yıl veya daha az hapis cezaları ile miktarı ne olursa olsun adli para cezalarına karşı istinaf başvurusunun esastan reddine dair bölge adliye mahkemesi kararları,

(2) İlk derece mahkemelerinden verilen 5 yıl veya daha az hapis cezalarını artırmayan BAM kararları,

(3) Hapis cezasından çevrilen seçenek yaptırımlara ilişkin ilk derece mahkemesi kararları ile ilgili olarak BAM tarafından verilen; seçenek yaptırımlara ilişkin her türlü kararlar ve istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararlar,

(4) İlk defa BAM tarafından verilen ve 272/3. madde (istinaf yoluna başvurulamayan kararlar) kapsamı dışında kalan mahkûmiyet kararları hariç olmak üzere, ilk derece mahkemelerinin görevine giren ve kanunda üst sınırı 2 yıla kadar (2 yıl dahil) hapis cezasını gerektiren suçlar ve bunlara bağlı adli para cezalarına ilişkin her türlü BAM kararları,

(5) Adli para cezasını gerektiren suçlarda ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere ilişkin her türlü BAM kararları,

(6) Sadece eşya veya kazanç müsaderesine veya bunlara yer olmadığına ilişkin ilk derece mahkemesi kararları ile ilgili olarak istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararları,

(7) 10 yıl veya daha az hapis cezasını veya adli para cezasını gerektiren suçlardan, ilk derece mahkemesince verilen beraat kararları ile ilgili olarak BAM tarafından verilen beraat kararları ile istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararları,

(8) Davanın düşmesine, ceza verilmesine yer olmadığına, güvenlik tedbirine ilişkin ilk derece mahkemesi kararları ile ilgili olarak BAM tarafından verilen bu tür kararlar veya istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararlar,

(9) Yukarıdaki bentlerde yer alan sınırlar içinde kalmak koşuluyla aynı hükümde, cezalardan ve karalardan birden fazlasını içeren BAM kararları.

HER ŞEKİLDE TEMYİZ EDİLEBİLEN KARARLAR / 2019 DEĞİŞİKLİĞİ

Temyiz edilemeyecek kararlar kapsamında olsa bile aşağıda sayılan suçlar nedeniyle verilen BAM ceza dairelerinin kararları temyiz edilebilir:

(1) Hakaret (TCK m.125/3)

(2) Halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit (TCK m.213)

(3) Suç işlemeye tahrik (TCK m.214)

(4) Suçu ve suçluyu övme (TCK m.215)

(5) Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama (TCK m.216)

(6) Kanunlara uymamaya tahrik (TCK m.217)

(7) Cumhurbaşkanına hakaret (TCK m. 299)

(8) Devletin egemenlik alametlerini aşağılama (TCK m.300)

(9) Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama (TCK m.301)

(10) Silahlı örgüt (TCK m.314)

(11) Halkı askerlikten soğutma (TCK m.318)

(12) Terörle Mücadele Kanunu'nun 6/2,4. ve 7/2. maddelerinde yer alan suçlar[89]

(13) Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 28/1., 31 ve 32. maddelerinde yer alan suçlar[90]

Temyiz başvurusunu Yargıtay inceler. Temyiz, ancak hükmün hukuka aykırı olması nedenine dayanır. Temyizde hüküm sadece hukuki yönden incelenir.

Temyiz yoluna ilgilinin kararı öğrenmesinden itibaren 15 gün içinde gidilebilir.

Süresi içinde yapılan temyiz başvurusu, hükmün kesinleşmesini engeller.

---

[89] Bunlar terör örgütünün propagandasını yapma suçlarıdır.

[90] Bunlar kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleme, yönetme veya bunların hareketlerine katılma; kanuna aykırı propaganda vasıtaları ve suç işlemeye teşvik ile ihtara ve zor kullanmaya direnme suçlarıdır.

Temyiz eden, hükmün neden dolayı bozulmasını istediğini temyiz başvurusunda göstermek zorundadır. Temyiz sebebi, ancak hükmün hukuki yönüne ilişkin olabilir.

Yargıtay, yalnız temyiz başvurusunda belirtilen hususları inceler. Ancak hukuka kesin aykırılık varsa bunları re'sen dikkate alır.

Temyizde duruşma yapılmaz. Ancak 10 yıl veya daha fazla hapis cezasına ilişkin hükümlerde, Yargıtay, incelemelerini uygun görmesi halinde duruşma yoluyla yapabilir.

Temyiz sonucunda Yargıtay bozma[91], istemin esastan reddi (onama) veya istisnai hallerde (CMK m.303) ise hukuka aykırılığın düzeltilmesi[92] (düzeltilerek onama/esastan ret) kararı verir.

Hüküm, sanık lehine bozulmuşsa ve bu hususların temyiz isteminde bulunmamış olan diğer sanıklara da uygulanması olanağı varsa, bu sanıklar da temyiz isteminde bulunmuşçasına hükmün bozulmasından yararlanırlar.

Yargıtay'dan verilen bozma kararına bölge adliye veya ilk derece mahkemesinin direnme hakkı vardır. Direnme kararları, kararına direnilen daireye gönderilir. Daire, mümkün olan en kısa sürede direnme kararını inceler ve yerinde görürse kararını düzeltir; görmezse dosyayı Yargıtay Ceza Genel Kuruluna gönderir. Direnme üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilen kararlara karşı direnilemez.

Sanığın yararına olan hukuk kurallarına aykırılık, sanık aleyhine hükmün bozdurulması için Cumhuriyet savcısına bir hak vermez. Örneğin son sözün sanığa verilmemesi.

Hüküm yalnız sanık tarafından veya onun lehine Cumhuriyet savcısı veya sanığın yasal temsilcisi veya eşi tarafından temyiz edilmişse, yeniden verilen hüküm, önceki hükümle belirlenmiş olan cezadan daha ağır olamaz.

Yargıtaydan verilen bozma kararına uyulması halinde ilk derece mahkemesi tarafından verilen karara karşı, istinaf veya temyiz sınırlarına bakılmaksızın sadece temyiz yoluna başvurulabilir.

VI. OLAĞANÜSTÜ KANUN YOLLARI

A. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı (Olağanüstü itiraz)

Yargıtay ceza dairelerinin kararlarına karşı başvurulabilen kanun yoludur. Bu yola Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı re'sen veya istem üzerine başvurabilir. İtiraz *Yargıtay Ceza Genel Kuruluna* yapılır.

Başsavcı ilamın kendisine verildiği tarihten itibaren 30 gün içinde itiraz yoluna gidebilir. Sanığın lehine itirazda süre aranmaz.

İtiraz üzerine dosya, kararına itiraz edilen daireye gönderilir.

Daire, mümkün olan en kısa sürede itirazı inceler ve yerinde görürse kararını düzeltir; görmezse dosyayı Yargıtay Ceza Genel Kuruluna gönderir.

---

[91] Bozma kararı istinaf başvurusunun esastan reddi kararına ilişkin ise dosya, gereği için kararı veren ilk derece mahkemesine gönderilir. Bozma kararı hukuka aykırılığın düzeltilerek istinaf başvurusunun esastan reddi kararına ilişkin ise dosya, gereği için kararı veren ilk derece mahkemesine ya da bozma kararının içeriği doğrultusunda Yargıtayca uygun görülmesi halinde bölge adliye mahkemesine gönderilir.

[92] **Yargıtayca davanın esasına hükmedilecek hâller, hukuka aykırılığın düzeltilmesi** (CMK m.303/1): Hükme esas olarak saptanan olaylara uygulanmasında hukuka aykırılıktan dolayı hüküm bozulmuş ise, aşağıdaki hâllerde Yargıtay davanın esasına hükmedebileceği gibi hükümdeki hukuka aykırılığı da düzeltebilir:

1) Olayın daha ziyade aydınlanması gerekmeden beraate veya davanın düşmesine ya da alt ve üst sınırı olmayan sabit bir cezaya hükmolunması gerekirse.

2) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının iddiasına uygun olarak sanığa kanunda yazılı cezanın en alt derecesini uygulamayı uygun görürse.

3) Mahkemece sabit görülen suçun unsurları, niteliği ve cezası hükümde doğru gösterilmiş olduğu hâlde sadece kanunun madde numarası yanlış yazılmış ise.

4) Hükümden sonra yürürlüğe giren kanun, suçun cezasını azaltmış ve mahkemece sanığa verilecek cezanın belirlenmesinde artırma sebebi kabul edilmemiş veya yeni bir kanun ile fiil suç olmaktan çıkarılmış ise 1. hâlde daha az bir cezanın hükmolunması ve 2. hâlde hiç ceza hükmolunmaması gerekirse.

5) Sanığın açıkça saptanmış olan doğum ve suç tarihlerine göre verilecek cezanın belirlenmesinde gerekli indirim yapılmamış veya yanlış indirim yapılmış ise.

6) Artırma veya indirim sonucunda verilecek ceza süresi veya miktarının belirlenmesinde maddî hata yapılmış ise.

7) Cezanın belirlenmesindeki (TCK m.61) sıralamanın gözetilmemesi yüzünden eksik veya fazla ceza verilmiş ise.

8) Harçlar Kanunu ile yargılama giderlerine ilişkin hükümlere ve Avukatlık Kanununa göre düzenlenen ücret tarifesine aykırılık mevcutsa.

B. Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itirazı

BAM ceza dairelerinin kesin nitelikteki kararlarına karşı BAM Cumhuriyet başsavcılığı, re'sen veya istem üzerine, kararın kendisine verildiği tarihten itibaren 30 gün içinde kararı veren daireye itiraz edebilir.

Sanığın lehine itirazda süre aranmaz.

Daire, mümkün olan en kısa sürede itirazı inceler ve yerinde görürse kararını düzeltir; görmezse dosyayı itirazı incelemek üzere ***ceza daireleri başkanlar kuruluna***[93] gönderir.

Kurula gönderilen itiraz hakkında, kararına itiraz edilen dairenin başkanı veya görevlendireceği üye tarafından kurula sunulmak üzere bir rapor hazırlanır.

Kurulun itirazın kabulüne ilişkin kararları, gereği için dairesine gönderilir.

Kurulun verdiği kararlar kesindir.

C. Kanun yararına bozma (Yazılı emir)

İstinaf veya temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleşen karar veya hükümlerin Yargıtay tarafından bozulması için başvurulabilen kanun yoludur.

Bu yola *Adalet Bakanlığının yazılı istemi üzerine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı* başvurabilir. Hükümlünün cezasının kaldırılması veya daha az ceza verilmesi gerekçesiyle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının bu yola re'sen başvurabilmesi de mümkündür.

Kanun yararına bozma istemini *Yargıtay'ın ceza dairesi* inceler.

Yargıtay ileri sürülen nedenleri yerinde görürse, karar veya hükmü kanun yararına bozar. Bozma kararına karşı direnilemez.

Kanun yararına bozma kanun yolunda süre sınırlaması yoktur.

Davanın esasını çözüp de mahkûmiyet dışındaki hükümlere ilişkin ise, aleyhte sonuç doğurmaz ve yeniden yargılamayı gerektirmez. Fakat davanın esasını çözmeyen kararlara karşı (düşme, davanın reddi) sanık aleyhine bu yola gidilebilir.

Hükümlünün cezasının kaldırılması gerekiyorsa cezanın kaldırılmasına, daha hafif bir cezanın verilmesi gerekiyorsa bu hafif cezaya Yargıtay ceza dairesi doğrudan hükmeder.

D. Yargılamanın yenilenmesi

1. Genel olarak

Kesinleşen bir hükümle sonuçlanmış bir dava, kanunda yazılı hallerde yargılamanın yenilenmesi yoluyla tekrar görülür. Yargılamanın yenilenmesinde *kural olarak süre sınırlaması yoktur*.

Yargılamanın yenilenmesi istemi hükmü veren mahkemeye yapılır. Bu mahkeme, istemin kabuledilebilir olup olmadığına, kabuledilebilir ise esaslı olup olmadığına duruşma yapmaksızın karar verir. Yargılamanın yenilenmesi isteminin kabuledilebilir olmadığına ilişkin karara karşı itiraz yoluna gidilebilir. Yine yargılamanın yenilenmesi isteminin esassız olmasından dolayı reddi kararına karşı itiraz yoluna gidilebilir. İstem kabuledilebilir ve esaslı kabul edilirse duruşma açılarak dava yeniden görülür.

Hükmün infaz edilmiş olması veya hükümlünün ölümü, yargılamanın yenilenmesi istemine engel olmaz. Ölenin *eşi*, *üstsoyu*, *altsoyu*, *kardeşleri* yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunabilirler. Bu kişilerin yokluğu halinde *Adalet Bakanı* da yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunabilir.

Yargılamanın yenilenmesi istemi hükmün infazını ertelemez. Ancak mahkeme, infazın geri bırakılmasına veya durdurulmasına karar verebilir.

Yargılamanın yenilenmesi istemi hükümlünün lehine olarak yapılmışsa, yeniden verilecek hüküm önceki hükümle belirlenmiş olan cezadan daha ağır bir cezayı içeremez.

[93] Dörtten fazla ceza dairesi olan bölge adliye mahkemelerinde Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından daire başkanları arasından belirlenen ve 4 üyeden oluşan başkanlar kurulu bu incelemeyi yapar.

2. Hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi nedenleri

(1) ***Sahte belge kullanılması**:* Duruşmada kullanılan ve hükmü etkileyen bir belgenin sahteliği anlaşılırsa.

(2) ***Yalan tanıklık veya bilirkişilik:*** Yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanık veya bilirkişinin hükmü etkileyecek biçimde hükümlü aleyhine kasıt veya ihmal ile gerçek dışı tanıklıkta bulunduğu veya oy verdiği anlaşılırsa.

(3) ***Hakimin suç işlemesi:*** Hükme katılmış olan hakimlerden biri, hükümlünün neden olduğu kusur dışında, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir ceza ile mahkûmiyetini gerektirecek biçimde görevlerini yapmada kusur etmiş ise.

(4) ***Hükmün dayanaksız kalması:*** Ceza hükmü hukuk mahkemesinin bir hükmüne dayandırılmış olup da bu hüküm kesinleşmiş diğer bir hüküm ile ortadan kaldırılmış ise.

(5) ***Yeni olaylar veya yeni delillerin ortaya çıkması:*** Yeni olaylar veya yeni deliller ortaya konulup da bunlar yalnız başına veya önceden sunulan delillerle birlikte göz önüne alındıklarında sanığın beraatini veya daha hafif bir cezayı içeren kanun hükmünün uygulanması ile mahkûm edilmesini gerektirecek nitelikte olursa.

(6) ***Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararı:*** Ceza hükmünün, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin ve hükmün bu aykırılığa dayandığının, AİHM'nin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması veya ceza hükmü aleyhine AİHM'ye yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi. Bu halde yargılamanın yenilenmesi, AİHM kararının kesinleştiği tarihten itibaren 1 yıl içinde istenebilir.

3. Sanık veya hükümlünün aleyhine yargılamanın yenilenmesi nedenleri

(1) ***Sahte belge kullanılması**:* Duruşmada sanığın veya hükümlünün lehine ileri sürülen ve hükme etkili olan bir belgenin sahteliği anlaşılırsa.

(2) ***Hakimin suç işlemesi:*** Hükme katılmış olan hakimlerden biri, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir ceza ile mahkûmiyetini gerektirecek nitelikte olarak görevlerini yapmada sanık veya hükümlü lehine kusur etmiş ise.

(3) ***Beraat eden sanığın hakim önünde suçu ikrarı:*** Sanık beraat ettikten sonra suçla ilgili olarak hakim önünde güvenilebilir nitelikte ikrarda bulunmuşsa.

4. Yargılamanın yenilenmesinin kabul edilmeyeceği hal

Kanunun aynı maddesinde yer almış sınır içinde olmak üzere cezanın değiştirilmesi amacıyla yargılamanın yenilenmesi kabul edilemez.

Hatanın giderilebilmesini sağlayacak başka bir yol varsa, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemez.

KANUN YOLLARI						
OLAĞAN			OLAĞANÜSTÜ			
İTİRAZ	İSTİNAF	TEMYİZ	YARGITAY CUMHURİYET BAŞSAVCISININ İTİRAZI	BAM CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞININ İTİRAZI	KANUN YARARINA BOZMA	YARGILAMANIN YENİLENMESİ
7 gün	7 gün	15 gün	Sanık aleyhine ise 30 gün Sanık lehine ise süre yok	Sanık aleyhine ise 30 gün Sanık lehine ise süre yok	Süre yok	Kural olarak süre yok AİHM kararına dayanıyorsa 1 yıl
Sulh Ceza – Başka Sulh Ceza Tutuklanan(Adli Kontrolde Adliye Ceza Asliye Ceza – Ağır Ceza Ağır Ceza – Başka Ağır Ceza	BAM (Ceza Dairesi)	Yargıtay (Ceza Dairesi)	Yargıtay (Ceza Genel Kurulu)	BAM (Başkanlar Kurulu)	Yargıtay (Ceza Dairesi)	Hükmü Veren Mahkeme

KAYNAKÇA

1. TOROSLU, Nevzat-FEYZİOĞLU, Metin; Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2008, Savaş Yayınevi.
2. ÜNVER, Yener-HAKERİ, Hakan; Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2010, Adalet Yayınevi.
3. CENTEL, Nur-ZAFER, Hamide; Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2008, Beta Yayınevi.
4. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Gerekçesi.

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU EK NOT

I. İTİRAZ KANUN YOLUNA GİDİLEBİLEN BAZI MAHKEME KARARLARI

(1) Görevsizlik

(2) Yetkisizlik

(3) Gözlem altına alınma

(4) Tutuklama-tutuklamama talebinin reddi-tutuklamanın devamı-salıverme talebinin reddi

(5) Adli kontrol

(6) İddianamenin iadesi (sadece savcı itiraz edebilir)

(7) Durma

(8) Hükmün açıklanmasının geri bırakılması

(9) Hakimin reddi talebinin kabul edilmemesi

(10) Eski hale getirme talebinin kabul edilmemesi

(11) Tanık veya bilirkişi hakkında uygulanan disiplin hapsi

(12) Zorlama amaçlı elkoyma

(13) Elkonulan eşyanın iadesi isteminin reddi

(14) Beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması

(15) Müdafilik görevinden yasaklanma

(16) İstinaf başvurusunun kabuledilebilir olmadığı

(17) Temyiz başvurusunun kabuledilebilir olmadığı

(18) Yargılamanın yenilenmesi isteminin kabuledilebilir olmadığı

(19) Yargılamanın yenilenmesi isteminin esassız olmasından dolayı reddi

(20) Hakimin reddi talebinin geri çevrilmesi (kabuledilebilir olmadığı)

(21) Fiili sebepler veya güvenlik gerekçesiyle duruşmanın il sınırları içinde başka bir yerde yapılması

II. HÜKÜM SAYILAN MAHKEME KARARLARI
(İTİRAZ DEĞİL, İSTİNAF (TEMYİZ) YOLUNA GİDİLEBİLEN KARARLAR)

(1) Beraat

(2) Ceza verilmesine yer olmadığı

(3) Mahkûmiyet

(4) Güvenlik tedbirine hükmedilmesi

(5) Davanın reddi

(6) Düşme

(7) Adli yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik (kanun yolu bakımından hükümdür)

Hüküm olmakla birlikte İTİRAZ edilebilen karar: Seri muhakeme ve basit yargılama usulüyle verilen hükümler

Hüküm olmamakla birlikte TEMYİZ edilebilen karar: İade talebi hakkındaki ağır ceza mahkemesi kararı

Hüküm olmamakla birlikte İSTİNAF edilebilen karar: Koruma tedbirleri nedeniyle tazminat kararı

III. SADECE HAKİM VEYA MAHKEME KARARIYLA YAPILABİLEN BAZI İŞLEMLER (SAVCININ KARARIYLA YAPILAMAYAN)

(1) Tutuklama
(2) Adli kontrol
(3) Gözlem altına alınma
(4) Disiplin hapsi
(5) Müdafilik görevinden yasaklanma
(6) Avukat bürolarında arama ve elkoyma
(7) Zorlama amaçlı elkoyma
(8) Moleküler genetik incelemeler
(9) Soruşturma evresinde müdafiin dosyayı inceleme yetkisinin kısıtlanması
(10) Kaçağın mallarının idaresi için kayyım tayini
(11) Şirket yönetimi için kayyım tayini
(12) Taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma
(13) Elkonulan taşınmaz, hak ve alacakların idaresi için kayyım tayini
(14) Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi

IV. GECİKMESİNDE SAKINCA VARSA SAVCININ KARARIYLA YAPILABİLEN İŞLEMLER

(1) Keşif
(2) Arama[94]
(3) Elkoyma (ancak 24 saat içinde hakimin onayına sunulur ve hakim 48 saat içinde karar vermezse geçersiz olur)
(4) Postada elkoyma
(5) Şüpheli veya sanığın yakalanabilmesi için mobil telefonun yerinin tespiti
(6) Bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve elkoyma
(ancak 24 saat içinde ***hakimin*** onayına sunulur ve hakim 24 saat içinde karar vermezse geçersiz olur)
(7) Telekomünikasyon yoluyla iletişimin dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi
(ancak derhal ***hakimin*** onayına sunulur ve hakim 24 saat içinde karar vermezse geçersiz olur)
(8) Telekomünikasyon yoluyla iletişimin tespiti
(ancak 24 saat içinde ***hakimin*** onayına sunulur ve hakim 24 saat içinde karar vermezse geçersiz olur)
(9) Teknik araçlarla izleme
(ancak 24 saat içinde ***hakimin*** onayına sunulur ve hakim 24 saat içinde karar vermezse geçersiz olur)
10) İç beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması
(ancak 24 saat içinde hakimin onayına sunulur ve hakim 24 saat içinde karar vermezse geçersiz olur)

V. SORUŞTURMA EVRESİNDE SAVCININ YAPABİLECEĞİ DİĞER İŞLEMLER

(1) Gözaltına alma[95]
(2) Toplu suçlarda gözaltı süresinin uzatılması
(3) Bilirkişi atama
(4) Yemin verdirerek tanık dinleme
(5) Tutuklu veya adli kontrol altındaki şüpheliyi re'sen serbest bırakma
(6) Yer gösterme[96]
(7) Elkonulan eşyanın iadesi[97]
(8) Fizik kimliğinin tespiti
(9) İncelenmesi veya otopsi yapılması için cesedin mezardan çıkartılması
(10) Otopsi kararı

---

[94] Savcıya erişilmiyorsa arama (konutta-kapalı alanlarda arama hariç) veya elkoyma kolluk amirinin kararıyla da yapılabilir.
[95] Önleme gözaltısını *mülki amirin belirlediği kolluk amiri* verir.
[96] Bazı suçlarda kolluk amiri de yer gösterme işlemi yapabilir.
[97] Elkonulan eşyanın iadesine hakim veya mahkeme de karar verebilir.

VI. SÜRELER

(1) Hakimin reddini istemede süre:

* Yasaklılık hallerinde - *süre yok*

* Şüphe hallerinde - *sanığın sorgusu başlayıncaya kadar*

(2) Görevsizlik iddiasını ileri sürmede süre:

* Kural olarak - *süre yok*

* Ancak alt dereceli mahkeme görevli ise - *duruşma başlayıncaya kadar*

(3) Yetkisizlik iddiasını ileri sürmede süre - *sanığın sorgusuna kadar*

(4) Takibi şikayete bağlı suçlarda şikayetten vazgeçme – *hüküm kesinleşinceye kadar*

(5) İddianamenin iadesi -*15 gün*

(6) Soruşturmaya yer olmadığı kararına itiraz -*15 gün* – sulh ceza hakimliğine

(7) Kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz -*15 gün* – sulh ceza hakimliğine

(8) Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararına itiraz - *15 gün* – sulh ceza hakimliğine

(9) İtiraz kanun yolu - *7 gün*

(10) İstinaf kanun yolu - *7 gün*

(11) Temyiz kanun yolu - *15 gün*

(12) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı:

* Sanığın aleyhine ise - *30 gün*

* Sanığın lehine ise - *süre yok*

(13) AİHM kararı sebebiyle yargılamanın yenilenmesi – *1yıl*

(14) Tanık, bilirkişi ve elkonulan eşyayı teslim etmeyenler hakkında verilebilen disiplin hapsi – *3 ay*

(15) Duruşmanın düzenini bozduğu için salondan çıkarılmak istenen kişinin buna direnç göstermesi veya karışıklıklara neden olması halinde hakkında verilebilen disiplin hapsi – *4 gün*

(16) Gözaltı süresi - yakalama anından itibaren *24 saat + yol süresi (yol süresi- en fazla 12 saat)*

(17) Toplu suçlarda gözaltı süresi – *(24 saat +yol süresi) +1 gün +1 gün +1 gün*

(18) Tutukluluk süreleri

* Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde - *1 yıl + 6 ay*
* Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde - *2 yıl + 3 yıl*
* Bazı suçlarda (terör suçu gibi) - *2 yıl + 5 yıl*

(19) Soruşturma evresinde tutukluluk süreleri

* Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde - *6 ay*
* Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde - *1 yıl*
* Bazı suçlarda (terör suçu gibi) - *1 yıl 6 ay + 6 ay*

(20) Adli kontrol süreleri

* Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde - *2 yıl + 1 yıl*
* Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde - *3 yıl + 3 yıl*
* Bazı suçlarda (terör suçu gibi) - *3 yıl + 4 yıl*

(21) Azami tutukluluk süresinin dolması nedeniyle verilen adli kontrol tedbirinin ihlali halinde tutukluluk süresi

* Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde - *2 ay*

* Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde – *9 ay*

(22) Tutukluluk halinin yeniden gözden geçirilmesi - *en geç 30 gün içinde*

(23) Adli kontrolün yeniden gözden geçirilmesi - *en geç 4 ay içinde*

(24) Hakim veya mahkeme kararıyla yakalanan kişinin hakim veya mahkeme huzuruna çıkarılacağı süre- *en geç 24 saat*

(25) Hakim kararı olmadan yapılan elkoyma:

— *24 saat* içinde hakimin onayına sunulur. Hakim kararını elkoymadan itibaren *48 saat* içinde açıklamazsa elkoyma ortadan kalkar.

(26) İddianameli çağrı kağıdının sanığa tebliğiyle duruşma günü arasındaki en az süre – *1 hafta*

(27) Eski hale getirme talebi - *7 gün*

(28) Bilirkişinin görevini yerine getireceği süre – *3 ay + 3 ay*

(29) Gözlem altına alınma -*3 hafta* (*uzatılabilir*, *toplam süre 3 ay*)

(30) Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi - *2 ay+1 ay* (örgütlü suçlarda *+1 ay +1 ay +1 ay*)

(31) Şüpheli veya sanığın yakalanabilmesi için, mobil telefonun yerinin tespiti - *2 ay +1 ay*

(32) Teknik araçlarla izleme *3 hafta +1 hafta* (örgütlü suçlarda *+1 hafta +1 hafta +1 hafta +1 hafta*)

(33) Müdafilik görevinden yasaklama - *1 yıl +6 ay +6 ay*

(34) Sanık, tanık veya bilirkişinin davetini veya savunma delillerinin toplanmasını istediğinde, bu hususta dilekçesini vermesi gereken süre - duruşma gününden *en az 5 gün önce*

VII. SUÇUN AĞIR YA DA HAFİF OLMASI NEDENİYLE YAPILAMAYAN İŞLEMLER

(1) Devlet sırrı niteliğindeki bilgilerle ilgili tanıklık

Alt sınırı 5 yıldan daha az hapis gerektiren suçlarda mahkemeye açıklanmaz.

(2) Şüpheli veya sanığın iç beden muayenesi ve vücudundan örnek alınması

Üst sınırı 2 yıldan daha az hapis gerektiren suçlarda yapılamaz.

(3) Fizik Kimliğinin Tespiti

Üst sınırı 2 yıldan daha az hapis gerektiren suçlarda yapılamaz.

(4) Tutuklama

Sadece adli para cezasını suçlarda veya vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenenler hariç üst sınırı 2 yıldan daha az hapis gerektiren suçlarda yapılamaz. (istisna: adli kontrole uymama)

15 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı 5 yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerde yapılamaz.

(5) Sanığın istinabe yoluyla sorgusu

Alt sınırı 5 yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda yapılamaz.

VIII. KAMU DAVASINI DÜŞÜREBİLEN (KALDIRABİLEN) KURUMLAR

(1) Genel af
(2) Dava zamanaşımı
(3) Önödeme
(4) Şikayetten vazgeçme
(5) Uzlaşma
(6) Sanığın ölümü

IX. KAMU DAVASINI DÜŞÜRMEYEN KURUMLAR

(1) Özel af
(2) Ceza zamanaşımı
(3) Hükümlünün ölümü
(4) Şüphelinin ölümü

X. İTİRAZ EDİLEBİLEN SAVCI KARARLARI

(1) Soruşturmaya yer olmadığı kararına itiraz -*15 gün* – sulh ceza hakimliğine
(2) Kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz -*15 gün* – sulh ceza hakimliğine
(3) Kamu davasının açılmasının ertelenmesi -*15 gün* – sulh ceza hakimliğine
(4) Gözaltı ve toplu suçlarda gözaltı süresinin uzatılması – sulh ceza hakimine

XI. YER YÖNÜNDEN YETKİ KURALLARI BELİRLENİRKEN BAŞVURULAN ÖLÇÜTLER

**** Türkiye'de işlenen suçlarda yetki** (1) Suçun işlendiği yer mahkemesi — Teşebbüste son icra hareketinin yapıldığı yer mahkemesi — Zincirleme suçlarda son suçun işlendiği yer mahkemesi — Kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği yer mahkemesi (2) Şüpheli veya sanığın yakalandığı yer mahkemesi (3) Şüpheli veya sanığın yerleşim yeri mahkemesi (4) Şüpheli veya sanığın en son adresinin bulunduğu yer mahkemesi (5) İlk usul işleminin yapıldığı yer mahkemesi	*→ Bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının ya da banka veya kredi kartlarının araç olarak kullanılması suretiyle işlenen suçlarda* + *Mağdurun yerleşim yeri mahkemeleri*

-- **Milletvekillerinin işledikleri suçlarda yetki**
Ankara ağır ceza mahkemesidir.
(Soruşturmayı Ankara Başsavcılığı yürütür ve davaya Ankara ağır ceza mahkemesi bakar)

**** Yabancı ülkede işlenip de Türkiye'de takip edilmesi gereken suçlarda yetki**

(1) Şüpheli veya sanığın yakalandığı yer mahkemesi
(2) Şüpheli veya sanığın yerleşim yeri mahkemesi
(3) Şüpheli veya sanığın en son adresinin bulunduğu yer mahkemesi
(4) Yargıtay'ın belirlediği yer mahkemesi (Adalet Bakanının istemi, Yargıtay Başsavcısının başvurusu üzerine)

-- **Türk diplomatların yabancı ülkede işlendikleri suçlarda yetki**
Ankara mahkemesidir.

**** Basılı eserle işlenen suçlarda yetki**
(1) Yayım yeri merkezi mahkemesi
+
(2) Basıldığı yer mahkemesi
(eser birden çok yerde basılıyor ise)

**** Basılı eserle işlenen şikâyete bağlı hakaret suçunda yetki**
(1) Yayım yeri merkezi mahkemesi
+
(2) Basıldığı yer mahkemesi
(eser birden çok yerde basılıyor ise)
+
(3) Mağdurun yerleşim yeri veya oturduğu yer mahkemesi
(bu yerde eser dağıtılmış ise)
+
(4) Mağdurun tutuklu veya hükümlü olduğu yer mahkemesi
(Mağdur suçun işlendiği yer dışında tutuklu veya hükümlü ise)

**** Görsel ve işitsel yayınlarla işlenen suçlarda yetki**
(1) Yayın yeri merkezi mahkemesi
+
(2) Mağdurun yerleşim yeri veya oturduğu yer mahkemesi
(bu yerde işitilmiş veya görülmüş ise)

**** Gemilerde, uçaklarda ve trenlerde veya bunlarla işlenen suçlarda yetki**

*** Türk gemisi Türkiye dışında iken suç işlendiğinde**
(1) Geminin bağlama limanının bulunduğu yer mahkemesi
+
(2) İlk uğradığı Türk limanının bulunduğu yer mahkemesi

*** Türk uçağı veya treni Türkiye dışında iken suç işlendiğinde**
(1) Uçak veya Trenin kayıtlı olduğu yer mahkemesi
+
(2) İlk uğradığı Türk havaalanı veya istasyonunda bulunan mahkeme

*** Bir gemi, tren veya uçak Türkiye'de iken suç işlendiğinde**
İlk ulaştığı yer mahkemesi de yetkilidir.
(Suçun işlendiği yer mahkemesi zaten yetkili)

*** Çevreyi kirletme suçu yabancı gemi tarafından yabancı ülkede işlendiğinde**
(1) Suçun işlendiği yere en yakın yer mahkemesi
+
(2) İlk uğradığı Türk limanının bulunduğu yer mahkemesi

DİKKAT: Sanığın doğduğu yer, mağdurun doğduğu yer, ihbarın yapıldığı yer, şikâyetin yapıldığı yer, sanığın nüfusa kayıtlı olduğu yer yetki kuralları belirlenirken başvurulan ölçütlerden değildir.

Hakimin reddini isteyebilenler	**Bilirkişinin reddini isteyebilenler**	**Kanun yoluna başvurabilenler**	**Yakalanan veya gözaltına alınan şüphelinin serbest kalması talebiyle sulh ceza hakimine başvurabilenler**
Cumhuriyet savcısı	Cumhuriyet savcısı	Cumhuriyet savcısı	
Şüpheli veya sanık	Şüpheli veya sanık	Şüpheli veya sanık	Yakalanan kişi
Müdafi	Müdafi	Müdafi	Müdafi
Katılan	Katılan	Katılan, katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar	
Katılan vekili	Katılan vekili	Katılan vekili	
	Kanuni temsilci	Şüpheli veya sanığın kanuni temsilcisi	Kanuni temsilcisi
		Şüpheli veya sanığın eşi	Eşi
			1. ve 2. derece kan hısımı

	Cezanın ağırlığı şartı	**Sabıka şartı**	**Denetim süresi**	**Zararı giderme şartı**	**Adli sicile işlenme**	**Karar veren merci**
Seçenek yaptırımlara çevirme	*1 seneye* kadar hapis cezası	Aranmaz	Yok	Aranmaz	İşlenir	Mahkeme
Hapis cezasının ertelenmesi	*2 seneye* kadar hapis cezası İstisnası: çocuklarda ve 65 yaşını bitirmiş olanlarda 3 seneye kadar hapis cezası	Daha önce kasıtlı bir suçtan *3 aydan* fazla hapis cezası ile mahkûm olmamak	1–3 sene	Kural olarak aranmaz. Ancak mahkeme isterse aranır.	İşlenir	Mahkeme
Hükmün açıklanmasının geri bırakılması	*2 seneye* kadar hapis cezası veya adli para cezası	Daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamak	5 sene	Aranır	Kendine mahsus sicile işlenir	Mahkeme
Kamu davasının açılmasının ertelenmesi	Suçun üst sınırının *3 seneden az* hapis cezası gerektirmesi	Daha önce kasıtlı bir suçtan hapis cezası ile mahkûm olmamak	5 sene	Aranır	Kendine mahsus sicile işlenir.	Savcı